

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

<https://rantey.org>

Yedek ve Duyuru Kanallarımız

Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

- Telegram: <https://t.me/birkitapbir>
- WhatsApp Kanalımız : <https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4lvMoc0Y>

221B

2 AYLIK POLİSİYE DERGİ
MAYIS-HAZİRAN 2018 SAYI: 15 FİYAT: 12TL

Özel Raporajlar:

- HAKAN GÜNDAY
- ONUR SAYLAK
- SUAT DUMAN

"GERÇEK" TEN "KURGU" YA POLİSİYE

POLİSİYENİN BAŞLANGIÇ NOKTASI OLARAK
GERÇEK SUÇ HİKAYELERİ
FULYA TURHAN

FUENCARRAL CİNAYETİ
ZELİHA DURAN

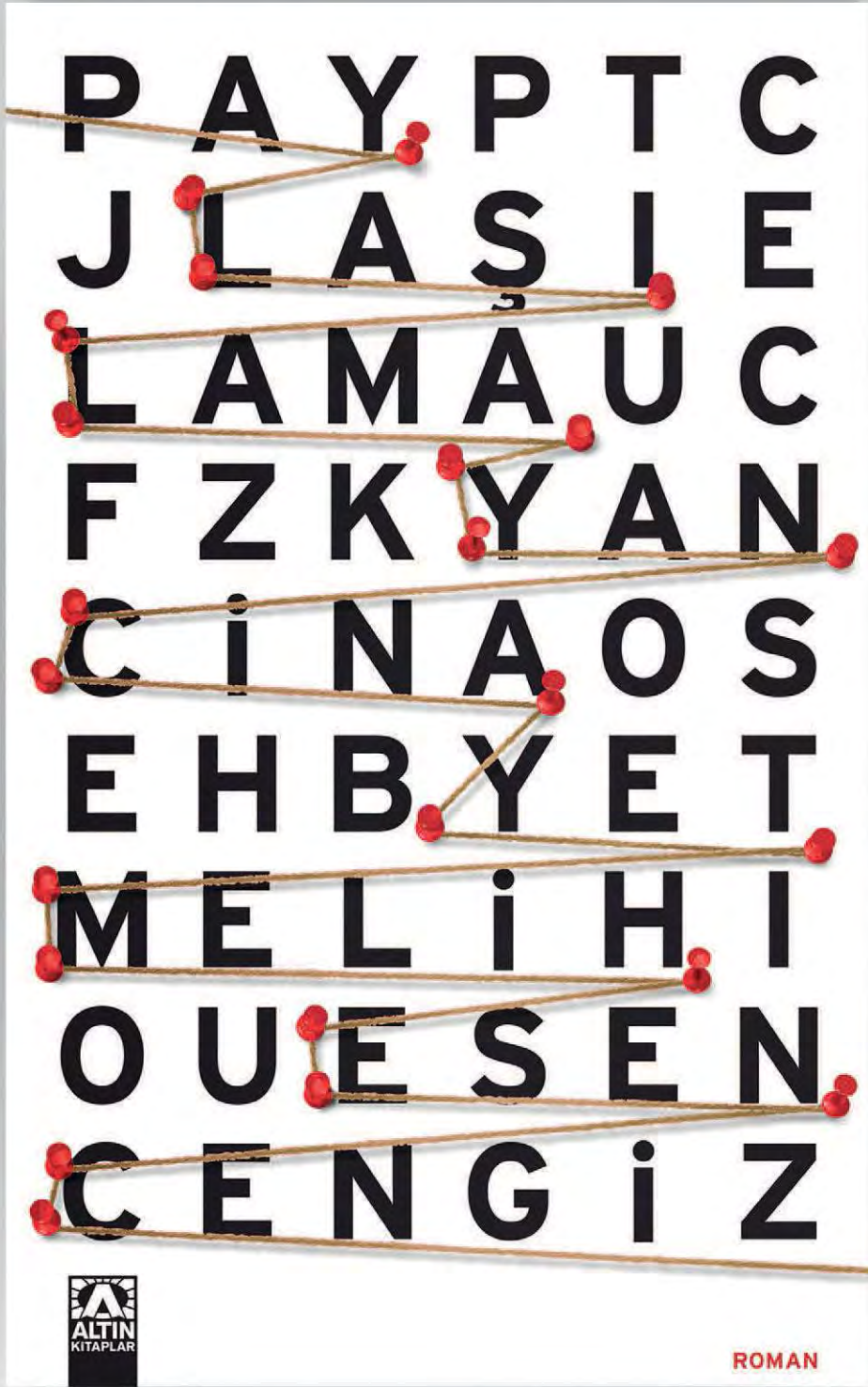
ÖPME BENİ TARANTULA SEVGİLİM
ERCAN AKBAY

HAYDUTLUKTAN DEDEKTİFLİĞE...
İLK ÖZEL DEDEKTİF: VIDOCC
ÇINLA AKDERE

POLİSİYE ROMAN NEDİR?
WOLFGANG SCHORLAU

AGATHA CHRISTIE'NİN
UZMANLIK ALANI: ZEHİR
EKİN AÇIKGÖZ

Kraliçeler, sultanlar, imparatoriçeler... Onun kefaretni hangisi ödeyecek?

Cennet ve cehennem, hayallerin ve gerçeklerin hikâyesi!

Melih Esen Cengiz'den, Abdülaziz dönemi Osmanlı İmparatorluğu, 1950'ler İstanbul'u ve yakın dönemde geçen, sürpriz finaliyle okurları şaşırtacak bir polisiye roman...

Tüm kitapçılarda

www.altinkitaplar.com.tr

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - <https://rantey.org>

twitter.com/altinkitaplar

facebook.com/altinkitaplar

1 6. ve 17. yüzyıllarda idamları izlemek için meydanları dolduran insanlardan bugün polisiye eserleri soluksuz takip edenlere... Yüzyıllar, yaşadığımız koşullar, sistemler, ülkeler, haritalar değişse de insanın suç ve suçluya dair geliştirdiği merak değişmiyor. İşte, biz de buradan yola çıkarak gerçek suç hikâyelerinin ilgi görmesi, yayımlanması ve okunmasından doğan polisinin yani gerçeklerden doğan kurgunun peşine düştük.

Editörlerimizden Fulya Turhan yazısında, 16. yüzyıldan Newgate Calendar antolojilerine gerçek suç hikâyelerinin yayımlandığı broşür, el kitapçığı, gazete, gazete sayılarından hazırlanan ciltler ve sonunda kurgu eserlere uzanan, polisinin tarihi gelişimini aktaran detaylı bir gezintiye çıkarttı bizi.

Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi İspanyol Dili ve Edebiyatı Bölümü Araştırma Görevlisi Zeliha Aksoy ise İspanya tarihindeki önemli cinayetlerden olan Fuencarral cinayetinin detaylarını ve bu cinayetten doğan eserleri aktardı.

Cınla Akdere, Fransa tarihinin hâlâ en ilginç figürlerinden biri olan, hayatını anlatan film, dizi, kitapların arasına her dönemde yenileri eklenen, Fransa'nın ilk özel dedektifi Vidocq'un hayatını anlattı. Bir suçluyken yaptığı anlaşamayla dedektif olan, kurduğu ekiple pek çok vakayı çözen fakat kullandığı teknikler nedeniyle hoş karşılanmayan, kendi özel dedektiflik bürosunu açarak dünyadaki ilk özel dedektif olan Vidocq, yaşamıyla sizi de etkileyecek.

Gerçek suç hikâyeleri başlığında 221B'de daha önce de ilgi çekici yazıları yayımlanan Ercan Akbay, bu kez kadın seri katilleri gündemine alıyor ve tarihin en ilginç gerçek cinayetlerini, gerçek seri katilleri incelemeye devam ediyor.

14. sayımızda çok beğenilen köşesiyle aramıza katılan Ekin Açıkgöz, bu kez polisinin kraliçesi Agatha Christie'nin "zehir" uzmanlığını tüm detaylarıyla aktarıyor. Christie'nin romanlarındaki bilgilerle gerçek cinayetler işleyenleri de unutmadan...

Geçtiğimiz sayıda, 221B'nin daha da zenginleşeceğini paylaşmıştık sizinle. Dengler maceralarıyla daha önce röportaj konduğumuz da olan, Al-manya'nın en iyi polisiye yazarlarından Wolfgang Schorlau, artık 221B'nin yazarlarından. Dergimiz için ilk yazısında Schorlau'nun gündemi, polisiye edebiyatın ne olduğu. Tüm polisiyeseverlerin altını çizerek okuyacağı bu çok değerli yazının ülkemizde de pek çok tartışmaya katkı sunacağını umuyoruz.

Romanlarını, araştırmalarını heyecanla okuduğumuz, dünyanın farklı ülkelerinden polisiye yazarların önümüzdeki sayılarda da 221B okurlarına özel yazılarıyla aramızda olacağını müjdeleyelim.

Yerli polisiye dizi/filmler neden bu kadar az sayıda, üretilenler neden istenen nitelikte değil? Dergimizin ilk sayısından beri polisiye dizi/filmleri gündeme alıyoruz. Puhu TV'de yayınlanan *Şahsiyet*, yerli polisiye diziler açısından citayı epey yükselten bir iş. Dizinin yaratıcıları, senarist Hakan Günday ve yönetmen Onur Saylak özel röportaj konduğumuz. Henüz *Şahsiyet*'le tanışmadıysanız izleme listenize almanızı öneririz.

Yeni romanında İstanbul'un arka sokaklarındaki koşturmacayı, garip tesadüfleri, olağanlaşmış şiddeti, yüksek bir tempo ve zengin karakterlerle aktaran Suat Duman'la *Rakun*'u ve yazarlık serüvenini konuştuk. Son yıllardaki en iyi yerli polisiye romanlardan biri olan *Rakun*'u tüm okurlarımıza gönül rahatlığıyla öneriyoruz...

Öykü, çizgi öykü, araştırma yazıları, kitap ve dizi incelemeleriyle yeni sayımızın, sizi yeni eserlerle tanıştrabilmesi dileğiyle...

221B, Sayı 15, Mayıs-Haziran 2018,

İki Aylık Süreli Yayın

Yayın Kurulu:

Ahmet Ümit, Algan Sezgintüredi, Erol Üyepazarcı, Özlem Özdemir, Sevin Okyay

Editör: Fulya Turhan, Özlem Özdemir, Ufuk Kaan Altın, Yoldaş Özdemir

Kapak Tasarım: Cansu Özçömert

İç Tasarım: Eren Taymaz

Reklam: Kamile Karakadılar

(kamile@221bdergi.com)

221bdergi.com | bilgi@221bdergi.com

facebook.com/221bdergi | twitter.com/221bdergi

Online sipariş için dukkann.mylosyayingrubu.com

Mylos Yayın Grubu Yayıncılık Danışmanlık Hizmetleri Ltd.
Şti. adına İmtiyaz Sahibi ve Sorumlu Yazı İşleri Müdürü:
Özlem Özdemir

Adres: Caferağa Mah. Zuhal Sok. Banu Apt. No:1, Daire:1,
Kadıköy - İstanbul - **Tel:** 0543 345 46 00

Baskı: Asya Basım Yayın Sanayi Tic. Ltd. Şti

Tevfikbey Mah. Halkalı Cad. No: 162/7

Küçükçekmece - İSTANBUL

Tel: 0212 693 00 08

Sertifika No:36150

Dağıtım: DPP (0212) 622 22 22

221B'de yayımlanan tüm yazı, çizim ve karakterlerin yayın hakları saklıdır. Yayınevi, yazar ve çizerin izni olmaksızın hiçbir yazılı, basılı ve görsel yayın organı ve sanal ortamlarda kullanılamaz.

HER MÜZİĞİN CAZ FESTİVALI

2 MAYIS

TURKCELL SAHNESİ
20:30: Kapı Açılış
21:00: Ara Malikian - The Incredible Tour of Violin VELVET
20:30: Kapı Açılış
21:00: Luke Howard
22:30: Hior Chronik
STUDIO
20:00: Kapı Açılış / Warm-up: Ömür Kara
21:00: Rosemary & Garlic
22:30: Tender
AMFİ
19:00: Portrait and a Dream
FUAYE
20:15: Duru Ercoşkun & Can Saraç (solo & dörtel)

3 MAYIS

TURKCELL SAHNESİ
20:00: Kapı Açılış
21:00: Dino Merlin
TURKCELL PLATINUM SAHNESİ
20:30: Kapı Açılış
21:00: Bill Frisell & Thomas Morgan "Small Town Duo"
STUDIO
20:30: Kapı Açılış / Warm-up: Ömür Kara
21:00: Too Many Zooz
AMFİ
19:00: Burak Küçük Trio
FUAYE
20:15: Ela Baykan ve Tuna Tanırkan (solo & dörtel)

4 MAYIS

TURKCELL SAHNESİ
20:30: Kapı Açılış
21:00: Karsu Plays Atlantic Records - Ahmet Ertegun Anısına
TURKCELL PLATINUM SAHNESİ
20:30: Kapı Açılış
21:00: Miroslav Vitous Group
"Music of Weather Report" feat. Aydın Esen
STUDIO
21:00: Kapı Açılış
21:30: Ön-grup: İlyas Ahmed
22:30: Grails
AMFİ
18:30: Biidar
19:45: İzzet Öz Atlantic Records ve Ahmet Ertegun'un anlatıyor
22:00: SESSİZ PARTİ: Bir Baba Indie
(Cihad Satroğlu) vs. Kıyı Müzik (Evrin Cantimur)
SKY LOUNGE
23:00: Kapı Açılış
23:30: Ladies & Lads Swing Orchestra

5 MAYIS

TURKCELL PLATINUM SAHNESİ
20:30: Kapı Açılış
21:00: Kerem Görsev Quartet
STUDIO
21:00: Kapı Açılış
21:30: Warm-Up: Ali Gültekin
22:30: İlhan Ersahin's Istanbul Sessions feat. Erik Truffaz
00:00: After: Ali Gültekin
AMFİ
19:30: Buse Şimşek Quartet
21:00: Film Gösterimi: The Beatles: Eight Days a Week The Touring Years
23:00: SESSİZ PARTİ: Zozo vs. Nova Persona
SKY LOUNGE
21:30: Kapı Açılış
22:00: Hornsgatan Ramblers & Gunhild Carling

6 MAYIS

TURKCELL PLATINUM SAHNESİ
20:30: Kapı Açılış
21:00: Sarah Blasko
AMFİ
19:00: Gagarin Jazz Band
20:30: Film Gösterimi: Blue

7 MAYIS

TURKCELL SAHNESİ
20:30: Kapı Açılış
21:00: Cesária Évora Tribute
TURKCELL PLATINUM SAHNESİ
20:30: Kapı Açılış
21:00: Jason Moran & The Bandwagon
AMFİ
19:00: Deniz Özçelik Quintet

8 MAYIS

TURKCELL SAHNESİ
20:30: Kapı Açılış
21:00: The Australian Pink Floyd Show
TURKCELL PLATINUM SAHNESİ
20:30: Kapı Açılış
21:00: Orchestra Baobab
VELVET
20:30: Kapı Açılış
21:00: Sedef Sebüktekin & Canozan
22:00: Beyries
AMFİ
18:15: JMH
19:45: Progtürk Konuşuyor

9 MAYIS

TURKCELL SAHNESİ
20:30: Kapı Açılış
21:00: The Australian Pink Floyd Show
TURKCELL PLATINUM SAHNESİ
20:30: Kapı Açılış
21:00: Stacey Kent
STUDIO
20:30: Gökhan Türkmen "Prova'da"
FUAYE
18:15: Deli Bakkal
19:45: Okan Doğu Pink Floyd'u ve 45. yılında Dark Side Of The Moon'u anlatıyor

10 MAYIS

TURKCELL PLATINUM SAHNESİ
20:30: Kapı Açılış
21:00: Dagamba
STUDIO
20:30: Kapı Açılış
21:00: Islandman (DJ Set)
22:30: Polo & Pan
00:00: Late Night Session w/ Ögem Yılmaz
AMFİ
19:00: Burak Cihangirli Quintet

11 MAYIS

TURKCELL PLATINUM SAHNESİ
20:30: Kapı Açılış
21:00: Dardust
STUDIO
21:00: Kapı Açılış
21:30: The Away Days
22:30: Patrick Wolf
AMFİ
19:30: Nar
23:00: SESSİZ PARTİ: Dj Style-İst vs. Büber

12 MAYIS

TURKCELL PLATINUM SAHNESİ
20:30: Kapı Açılış
21:00: Hugh Coltman Who's Happy?
AMFİ
18:30: İpek Göztepe
20:00: Film Gösterimi: Ray

13 MAYIS

TURKCELL SAHNESİ
20:00: Kapı Açılış
20:00: Warm-Up: DJ Barthez
21:00: Scott Braddlee's Postmodern Jukebox
STUDIO
16:00: Kapı Açılış
17:00: İstanbul Gelişim Jazz Combo
AMFİ
18:30: Erkan Zeki Ar Trio
20:00: Film Gösterimi: Bird

JAZZ IT UP! / ÜCRETSİZ ETKİNLİKLER

Detaylı bilgi ve güncel program için zorlups.com'u ziyaret edebilirsiniz.

221B

SAYI 15

POLİSİYE ROMAN NEDİR? 4

WOLFGANG SCHORLAU

SOĞUKKANLILIKLA NE YENİR, NE İÇİLİR? 8

FULYA TURHAN

EDHEM BEY 12

YAZAN: MAHİR ÜNSAL ERİŞ - ÇİZEN: FERİT GÜLEÇ

ALFABE BİTTİ: SUE GRAFTON'UN Z'Sİ 16

TÜLAY GÜNEŞ KILIÇ

AHMET ÜMİT'İN SON ROMANI:

KIRLANGIÇ ÇİĞLİĞİ 22

EROL ÜYEPAZARCI

BATMAN: BİTMEYEN CADILAR BAYRAMI 29

DR. BATUHAN CANTÜRK

AGATHA CHRISTIE'NİN UZMANLIK ALANI:

ZEHİR 32

EKİN AÇIKGÖZ

FUENCARRAL CİNAYETİ 48

AR. GÖR. ZELİHA DURAN

ÖPME BENİ TARANTULA SEVGİLİM 52

ERCAN AKBAY

CAMORRA'DAN GOMORRA'YA BİR NAPOLİ

HİKÂYESİ 65

EZGİ ÖZCAN

RÖPORTAJ: SUAT DUMAN 70

EVVEL ZAMAN İÇİNDE NOIR:

THE WOLF AMONG US 75

YİĞİLANTE KOCAGÖZ

ÖYKÜ: MAKAS 78

ALPER KAYA

ŞAHSİYET

ÖZEL RÖPORTAJ:

HAKAN GÜNDAY & ONUR SAYLAK

24

POLİSİYENİN BAŞLANGIÇ NOKTASI
OLARAK GERÇEK SUÇ HİKÂYELERİ

FULYA TURHAN

42

ÇINLA AKDERE

58

HAYDUTLUKTAN DEDEKTİFLİĞE...

İLK ÖZEL DEDEKTİF VIDOCQ

POLİSİYE ROMAN NEDİR?

“POLİSİYE ROMANLAR SUÇU MU ANLATIR? KESİNLİKLE EVET AMA BUNU BAŞKA ROMANLAR VE TİYATRO OYUNLARI DA YAPAR. SHAKESPEARE’İN ESERLERİ, AĞZINA KADAR CİNAYET, SUÇ VE CESETLERLE DOLU. KRAL LEAR’DA PERDE KAPANDIĞINDA ÇOK AZ KARAKTERİN HAYATTA KALMIŞ OLDUĞUNU GÖRÜYORUZ. HAMLET’İN İNTİKAMI BAYAĞI KANLI OLUYOR. MACBETH, KRAL DUNCAN’I ÖLDÜRDÜKTEN SONRA KENDİNİ KRAL İLAN EDİYOR VE BİR DİKTATÖRLÜK KURUYOR. BU DURUMDA SHAKESPEARE’İN ESERLERİNİ DE Mİ POLİSİYE EDEBİYAT RAFLARINA DİZMEMİZ GEREKİR? SANIRIM BİR KİTABEVİ BUNU YAPMIŞ OLSA SHAKESPEARE HAYRANLARI O DÜKKÂNI BASAR, KİTAPLARI HAKLI OLARAK O RAFLARDAN İNDİRİR VE KLASİKLER ARASINA KOYARDI.”

Polisiye roman nedir sorusu, ilk bakışta rahatsız edici derecede saçma gelebilir size. Kitapçılar bu soruyu, polisiyeleri özel olarak belirlenmiş raflara dizerek cevaplar; hem çabuk bulunsun

hem de diğer edebiyat türlerinden ayrılışın diye... Gazetelerdeki edebiyat editörlerinin de bu soruyla bir sorunu yokmuş gibi görünür çünkü birçok gazetede özel olarak hazırlanan ve sadece polisiye romanların tanıtıldığı köşeler vardır. Yayıncıların da bu soruyu özel olarak hazırladıkları polisiye dizileriyle cevaplar.

Ben de polisiye romanlar yazıyorum ama polisiye romanın kesin tanımını, üzerinde bu kadar düşünmeme rağmen hâlâ bilmiyorum.

SUÇ, SUÇLU, OLAYI ÇÖZÜP SUÇLUYU YAKALAYAN KAHRAMAN VE HEYECAN UNSURLARI...

Polisiye romanlar suç mu anlatır? Kesinlikle evet ama bunu başka romanlar ve tiyatro oyunları da yapar. Shakespeare’in eserleri, ağızına kadar cinayet, suç ve cesetlerle dolu. *Kral Lear*’da perde

kapandığında çok az karakterin hayatta kalmış olduğunu görüyoruz. Hamlet’in intikamı bayağı kanlı oluyor. Macbeth, Kral Duncan’ı öldürdükten sonra kendini kral ilan ediyor ve bir diktatörlük kuruyor. Bu durumda Shakespeare’in eserlerini de mi polisiye edebiyat raflarına dizmemiz gerekir? Sanırım bir kitabevi bunu yapmış olsa Shakespeare hayranları o dükkânı basar, kitapları haklı olarak o raflardan indirir ve *Klasikler* arasına koyardı.

Belki de Shakespeare’in eserlerinde bütün bu kanlı cinayetleri aydınlatan *araştırmacı* karakterin bulunmadığına dikkat çekerdiniz. Ama bir eseri polisiye roman yapan kriter, acaba gerçekten bir polisin, bir özel dedektifin veya Agatha Christie’deki gibi yaşlı bir kadının yaptığı araştırma mıdır? Değil, çünkü bunların karşısına da *araştırmacı* karakterlerin olmadığı nefis romanlar çıkıyor. Örnek verelim: Simenon’un *Dedektif Maigret*’siz romanları, Barbara Vine’in eserleri, Robert Ludlum’un *Jason Bourne* serisi

POLİSİYE ROMAN, SIRTINI VAR OLAN TÜM EDEBİYAT TÜRLERİNE DAYAR. POLİSİYE ROMAN, SAFKAN DEĞİLDİR; TÜRLÜ TÜRLÜ DENEYİM VE TARZIN KESİŞTİĞİ BİR KARIŞIMDIR, BİR PİÇTİR. POLİSİYE YAZAR, DİĞER TÜRLERİ AZ YA DA ÇOK BİLMESİNDEN BAĞIMSIZ OLARAK, İŞİNE YARAYACAĞINI DÜŞÜNDÜĞÜ HER ŞEYİ KULLANIR.

ya da Stieg Larsson'un kitapları ve başkaları tabii ki.

Bir polisiye romanın ana kriteri, heyecanlı olması mıdır peki? Oysa sadece polisiye romanlar değil, diğer edebiyat türleri de heyecanlı ve merak uyandırıcı olmalı bir kalite göstergesi olarak. Heyecan, büyük yazar Imre Kertész'in de belirttiği gibi, tam da edebiyattan ve hayat-tan beklediğimiz şey.

Benim polisiye roman tanımım şu: Polisiye romanlar, geniş bir edebiyat havuzundan keyfi olarak seçebileceğimiz, heyecan ve merak uyardırmak için yazılan, işlenmiş bir suçu ele alan ve kahraman olarak araştırmacı bir karakteri merkezine oturtan eserlerdir.

Bazılarına göre polisiyenin mucidi, 19. yüzyılda eser veren Edgar Allan Poe'dur. Ben buna katılmıyorum. Eski Yunan trajedileri neden bahseder peki? Onlar da her iyi polisiye roman gibi kişinin topluma karşı çıkmasıyla başlayıp çatışma, şiddet ve cinayetle süren, ceza ve hesaplaşmayla sonuçlanan eserler. Polisiye roman, sırtını var olan tüm edebiyat türlerine dayar. Polisiye roman, safkan değildir; türlü türlü deneyim ve tarzın kesiştiği bir karışımdır, bir piçtir. Polisiye yazar, diğer türleri az ya da çok bilmesinden bağımsız olarak, işine yarayacağını düşündüğü her şeyi kullanır.

POLİSİYENİN ALT GRUPLARI

Polisiye edebiyatın başarısının anahtarı da muhtemelen bu çeşitli çıkış noktalarıdır. Almanya'da satılan kurgu edebiyat eserlerinin yarısından fazlası polisiye romanlar. Rakamın daha da artması muhtemel. İstatistikleri tam olarak bilemiyorum ama sanırım televizyona uyarlanan edebi eserler arasında da polisiyelerin ağırlığı benzer bir oranda.

Zamanla polisiye edebiyatın alt grupları oluştu. Açıklayayım: Kahramanlarının Miss Marple, Hercule Poirot ya da Phillip Marlow olduğu klasik dedektif romanları; kahramanı *kötü adam* olan Gangster romanları; polis romanları ki bizlere Komiser Maigret gibi efsaneleri tanıttı; John Grisham'ın ustalıkla yazdığı mahkeme ya da avukat romanları (Almanya'da bunun babası Fred Breinersdorfer'dir). Bunlara gazeteci romanlarını, John le Carré tarzı casusluk romanlarını, hapisane romanlarını, *sert adamı* ya da *femme fatale*'i odağına alan kara romanları, psikodramaları, adli tıp merkezli romanları, seri katil romanlarını, intikam romanlarını ve son olarak benim yazdığım tarzdaki siyasi polisiyeler ekleyebiliriz.

Ek olarak şunu söylemeliyim; Almanya'da polisiye edebiyat, başka türleri adeta içine aldı, bunları yeniden tanımladı ve modernleştirdi.

MODERN POLİSİYELER, YASAL OLAN/OLMAYANIN YERİNE ADALET VE ADALETSİZLİĞİ KOYAR. BUGÜN ADALETLE YASALLIK, ADALETSİZLİKLE İLEGALİTE, EŞANLAMLI DEĞİL. BU TARZ ROMANLARDA -BANA GÖRE BUNLAR ÇOK İYİ- ADALET VE YASALLIK HER ZAMAN ÇATIŞIR. POLİS, ADALET, İSTİHBARAT TEŞKİLATLARI, BÜYÜK BANKALAR YA DA SANAYİ KURULUŞLARI GİBİ DÜZGÜN ÇALIŞMASINI BEKLEDİĞİMİZ KURUMLARDA YOLSUZLUK DİZ BOYUDUR VE YANLIŞLAR YAPILIR. LOS ANGELES POLİS TEŞKİLATI, BU TARZ ROMANLARLA İSTEMEDİĞİ KÖTÜ BİR EDEBİ ÜNE KAVUŞMUŞTUR ÖRNEĞİN. BÖYLE ROMANLARDA ADALETİN YASA SAVUNUCULARINA KARŞI SAĞLANMASI GEREKMEKTEDİR.

Örneğin gezi temelli polisiyeler oluştu. Burada ön planda olan, olayın geçtiği yerdir; Venedik ya da Bretagne gibi. Bütün tatil beldelerine ilişkin bu tarz polisiyeleri görmek mümkün artık.

Alman polisiye edebiyatı ayrıca memleket romanıyla son derece üretken bir ilişkiye girdi. Bunun öncüsü, Bienze karakterini yaratan Felix Huber ve *Eyfel* romanlarıyla Jacques Berndorf oldu. Bu isimler, yerel polisiye edebiyat alanında bir dalga hatta tsunami (kimilerine göre salgın) yarattı. Onların sayesinde sayılamayacak kadar çok yeni yazar türedi. Polisiye roman yazmak Almanya'da daha önce hiç görülmemiş, devasa bir edebi halk hareketi haline geldi.

Bugün baktığınızda Almanya'da gerçeğinden çok kurgusal araştırmacılar var. Gerçekte bir karakolun dahi olmadığı küçük bir Alman kasabasından bile dedektif çıkıyor. Daha büyük şehirlerde semt romanları yazılıyor artık. Berlin'deyse artık sokak romanları devri yaşıyor.

YASAL/YASAL OLMAYANLA ADALET ARAYIŞI ARASINDAKİ FARK

İlk örnek dedektiflik hikâyeleri (mesela Agatha Christie'ninkiler), yasal ve yasal olmayanla ilgilenirdi. Bir suç işlenir (cinayet, adam kaçırmak, şantaj vs.), bir araştırmacı zekâsını kullanarak olayı çözer, suçu işleyen yakalanır ve cezaya çarptırılırdı. Dünya eski haline döner, biz de rahatlardık...

Modern polisiyelerse yasal olan/olmayanın yerine adalet ve adaletsizliği koyar. Bugün ada-

letle yasallık, adaletsizlikle illegalite eşanlamlı değil. Bu tarz romanlarda -bana göre bunlar çok iyi- adalet ve yasallık her zaman çatışır. Polis, adalet, istihbarat teşkilatları, büyük bankalar ya da sanayi kuruluşları gibi düzgün çalışmasını beklediğimiz kurumlarda yolsuzluk diz boyudur ve yanlışlar yapılır. Los Angeles Polis Teşkilatı, bu tarz romanlarla istemediği kötü bir edebi üne kavuşmuştur örneğin. Böyle romanlarda adaletin yasa savunucularına karşı sağlanması gerekmektedir.

Polisiye gerilimler, bir adım daha ileriye götürür olayı. Bu tarz romanların odağında genelde varoluşsal olarak zarar görmüş bir karakter vardır. Bu karakter, adaleti arar, böylece kendini iyileştirmeyi hedefler. Onu yok etmeyi kafasına koymuş merhametsiz bir düşmanla mücadele eder. Bu alandaki klasik, Richard Kimble karakteridir. (Harrison Ford'un başrolde olduğu *Kaçak* filmini hatırlamışsınızdır.) Adalet için ve çok güçlü bir düşmana karşı verilen bu mücadele, polisiye gerilimlerin ana unsurudur.

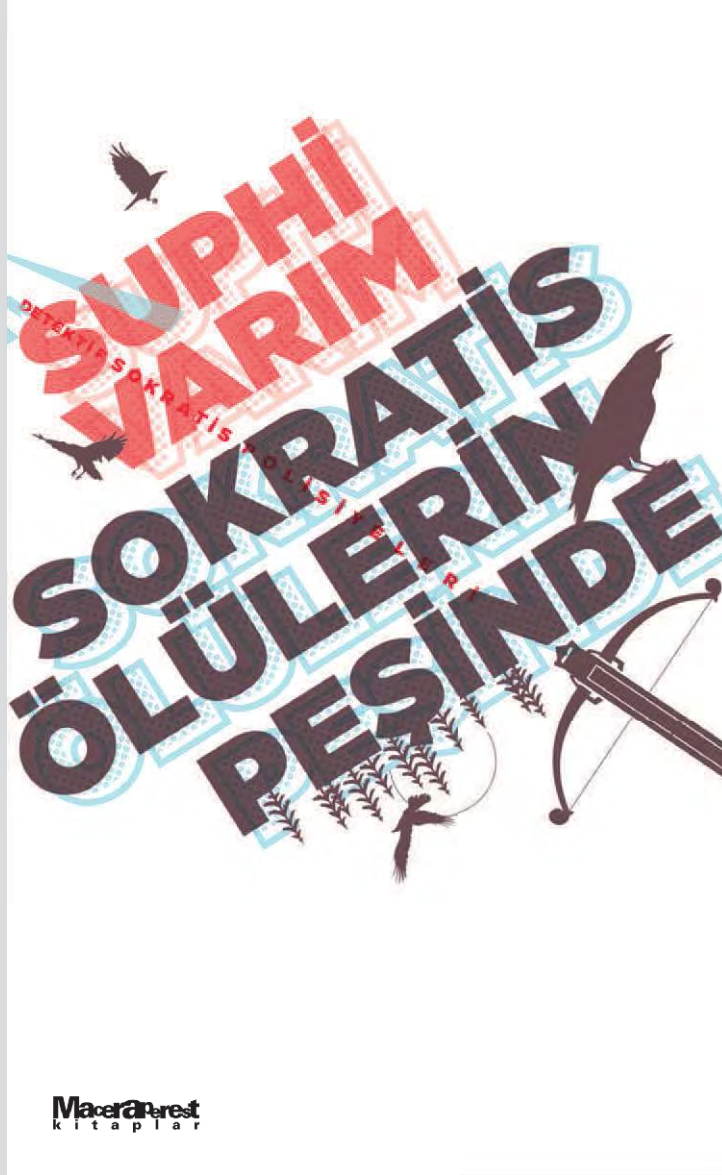
Adalet ve yasallık arasındaki sınırın ortadan kalkması bugün hepimizi etkiliyor. Lütfen düşünün; son yıllarda Avrupa'da neler yaşayıp neler duymak zorunda kaldık? Lehman Brothers iflasının kötü sonuçlarını önlemek için vergilerimizle bankaları kurtardılar. Şüphesiz yasalı bu ama adil miydi? Irak Savaşı'nın yasal gerekçesi; Saddam Hüseyin rejiminin elinde kitle imha silahları olduğu iddiasının yalan olduğu ortaya çıktı mesela. Bankaları rahat bıraktığımızda hepimiz daha iyi hissediyoruz. Bu politika yasal olabilir ama siyaset ve ekonominin bize dayatması gerçekten adil mi?

MODERN POLİSİYE = TOPLUMSAL ROMAN

Adalet ve yasallık arasındaki bu ayrımı polisiye edebiyat (ve artık sinema da) odağına aldı ve çok sayıda hikâyeyle bize ulaştırmaya başladı. Hikâyelerin inanırlığı için yazarların inanılmaz bir ön araştırma yapması gerekiyor. Eğer Meksika'daki uyuşturucu savaşları hakkında bir şeyler öğrenmek istiyorsanız Don Winslow okursunuz. Amerikan adalet sistemi hakkında bilgilenmek isterseniz size John Grisham öneririm. İsveç toplumu ve İsveç toplumu üzerine okuyacaksanız adres, Wallander kitaplarıdır. Benim kahramanım olan Georg Dengler ise size gerçek Alman toplumunu anlatacaktır.

Kısacası, modern polisiyenin günümüzün toplumsal romanı haline geldiğini söyleyebiliriz...

Oğlak'ta “iyi polisiye, iyi edebiyat”...

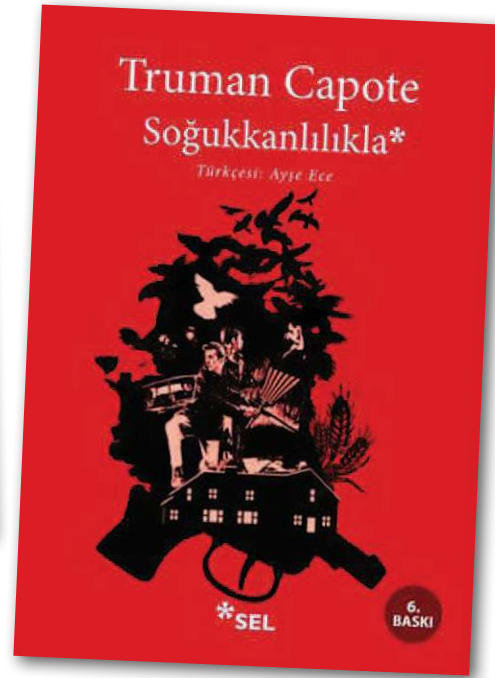
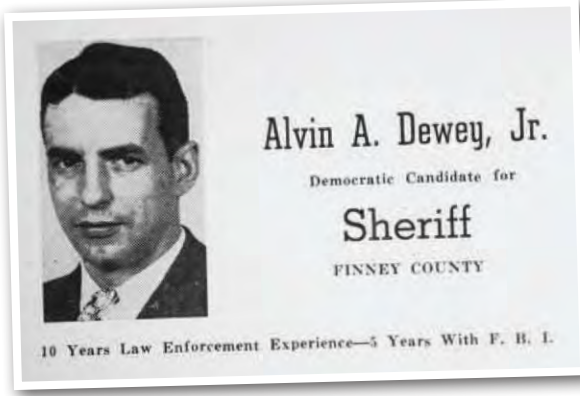
Bütün seçkin kitapçılarda, internet satış noktalarında ve
Zambak sokak, 21 Beyoğlu adresinde.

facebook.com/oglakyayinlari | twitter.com/oglakkıtap | instagram.com/oglakkıtap

www.oglak.com

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - <https://rantey.org>

1 959 yılının Kasım ayında, New York'ta, sosyal çevresinde edebi başarılarının tadını çıkaran Truman Capote, *New York Times* gazetesinde bir habere denk geldi. Makale, Kansas'ta bir çiftlikte işlenen dört cinayeti konu alıyordu. Bu dört kişi, aynı aileye mensuptu; baba ve anne, Herbert Clutter, Bonnie Clutter ve çocukları Nancy Clutter, Kenyon Clutter. Herbert Clutter bıçaklanmış, boğazı kesilmiş ve başından av tüfeğiyle vurulmuştu. Ailenin diğer üyeleri de evin farklı odalarında elleri bağlanmış şekilde ve yine av tüfeğiyle başlarından vurulmuş şekilde bulunmuştu.

Capote makaleyi okur okumaz, bunun yirmi senedir beklediği hikâye olduğuna kanaat getirmişti. Sonsuza kadar yaşayacak bir hikâye yazabilmek en büyük arzusuuydu. Ve bu arzusunu yerine getirebilmek için bir suç hikâyesini seçmişti, çünkü 1966'da verdiği bir röportajda söylediği gibi, "cinayet, asla zamanla kararırıp sararmayacak bir temaydı." Bu hayalini gerçekleştirmek ve gazeteciliğinin sınırlarını genişletmek isteyen Capote, *The New Yorker* dergisi için bu davayı araştırmak üzere Kansas'a doğru yola çıktı. Bu süreçte en büyük yardımcısı, çocukluk arkadaşı Harper Lee'ydi. Yaklaşık bir yıl sonra, Harper Lee, *Bülbülü Öldürmek* adlı eseriyle Pulitzer Ödülü'nü kazanacaktı.

Capote'nin makale olarak niyetlendiği şey, altı senelik uzun bir araştırma süreci sonunda ortaya çıkacak bir esere dönüşmüştü. Aslında katiller, cinayetlerin işlenmesinden yaklaşık

CAPOTE'NİN ORTAYA ÇIKARMAYA ÇALIŞTIĞI ŞEY OLDUKÇA ZOR BİR ÜRÜNDÜ. NEW YORK'TAN GELMİŞ YABANCI BİR GAZETECİ OLARAK YEREL HALKLA, CLUTTERLARIN YAKINLARIYLA VE KATİLLERLE RÖPORTAJ YAPIP BİLGİ ELDE EDEBİLMESİ GEREKİYORDU. İNSANİ İLİŞKİLERDE ZORA DÜŞTÜĞÜ DURUMLARDA ONA EN ÇOK YARDIMCI OLAN KİŞİ HARPER LEE'YDİ. ONUN DIŞINDA, BU BİLGİ ALIŞVERİŞİ DURUMUNA HÂKİM OLAN KİŞİLERDEN BİRİ DE DAVANIN BAŞINDAKİ DEDEKTİF ALVIN DEWEY'Dİ.

kırk beş gün sonra yakalanmışlardı. İki eski hükümlü olan Richard Eugene Hickock ve Perry Edward Smith, eski hapisane arkadaşlarından Herbert Clutter'ın oldukça varlıklı bir adam olduğunu duymuşlardı. Aslında bu doğrudu ancak Bay Clutter her zaman çekle çalışıyor yani yanında hiçbir zaman nakit bulundurmuyordu. Para için harekete geçtikleri o gece, Clutterların evinde buldukları para elli dolar bile etmiyordu. Bekledikleri kazanımı elde edemeseler de arkada görgü tanığı bırakmamak adına tüm aileyi katletmişlerdi. Planladıkları gibi New Mexico'ya kaçmak için yeterli finansmanları olmaması nedeniyle Kansas'a dönmek zorunda kalmışlardı. Bununla eşzamanlı olarak yukarıda bahsi geçen, katillere Bay Clutter'dan bahseden eski hükümlünün, yetkilileri aralarında geçen bu konuşma hakkında bilgilendirmesiyle katiller yakalanmıştı.

Capote bu süre boyunca yerel halkla onlarca röportaj yaptı. Ayrıca idam gününü bekleyen hükümlülerle, özellikle de Perry Smith'le vakit geçirmişti. İdamın gerçekleşmesiyle de eserini tamamlayıp yayına hazır hale getirdi. Capote'nin çalışması ilk olarak *The New Yorker*'da bir seri makale olarak yayımlandı, ardından kitaplaştırıldı ve anında çok satanlar listesine girdi. Capote, eserinde katilleri, özellikle de Perry Smith'i fazlasıyla "iyi huylu" olarak resmettiği için eleştiriler almıştı. Ayrıca suçluların yakalanması sırasındaki soruşturma sürecinde de gerçeğe uymayan ufak uyumsuzluklar olduğu iddia edilmişti. Hatta bu eleştirilerle birlikte Capote'nin çalışmasının tamamıyla gerçekleştirilemeyeceği bile öne sürülmüştü.

Capote'nin ortaya çıkarmaya çalıştığı şey oldukça zor bir üründü. New York'tan gelmiş yabancı bir gazeteci olarak yerel halkla, Clutterların yakınlarıyla ve katillerle röportaj yapıp bilgi elde edebilmesi gerekiyordu. İnsani ilişkilerde zora düştüğü durumlarda ona en çok yardımcı olan kişi Harper Lee'di. Onun dışında, bu bilgi alışverişi durumuna hâkim olan kişilerden biri de davanın başındaki dedektif Alvin Dewey'di.

Dedektifin Capote'ye her konuda fazlasıyla yardımcı olduğu bilinen bir gerçek zaten. Dava dosyalarını Capote'ye açmış, yazarın, kurbanlardan biri olan Nancy Clutter'ın günlüğüne erişebilmesini sağlamış ve hatta Capote ile konuşmak istemeyen yerel halkı röportaj vermeye ikna etmişti. Bunun sonucunda da Al Dewey'nin dedektiflik yeteneklerinin kitapta bir nebze de olsa abartıldığı iddia edilir. Al Dewey kaynak olarak mutlaka Capote için mühim bir yerde duruyordu ancak Dewey gerçekten bir dedektif olarak Kansas'ta geçen bu hikâyenin içinde duruma oldukça uygun bir arketip olarak karşımıza çıkar. Kendisi, 47 yaşında, zarif ve yakışıklı, "dördüncü jenerasyon bir Kansaslı." Aynı zamanda bir kanun adamı olarak alçak gönüllü, sağlam, güvenilir ve kararlı bir dedektif.

Clutter cinayetleri davasının başındaki isim Alvin Dewey, eski Finney County şerifi ve aynı zamanda eski bir FBI ajanı. Herbert Clutter'ın da yakın arkadaşı olması nedeniyle nispeten kısa bir soruşturma süreci olan bu davayı takıntı haline getiriyor, tüm ipuçlarını ve teorileri araştırıyor hatta ailesi pahasına tüm enerjisini davayı çözmeye adanıyor. Gece boyu çalan telefonlardan, kapının önünde bekleyen gazetecilerden ve babasının yorgun gözlerindeki umutsuzluktan dolayı

odasında gözyaşlarına boğulan küçük oğlu için hiçbir şey yapamaz. Dewey o sırada mutfakta, kahvesinin filtreden geçmesini bekler ve mutfak masasının üzerinde dizdiği olay yeri fotoğraflarını inceler. Dewey'nin karısı da eşi için endişelenir çünkü Dewey'nin ruh hali çok karmaşıktır, günde altmış sigaradan ve fincanlarca kahveden başka neredeyse hiçbir şey yemediği için çok zayıflamıştır. Aynı zamanda dedektifin karısı da yakın arkadaşı Bonnie'yi kaybetmenin üzüntüsü ve katillerin henüz yakalanmamış olmasının huzursuzluğuyla tamamen dağılmıştır. O kadar ki bir sabah kocasına kahvaltısını hazırlarken yumurtasına şeker, kahvesine de tuz katar.

Kitapta, dedektifin neredeyse yemeden içmeden kesildiğini görmek mümkün, en azından katiller yakalanana kadar. Ancak katillerin anlatılarını incelediğimizde, karşımıza zengin sofralar çıkıyor. Planlarını gerçekleştirmek üzere Clutterların evine doğru yola çıkmadan önce sağlam bir ziyafet çeker iki katil; orta pişmiş iki biftek, fırınlanmış patates, kızarmış soğan halkaları, "succotash" olarak bilinen haşlanmış fasulye ve mısır taneleri, makarna, mısır lapası, Thousand Island soslu salata, tarçınlı çörek, elmalı turta ve dondurma. Son olarak da kah-

ve. Cinayetin işlenmesinden sonraysa iki katil arasında Dick'in, Perry'den daha az vicdan azabı çektiği, yeme içme alışkanlıklarından aşikâr aslında. New Mexico'ya doğru yola çıktıklarında, birkaç tavuk salatallı sandviçi mideye indiren Dick, arkadaşının hiç dokunmadığı hamburgeri keser. Perry ise o sırada gazetede işledikleri cinayeti anlatan makaleyle ilgilenmekle meşguldür. Dick'in tek derdi, işledikleri suçun sonucunda elde ettikleri cüzi miktarın kalan kısmını Orange Blossom kokteyli içerek tüketmektir.

Alvin Dewey'nin de keyifle yemek yediğine şahit olduğumuz bir an var. Topeka'da bir otelin lobisinde kahvaltı ederken elindeki gazetenin manşetini okuyor. "Kansas tarihinin en kanlı cinayetler serisinde başrol oynayan Richard Eugene Hickock ve Perry Edward Smith bu sabah bu hapisanede asılmak suretiyle hayatlarını kaybetti." Aslında failer asıldıklarında Dewey de olanları izlemek için oradaydı. Dolayısıyla darağacında olanları gayet iyi biliyordu. Dewey daha çok, bilmediği ayrıntılarla ilgileniyordu. Mahkûmların son akşam yemekleri. İkisi de aynı mönüyü istemişlerdi: karides, patates kızartması, sarmısaklı ekmek, dondurma, çilek ve krem şanti.

“İçinizden biri
beni ele verecek.”

RAKUN

Tüm Kitapçılarda...

alakargayayinevi

alakargakitap

alakarga_yayinlari

alakarga.com.tr

alakargakitabevi.com

alakarga

Edhem Bey

"ZİRA İNSAN NOKSANDIR, MİZACI NEFSİNE MAĞLUP BİR ZAVALLIDIR..."

Tuhaf Mucit

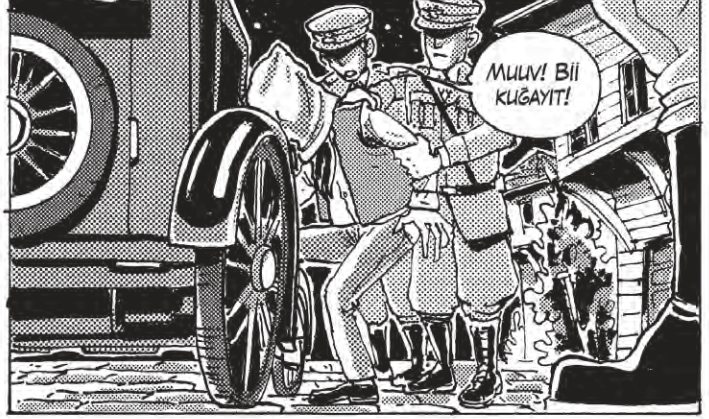
YAZAN: MAHİR ÜNSAL ERİŞ

ÇİZEN: FERİT GÜLEÇ

KUMANDAN RICHARDS'A
VAZİYETİ ANLATTIM. ANLATTIM
VAZİYETİ. DEFTERLERİMİ ÇALDILAR
DEDİM. ÇALDILAR. KUMANDAN
RICHARDS'A. ANLATTIM.

"BİRKAÇ GÜN SONRA BENİ DERDEST
ETTİLER. KAÇIRDILAR. DERDEST. İKİ
ADAM. KAÇIRDILAR. BİR ANTREPOYA
GÖTÜRDÜLER. GÖTÜRDÜLER."

"GÜNLERCE İSTINTAK ETTİLER, İSTINTAK.
ESARET-İ HAYVANIYE İÇİNDE ZULM ETTİLER.
HAYVANIYE. GÜNLERCE."

VI TRAYD TU DU İT Dİ İZİ
UEY, BAY YU RİFÜMÜZD TU
KOLABOREYT VİD AS, FROM
NALI ON VADEVİR Vİ VANT!

"SONRA BIRAKTILAR BENİ. DÜN BIRAKTILAR.
BENİ BIRAKTILAR. YİNE GELECEĞİZ DEDİLER.
YİNE. BEN DE SİZE GELDİM."

KORKUYORUM,
BENİ ÖLDÜRECEKLER.
ÖLDÜRECEKLER BENİ.

ENDİŞE BUYURMAYINIZ PAŞAZADEM.
ADAM ÖLDÜRMEK ÖYLE KOLAY İŞ DEĞİL.
BU MESELENİN HALLİ ARTIK BİZİM
BOYNUMUZUN BORCUDUR. LÜTFEN
BİRKAÇ PARÇA EŞYA ALINIZ YANINIZA,
SİZİ BURADA BIRAKMAK OLMAZ.

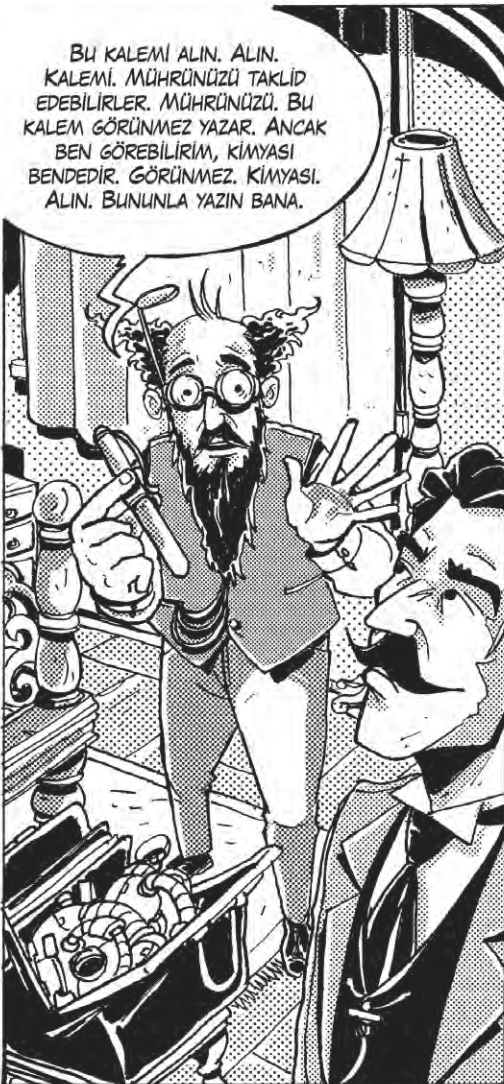

"BİR VAPURA ATLADIĞIMIZ GİBİ
KARAKÖY'DE ALDIK SOLUĞU.
SONRA VER ELİNİ TARABYA.
PAŞAZADE MUCİD'İ ORADA
TOKATLIYAN OTEL'NE BIRAKTIK."

PAŞAZADE
HAZRETLERİ, SİZ
ŞİMDİLİK BURADA
İSTIRAHAT BULUNUN.

BİZDEN HABER ÇIKANA KADAR DA
AMAN DİYİYİM, KİMSELE GÖRÜNMEYİN,
DİSARİ ÇIKMAYIN. SİZDEN RİCAM, BENDENİZ
BİZZAT GELMEDİĞİM YA DA ÜZERİNDE BENİM
MÜHÜR VE İMZAM BULUNAN BİR PUSULA
ALMADIĞINIZ MÜDDETÇE ODANIZI TERK
ETMEMENİZDİR.

BU KALEMİ ALIN. ALIN.
KALEMİ. MÜHRÜNÜZÜ TAKLİD
EDEBİLİRLER. MÜHRÜNÜZÜ. BU
KALEM GÖRÜNMEZ YAZAR. ANCAK
BEN GÖREBİLİRİM, KİMYASI
BENDEDİR. GÖRÜNMEZ. KİMYASI.
ALIN. BUNUNLA YAZIN BANA.

BİZ DE GİDİP ŞU
RICHARDS'İ BİR GÖRELİM
BAKALIM. NEDİR VAKANIN
ASLI ASTARI, SORUP
ÖĞRENELİM. DEĞİL Mİ
DOSTUM?

AMAN EDHEM
BEY, ÖYLE PALDIR
KÜLDÜR İNGİLİZ
KUMANDANININ
YANINA ÇIKILIR MI?
BİR MARAZA
ÇIKMASIN?

MERAK ETMEYİN
KIYMETDAR DOSTUM, HER
KAPININ BİR ANAHTARI
VARDIR ELBET.

HEY
ARABACI!

MAHİR ÜNSAL ERİS - FERTİ GÜLEÇ

-DEVAMI GELECEK SAYIDA-

ALFABE BİTTİ: SUE GRAFTON’UN Z’Sİ

“BUNU NASIL YAPABİLECEĞİMİ BİLMESEM DE Z’YE KADAR GİTMEME KARARLIYIM. FAKAT SİZE ŞUNU TEMİN EDERİM Kİ KINSEY HEP OLACAK.”

Geçtiğimiz aralık ayında kaybettiğimiz Sue Grafton, 28 ülkede, 26 ayrı dilde on iki milyondan fazla satan Alfabe Serisi ve kazandığı sayısız ödülle polisiye edebiyatının en önemli isimlerinden biriydi. Grafton henüz daha işin en başında, serinin ilk harfindeyken son kitabının adını belirlemişti bile: Zero’nun Z’si. Fakat ne acıdır ki bitiş çizgisine bir adım kala, yirmi beşinci macera olan Y’nin (Y is

for Yesterday, 2017) çıkmasından hemen sonra yaşamını kaybeder. Geride bıraktığı eşi ve çocukları için de alfabe Y harfinde sonlanır ve kesin bir dille asla bir başka yazara Z’yi yazdırtarak seriyi bitirtmeyeceklerini belirtirler. Kinsey okurları için belki de böylesi çok daha uygundur, çünkü bilirler ki Amerikan dedektif kurgusunun tartışmasız en mühim figürlerinden, Güney Kaliforniyalı Özel Dedektif Kinsey hep 39 yaşında kalarak bir yerlerde maceralarına devam ediyordu.

1940’ta Louisville, Kentucky’de doğan Sue’nun ebeveynleri alkolikti ve çocuklarıyla ilgilenmeye pek zamanları yoktu. Sue ve ondan üç yaş büyük ablası çok küçükken bile istedikleri gibi hareket edebilme özgürlüğüne sahiptiler; okudukları kitaplara, gittikleri yerlere karışan bulunmuyordu. Baba Cornelius Warren “Chip” Grafton bir avukat olmasının yanında polisiye romanlar da yazıyordu. Kısa yazarlık kariyerine, başarılı dört roman sığdırmayı başaran C.W. Grafton, ilk romanı *The Rat Began to Gnaw the Rope* ile 1943’te Mary Roberts Rinehart Ödülü’nü kazanır.

Sonraları Sue Grafton da babasının izinden gidecek ve seri romanlarının adı için aynı metodu kullanarak kelime oyunlarını seçecektir. Bir röportajında, “Benim ailem, tüm başarısızlıklarına rağmen çok entelektüeldi ve kitaplar ailemizdeki kaçışın bir parçasıydı. Bu yüzden hepimiz çılgınlar gibi okurduk,” der ve şöyle devam eder: “Mükemmel bir çocukluğa sahip olduğumu düşünüyorum. İki alkolik ebeveynin

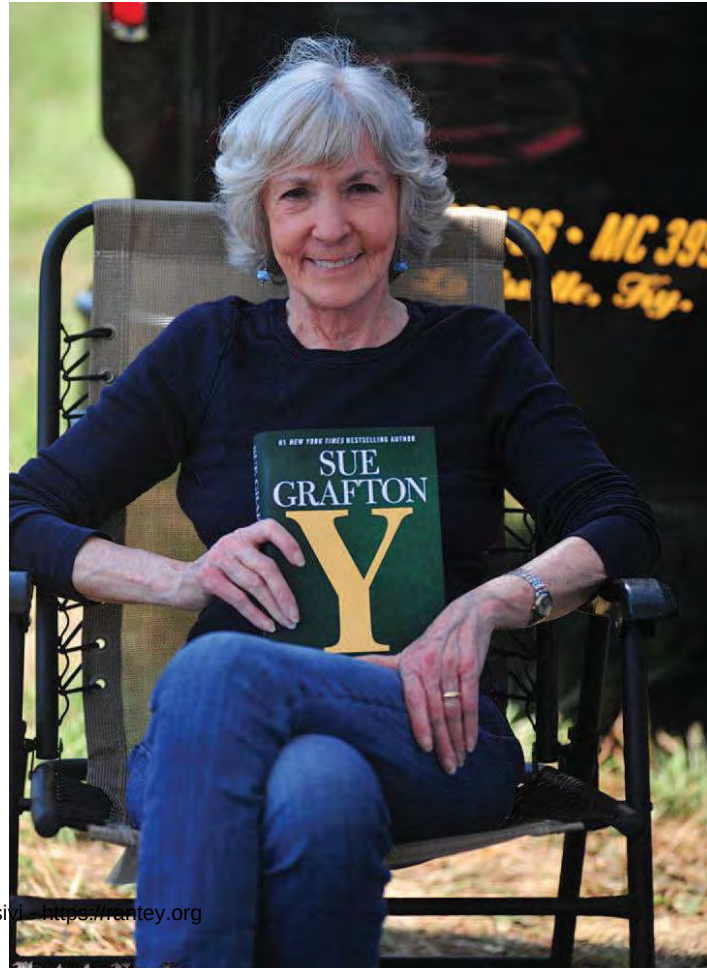
“...GÜNDÜZLERİ HER GÜN YENİ BİR FİLME GİDERDİM, AKŞAMLARI DA ELİME BABAMIN KÜTÜPHANESİNDEKİ POLİSİYE ROMANLARDAN BİRİNİ ALIR VE OTURMA ODASINDAKİ SALLANAN KOLTUĞA OTURURDUM. ÇIKAN HER TIKIRTIDA İRKİLEREK GÖLGELERİN ARASINDAN BİR KATİLİN BELİRME-SİNİ BEKLERDİM. AGATHA CHRISTIE VE NANCY DREW’DAN YOLA ÇIKIP MICKEY SPILLANE VE JAMES M. CAIN’E, ARDINDAN RAYMOND CHANDLER, DASHIELL HAMMETT, ROSS MACDONALD’A ULAŞTIM. O ZAMAN BİLE, BİR DEDEKTİF ROMANININ, YARATICILIK VE AKIL, EYLEM VE SANATIN MÜKEMMEL BİR KARIŞIMINI SUNDUĞUNU HİSSET-MİŞTİM.”

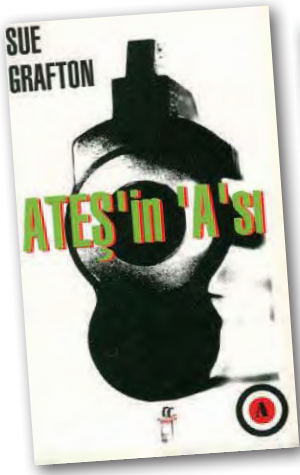
çocuğu olarak büyümenin faydalarından biri de sonsuz serbestlikti. Her sabah babam iki kadeh viskisini hızlıca başına diktikten sonra ofisine, annem de benzer şekilde takviyesini alarak kanepede tekrar uyumaya giderdi. Beş yaşından itibaren kendi başıma kaldım. Uzun yaz tatillerinde ablam odasından çıkmamayı tercih ederken ben şehrin bir ucundan diğer ucuna otobüslerle gezer ve kendimi Hintli bir prenses olarak hayal ederdim. Gündüzleri her gün yeni bir filme giderdim, akşamları da elime babamın kütüphanesindeki polisiye romanlardan birini alır ve oturma odasındaki sallanan koltuğa otururdum. Çıkan her tıkırtıda irkilerek gölgelerin arasından bir katilin belirmesini beklerdim. Agatha Christie ve Nancy Drew’dan yola çıkıp Mickey Spillane ve James M. Cain’e, ardından Raymond Chandler, Dashiell Hammett, Ross Macdonald’a ulaştım. O zaman bile, bir dedektif romanının yaratıcılık ve akıl, eylem ve sanatın mükemmel bir karışımını sunduğunu hissetmiştim.”

Seneler sonra bir dergi muhabirinin sorduğu, “Babanızdan yazma yeteneğini aldığınızı biliyoruz, peki annenizden size geçen ne oldu?” sorusuna, “Kalbim,” diye yanıt verir. Bir lise öğretmeni olan annesi Vivian Grafton kansere yakalandığını öğrenince Sue’nun yirminci yaş gününde intihar eder. Grafton, yaşadığı bu travma sonrası iki ebeveynine de duyduğu öfke ve acıları en iyi şekilde, seneler sonra yazdığı öykülerinin kahramanı, yine kendisinin çok daha genç bir versiyonu olan Kit Blue ile yansı-tacaktır.

Üniversiteye başlamasının üzerinden çok geçmeden evlenen ve ardı ardına iki çocuk sahibi olan Sue Grafton, daha o zamanlardan mesleğini yazar olarak seçmiştir. İlk kocasından ayrılan Sue, akabinde tekrar evlenecek fakat yeni bir bebek beklerken şiddetli geçimsizlik yüzünden kısa bir süre sonra evi terk edecektir. Yıllarca süren velayet davası ve öfkeli tartışmalar, yazarın uykusuz geceler geçirmesine neden olur ve bu zamanlarda kafasında eşini ortadan kaldırmak için, zehirden mektupla gönderilen bombaya kadar türlü türlü cinayet senaryosu kurar. Düşündüklerini gerçekleştiremeyeceğinin bilincinde olmakla beraber bu bir çeşit kendini rahatlatma yöntemidir. Aynı zamanda, Kinsey Millhone’nun ilk kitabında geçmişte eski eşini ortadan kaldırmak için tahayyül ettiği bu cinayet şekillerinden birini kullanarak, bir kez daha intikamını almaktan çekinmeyecektir.

Sue Grafton, kırklı yaşlarına kadar Hollywood ve sonrasında değişik televizyon kanallarında senaryo yazarlığı yaparak geçimini sağlar. Hayatının sonuna dek yanında olacak üçüncü eşi, felsefe profesörü Steven Humphrey ile birlikte birçok başarılı işe imza atarlar. Bunların arasında birkaç Agatha Christie uyarlaması da bulunur. Senaryo yazarlığının getirdiği refah yaşam, başkalarının eserleri üzerinde

oyunarken sürekli gelen değişiklik talepleri ve patronların kaprisleri yüzünden önemini yitirir, Sue kendi yoluna gitmeye karar verir.

Grafton'un ilk iki romanı, hatta biri ünlü isimlerin rol aldığı bir filme uyarlansa da beklemediği ilgiyi görmez. Bunun üzerine yeni yazarlara verilen, "en iyi neyi biliyorsan onu yaz" öğüdünü kullanıp romanlarının başkarakteri Kinsey'i yaratırken kendisini örnek alır. Özel hafiyelik konusunda bir deneyimi yoktur ama kahramanını kendisinin biraz daha genç ve ince versiyonu olarak tasarlayarak işe başlar. Bir Hollywood senaristi olarak çalışması, yazacağı polisiye seri romanlarda çok işine yarayacaktır. "Bir diyalog veya aksiyon sahnesini nasıl yazacağımı ve nasıl canlandırılacağını öğrendim. Yine bir hikâyeyi nasıl yapılandıracağımı da anladım, bu kritik bir şey," der ama yine de Kinsey Millhone karakterini aynı sisteme asla kaptırmayacağını belirtir. Çünkü yapılan değişiklikler sonucu çoğu eser ve karakterin ne derece tanınmaz hale geldiğine yakından şahit olmuştur. "Kinsey Millhone'u benim çıkış yolumda icat ettim, onu asla onlara geri satmayacağım. Bunu yapmak için deli olmalıyım. Hayatımda hiçbir yerlerinin olmasını istemiyorum," diye tepkisini dile getirir.

Grafton ilk çıkışını *Ateş'in A'sı* (A is for Alibi) ile 1982'de yapar ve büyük ilgi görür. Kinsey Millhone elbette ilk kadın özel hafiyedir; ama feminizm vaazı vermek yerine bunu yaşamakta olan "yeni kadın"ın simgesi haline gelen belli başlı karakterlerden olur. On sene önce, 1972'de İngiliz polisiye roman yazarı P.D. James, Cordelia Gray ile açılış yapmıştır ama ABD'de bu yeni sert kadın dedektifler ilk Marcia Muller'in 1977 çıkışlı Sharon McCone karakteriyle belirir. Beş yıl sonra, ardı ardına V.I. Warshawski'yle Sara Paretsky ve Kinsey Millhone ile Sue Grafton sahneye çıkıp dedektif kurgusunun yönünü değiştirirler.

Grafton'un romanlarının çok sayıda erkek okuru olmasına karşın kadınlar sadık okur olmayı sürdürür. Grafton, *Newsweek*'e 1990'da yaptığı açıklamada, "Kadınların bir kaçamak yerine ayna istediklerini düşünüyorum. Kinsey Millhone, kadınların yeni yüzyılın sonlarındaki karmaşık hayatlarını yansıtıyor. Duygudan yoksun değildir ama zorlu biridir. Bağımsızlığına düşkündür, başından geçen birçok güçlüğe rağmen ayaklarının üzerinde durmayı başarır ve bunu da çoğu zaman tuhaf bir mizah anlayışıyla anlatır," der.

1991'de, Stephen Humprey eşine sürpriz için çeşitli zamanlarda farklı dergiler için yazılmış Kinsey ve Kid Blue öykülerini özel bir baskıda toplayacaktır. *Kinsey ve Ben* (Kinsey and Me) adını verdiği bu öyküler seçkisinin 2013 baskısında Sue Grafton, bölüm başlarında okurlara bazen çocukluğunu anlatır, bazen de dedektif kurgusu üzerine görüşlerini paylaşır. Kitabın en sonundaysa babasının son derece duygusal bir mektubuna yer verir. Bir nevi babasıyla iç hesaplaşması olarak görülebilecek bu yazı okurlarda hüznü uyandırır.

Birçok yazardan farklı olarak Sue Grafton, kurgusal karakterinin, alter egosu olduğunu memnuniyetle kabul eder. "Kinsey benim mace-racı yönüm, bana eşlik etmesini seviyorum, benim gerçekleştirmek istediğim halde yapamadığım birçok şeyi yapmasını coşkuyla izliyorum," der ve *Kinsey ve Ben*'de kahramanı ile ilişkisini şöyle anlatır: "Sık sık Kinsey'in omzumun üzerinden bakıp kulağıma fısıldadığını, arada dürtüp muzip şeyler işaret ettiğini hissederim. Kinsey benim alt benliğimdir; yani genç yaşta evlenip çocuk sahibi olmadığım halimdir. Her ne kadar yaşamöykülerimiz farklı da olsa aynı duyarlılığa sahibiz. Sanırım biz iki ayrı bedende tek ruhuz ve Kinsey iyi olan bedeni kaptı."

Ross Macdonald'ın etkisinde olan Sue Grafton, tıpkı Lew Archer gibi Kinsey'i de Santa

Barbara'nın fantezi hali Santa Teresa'da yaşatarak saygısını belirtir. Her ne kadar kurgusal babaları Chandler ve Macdonald gibi sokakların esaslı ve sert adamlarının tarzını benimsemiş olsa da Kinsey aynı zamanda eski haksızlıkları içeren pek çok vakayı, Altın Çağ dedektiflerine layık titiz ve sağlam akıl yürütmeye çözen eski bir polistir. Kinsey her zaman resmin geneline hızlıca bir göz attıktan sonra boşlukları doldurmak için ayrıntılara iner ve keşfettiği her yeni bağlantıyla bulmacanın parçalarını birleştirir.

“Bana yarından itibaren sert dişi özel dedektiflerin modası geçtiğini söyleselerdi, yine de yazarım, çünkü bunlar eğilimlerle ilgili değil, benim istediğim şeyler hakkında. Hiçbiri tekrar satmasa bile yine de yazarım,” diyor Sue Grafton, birkaç istisna hariç neredeyse her yıl yeni bir Alfabe Serisi romanı çıkarır. Fakat Grafton karakterini normal yaşlandırmaz, her iki buçuk yılda ancak bir yaş büyültür. Dolayısıyla Kinsey hep 80'lerde yaşar, ne tehlikede olduğunda kullanabileceği bir cep telefonu vardır, ne de katili anında yakalatacak DNA testleri.

Basit bir hayat süren Kinsey Millhone küçük bir evde yaşar, eski bir Volkswagen kaplumbağa kullanır. Kuaförleri pahalı bulduğu için saçları çok uzadığında eline bir makas alıp kırpar, her duruma uygun kaçacak, hiç kırışmayan bir siyah elbisesi vardır, korkarım Kinsey için biraz cimri de diyebiliriz. Fakat en iyisi, tipik bir *hard-boiled* dedektife yakışacak şekilde, Kinsey'i kendi ağzından dinleyelim; üstelik bonus olarak en sevdiği sandviçinin tarifini de okurlarıyla paylaşıyor.

FISTIK EZMELİ VE TURŞULU SANDVIÇ

4 dilim yedi tahıllı ekmek

½ Ekstra Ktır fıstık ezmesi

6 adet salatalık turşusu

İki dilim ekmeğin üzerine bolca fıstık ezmesi sürün. Salatalık turşularını bu karamel çamurunun üstüne, büyük yeşil benekler şeklinde yerleştirin. Diğer dilimleri kapatıp çaprazlamasına kesin. Bıçağınızı yalayarak temizleyin ve sandviçi bir kâğıt peçeteye koyun. Böylece bulaşık çıkarmamış olursunuz.

Fıstık ezmeli ve turşulu bu muhteşem sandviğin yanında bir kadeh Chardonnay veya bir kutu Diet-Cola için, afiyet olsun.

Adım Kinsey Millhone. Çok sandviç yerim ve bunların başında da fıstık ezmeli ve turşulu ile peynirli turşulu gelir. Kaliforniya eyaletinde ruhsatlı özel dedektifim. Santa Teresa'da küçük bir bürom var ve doğduğumdan beri, otuz

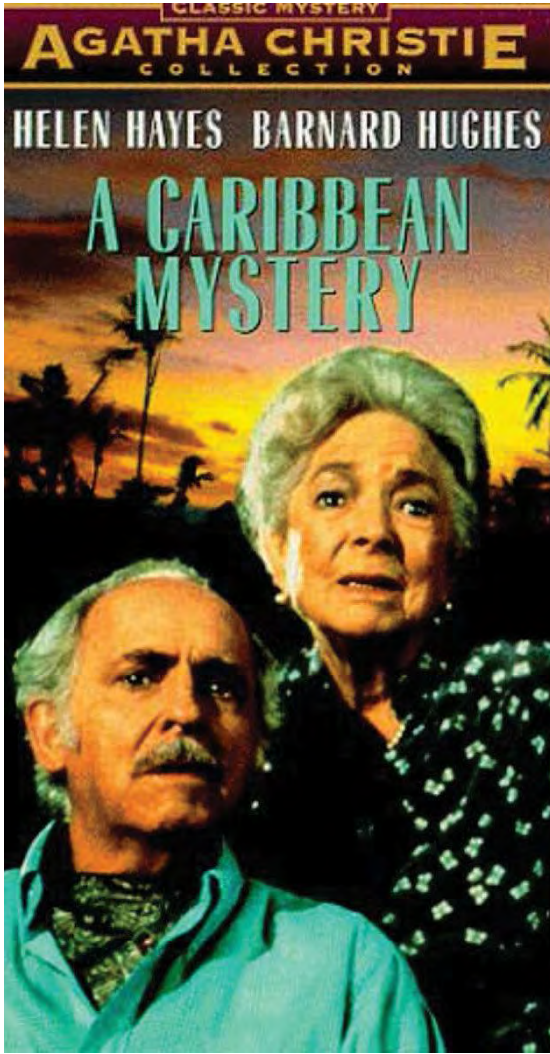
dokuz yıldır orada yaşarım, iki kere evlenip boşandım, kimi zaman sinirli olduğumu itiraf ederim ama aslında iyi huyluyumdur.

Lise mezunuyum, polis akademisini bitirdim ve başkasının yanında çalışma yeteneğinden yoksunum, bu da inatçılığımın birleşince özel dedektifliği iyi beceririm. Faturalarımı zamanında öderim, çoğunlukla yasalara saygılıyım ve başkalarının da öyle olmasını isterim.

Küçük ve çevresi kapalı mekânlar için özel bir zaafım vardır; pek de saklanamayan ana rahmine dönüş özlemi. Annemle babamın ölümünden sonra hiç evlenmemiş teyzemin yanına gittiğimde, kendime içine battaniyeler ve yastıklar doldurduğum ve altmış mumluk bir abajurla aydınlanan bir karton kutuda küçük bir dünya yaratmışım. Yediklerim konusunda çok titizdim. Kendime peynirli ve turşulu ya da Kraft zeytinli ve peynirli sandviçler yapar, ekmek dilimlerini dört uzun parçaya bölüp bir tabağa dizerdim. Her şeyi kendim yapardım ve hepsinin belirli bir biçimde yapılması gerekirdi. Teyzem bana hiç karışmazdı. O sonbaharda okula başladım...

Teyzem bana tabanca kullanmasını sekiz yaşındayken öğretmişti. Hiç evlenmemişti ve çocuğu olmamıştı. Kadın karakterinin oluşumu hakkındaki garip fikirlerini benim üzerimde denemişti. Tabancayla ateş etmenin bana güvenliğe ve isabete değer vermeyi öğreteceğine inanırdı. Aynı zamanda iyi bir el-göz koordinasyonu geliştirmemde yardımcı olacaktı, ki bunun çok yararlı olduğuna inanırdı. Ayrıntıları görebilmek ve sabırlı olmak için bana örgü örmeyi

öğretmişti. Sıkıcı olduğu ve beni sadece şişmanlatacağı için yemek yapmayı öğretmemişti.

Her şeyin başında gelen Birinci Kural, mali bağımsızlıktı. Bir kadın bir başkasına, özellikle de bir erkeğe asla bağımlı olmamalıydı. Çünkü bağımlı olduğu an tacize uğrayabilirdi. Mali bakımından bağımlı insanlar mutlaka kötü davranış görürlerdi ve bundan kurtulma yolları yoktu. Bir kadının her zaman bir kurtuluş yolu olmasıydı. Teyzem her kadının paraya çevrilebilir beceriler geliştirmesinden yanaydı ve bunların karşılığında ne kadar çok para alabilirse o kadar iyiydi. Amacı kendi kendine yeterliliği taşımayan bir kadın uğraşı gözardı edilebilirdi. “Erkeğini Nasıl Elde Edeceksin” onun listesinde olmayan bir şeydi.

Ben ortaokuldayken Ev Ekonomisi dersinden “Ev belası” diye söz ederdi ve kötü not aldığım da sevinirdi. Erkeklerin, Ev Ekonomisi; kızların Oto Teknisyenliği ve Marangozluk dersleri

almasının çok daha mantıklı olacağını söylerdi. Teyzem bana yemek yapma konusunda hiçbir şey öğretmemişti ama hazır kek karışımları kullanmanın bayağılığı hakkında uyarılarını da hiç eksik etmiş değildi.

Kimi zaman o kadar sinirli olurum ki gündüz yemek yemeyi unuturum, sonra geceleri yemek yemediğimi hatırlayınca aç olmasam bile kalkıp aç kurt gibi ne bulursam yutarım. Dün fıstık ezmesi kavanozunun dibi görünüyordu. Bir bıçak alıp kavanozun kenarlarını kazıdım, odanın içinde dolaşırken bıçağı yalamaya koyuldum. “Çok acınacak haldesin,” diye söylendim ama aslında umurumda bile değildi. Tatlı olarak da vişne tadında öksürük şekeri attım ağzıma.

Neyse ki çevremdeki erkeklerin çoğu iyi aşçıdır. Bunların başında ev sahibim Henry gelir. Seksen sekiz yaşındaki ev sahibim Henry Pitts eski bir fırıncıydı ama şimdi müthiş derecede güç bulmacalar hazırlar ve onları önce benim üzerimde denemekten zevk alırdı. Aynı zamanda iri somunlar yapar ve bunları eski bir Shaker beşiği içinde odanın önüne bırakırdı. Henry, ekmeklerini ve diğer hamur işlerini yakınlardaki bir lokantaya yemek karşılığı yapardı ve son günlerde kupon kesmekte epey ustalaşmıştı. İyi günündeyse elli dolarlık bakkaliye malzemesini 6.98 dolara almakla övünürdü. Bu alışverişi düşünlümü her nasılsa ona bir sürü külotlu çorap sağlardı ki onları da bana verirdi. Henry Pitts’e yarı yarıya âşık olduğum söylenebilirdi.

Geçen cumartesi, Henry arka bahçede, indirimli satışlardan aldığı yuvarlak piknik masasının başında otururken fıstık ezmeli ve turşulu sandviçimi alıp yanına gittim. “Bir parça ister misin?” diye sordum. “Teşekkürler, öğle yemeğimi yedim,” dedi. Sandviçimi yerken oradan buradan, özellikle benim duygusal yaşamımdaki gelişmelerden konuştuk. Yumuşak fıstık ezmesinin dokusu, ekmek ve salatalık turşusunun kıtırılığı ile çetin bir tezat oluşturuyordu. Çapraz kesim, dikey kesime göre içindikileri daha çok gösteriyordu ve tuzluluk oranı ekşilikle aynıydı. Bu neredeyse elbiselerinizi çıkarmadan seks yapmakla eşit düzeyde yer alıyordu.

Alçak bir sesle inledim, neredeyse keyiften kendimden geçecektim. Henry bana baktı. “Şundan bir lokma ver,” dedi. Ortadaki tumbul bölümü uzattım ama yandan da parmaklarımı öyle bir tuttum ki fazla koparamasın.

Bir süre çiğnedikten sonra, “Çok garip ama kötü değil,” dedi. Zaten ne zaman değişik bir şeyler yemeyi denese hep aynıısını söylerdi.

Yemek ve ben konusunda atlamamam gereken biri varsa o da Rosie'dir. Rosie bizim mahallede bir lokanta işleten, altmış yaşlarında, kısa boylu, iri göğüslü, boyalı kızıl saçlı bir kadındır. Tam bir otokrattır; sözünü sakınmaz, herkese üstünlük taslar ve yabancılara kuşkuyla bakar. Canı istediği zaman mükemmel yemekler pişirir, ama genelde herhangi bir öğünde ne yiyeceğinize kendisi karar vermek ister. Korumacıdır, kimi zaman eli açıktır, genelde sinir bozucudur. En iyi arkadaşınızın kafadan kontak ninesi gibi huzuru sağlamak için katlanmak zorunda kaldığınız bir insandır. Lokantası benden yalnızca yarım blok ötede ve gösterişsiz olduğu için giderim. Rosie, lokantasına gelmemin kendisine bana tahakküm etme hakkı verdiğini hissederek ki genelde bu da doğrudur.

McDonalds, Rosie'nin en büyük rakibidir. Özellikle acelem varsa. Zamanında yemek yemedi epey güçlük çekerim doğrusu. Aç olmam gerektiği saatte ya aç değilimdir ya da acıktığım zaman durup yiyeceğim bir yerde değilimdir. Bu kilo kontrolünü mümkün kılıyorsa da sağlığım için hiç iyi değil. Evet, bunca sandviçten sonra beni şişkonun teki sandığınız bahse girerim. Halbuki bir müşterim beni Twiggy'e benzetmişti.

Fakat sağlığım ve mesleğim için yaptığım en iyi şey koşmaktır. Yaz kış, sabahın erken saatlerinde kalkıp birkaç kilometre koşmaya çalışırım. Özellikle bu alışkanlığım A'da hayatımı kurtardıktan sonra sabah koşularım benim için vazgeçilmez oldu.

GRAFTON İLK ÇIKIŞINI *ATEŞ'İN A'SI* (A IS FOR ALIBI) İLE 1982'DE YAPAR VE BÜYÜK İLGİ GÖRÜR. KINSEY MILLHONE ELBETTE İLK KADIN ÖZEL HAFİYE DEĞİLDİR; AMA FEMİNİZM VAAZİ VERMEK YERİNE BUNU YAŞAMAKTA OLAN "YENİ KADIN"IN SİMGESİ HALİNE GELEN BELLİ BAŞLI KARAKTERLERDEN OLUR. ON SENE ÖNCE, 1972'DE İNGİLİZ POLİSİYE ROMAN YAZARI P.D. JAMES, CORDELIA GRAY İLE AÇILIŞI YAPMIŞTIR AMA ABD'DE BU YENİ SERT KADIN DEDEKTİFLER İLK MARCIA MULLER'İN 1977 ÇIKIŞLI SHARON MCCOYNE KARAKTERİYLE BELİRİR. BEŞ YIL SONRA, ARDI ARDINA V.I. WARSHAWSKI'YLE SARA PARETSKY VE KINSEY MILLHONE İLE SUE GRAFTON SAHNEYE ÇIKIP DEDEKTİF KURGUSUNUN YÖNÜNÜ DEĞİŞTİRİRLER.

Yalnız aramızda kalsın, bana öyle geliyor ki Sue benden bıkmış gibi. Her yeni maceramda beni biraz daha pasifleştiriyor, sanırım Zero'nun Z'si'ne kadar gün sayıyor. Artık maceralarımın en büyük gerilim unsurunu, muamma ve aksiyondan çok annemin ailesiyle olan ilişkimiz oluşturuyor. Mesela U'da olaylarla başa çıkış şeklimi ben bile beğenmedim ama ne yaparsın, patron o.

Sahi, geçenlerde duydum ki Türk okuruları M ve sonraki maceralarımın çevrilmesini beklerlermiş hâlâ, bir de bana ve sandviçlerime tuhaf derler, hah!

AHMET ÜMİT'İN SON ROMANI: KIRLANGIÇ ÇIĞLIĞI

PETROS MARKARİS, "1960'LARDAN SONRA ROMAN, TOPLUMSAL KÖNULAR YERİNE KARAKTERLER ÜZERİNDE DURMAYA BAŞLADI, AMA SON YİRMİ YILDA DA BU DA DEĞİŞİME UĞRADI VE POSTMODERN DENİLEN BİR TÜR ÇIKTI ORTAYA. BU DURUM TOPLUMSAL ROMANIN HAVADA KALMASINA NEDEN OLDU. İŞTE BU AŞAMADA MÜTHİŞ BİR GELİŞME-YE ŞAHİT OLDUK; ÖZELLİKLE İTALYA'DA, İSPANYA'DA, YUNANİSTAN'DA, İSKANDİNAV ÜLKELERİNDE VE AHMET ÜMİT'LE TÜRKİYE'DE POLİSİYE ROMAN TOPLUMSAL ROMANIN YERİNİ ALDI," DER. MARKARİS'İN TEŞHİSİ DOĞRUDUR. AHMET ÜMİT'İN HER POLİSİYE ROMANI ÜLKEMİZİN BİR TOPLUMSAL SORUNUNA NEŞTER VURUR.

Ahmet Ümit'in 2015 Aralık ayında yayımlanan polis romanı olmayan eseri *Elveda Güzel Vatanım* benim için özel yeri olan bir yapıtı oldu. Daha önce de yazmıştım: Rahmetli hocam Reşat Ekrem Koçu'ya 1970'lerin baş-

larında yaptığım bir ziyarette meraklandığım ve incelemek istediğim İttihatçılar için bana kitap önermesini rica etmiştim. Bir türlü bitiremediği ve yine yarım bırakmak zorunda kaldığı İstanbul Ansiklopedisi'nin küskünlüğünün bütün ağırlığının omuzlarına köktüğü günlerden biriydi herhalde yahut ben öyle sanmıştım:

— Mithat Cemal Kuntay'ın Üç İstanbul'u ile Nahit Sırrı'nın *Abdülhamit Düşerken*'ini oku.

Bana iki roman önermesine biraz şaşkın bakmıştım ki kızmıştı:

— Yine bühâ-yı ümmetten oldun çıktın. İttihatçıları anlamak istersen en iyi bu iki kitaptan anlarsın.

Gençler için vurgulayayım *bühâ* sözcüğü eblehin çoğuludur.

Sonra İttihatçılarla ilgili sayısı yüzleri bulan kitap, anı okudum ve rahmetli hocama sonunda hak verdim. İdealist ama deneyimsiz; mazlumken zalim olabilen bu kayıp kuşağı en iyi anlatan eserler, hocanın söylediği iki romandı. Ahmet Ümit'in *Elveda Güzel Vatanım*'i benim

için özel derken bunu kastediyorum. İttihatçıları merak edenlere hocamın sözkonusu ettiği iki romanın yanında üçüncüsü olarak önereceğim bir başyapıtı Ümit'in kitabı.

Elveda Güzel Vatanım yayımlandıktan bu yana neredeyse 2,5 yıl geçti. Ümit'in yeni bir Komiser Nevzat öyküsü yazdığını biliyordum ve merakla bekliyordum ama arada da ona takılıyordum.

— Daha çok kitap yazacaksın ama benim için *Elveda Güzel Vatanım*'in yeri başka olacak.

Kırlangıç Çığlığı'nı aldım, ilgiyle ama hü-zünle, bazı yerlerinde gözlerim dolarak okudum. Ümit'in bu yapıtı tam bir polisiye roman. Beni tanıyanlar iflah olmaz bir polisiye roman çokseveri olduğumu bilir. Hatta polisiye roman türü için sahafların ironik deyişiyle *tuğla* gibi iki cilt *Korkmayınız Mister Sherlock Holmes*'ü de yazdım.

Kırlangıç Çığlığı tam bir polisiye roman ama geleneksel "kim yaptı?" polisiye türüne girecek bir roman değil; yani Agatha Christie'nin Poirot'su türü bir dedektifin beynindeki gri maddeleri çalıştırarak muammayı aydınlatığı klasik polisiye romanlardan çok farklı. Evet, romanda muamma ögesi çok çetrefil; suçlu, Christie'nin en başarılı romanlarındaki kadar hiç beklemediğiniz biri ama yapıtı okuru yalnız muammaya ve onun çözümüne kilitlemiyor, meraklı bir polisiye kurgu içinde çok sağlam toplumsal mesajlar veriyor. Bu iletiler, muam-

manın çözümü kadar hatta daha başat bir unsur olarak ortaya çıkıyor. Polisiye romanda Ahmet Ümit gibi belli bir aşamaya gelen usta yazarlar, geleneksel polisiye romandaki katili bilinmeyen bir cinayet, birçok katil adayı ve “*beyindeki gri maddeleri çalıştırarak katili saptama*” klasik şablonunu hep zorlamışlar; okurlarını “*muamma içeren suçun*” öyküsünü anlatırken yepyeni alanlarda gezdirmeyi yeğlemişlerdir.

Heybeliada doğumlu ve Ahmet Ümit’in *Beyoğlu’nun En Güzel Abisi* romanında anlattığı olaylar sonucu İstanbul’u terk eden eski hemşerimiz, tanınmış polisiye roman yazarı Petros Markaris, “1960’lardan sonra roman, toplumsal konular yerine karakterler üzerinde durmaya başladı, ama son yirmi yılda da bu da değişime uğradı ve postmodern denilen bir tür çıktı ortaya. Bu durum toplumsal romanın havada kalmasına neden oldu. İşte bu aşamada müthiş bir gelişmeye şahit olduk; özellikle İtalya’da, İspanya’da, Yunanistan’da, İskandinav ülkelerinde ve Ahmet Ümit’le Türkiye’de polisiye roman toplumsal romanın yerini aldı,” der. Markaris’in teşhisi doğrudur. Ahmet Ümit’in her polisiye romanı ülkemizin bir toplumsal sorununa neşter vurur.

Bunun apaçık anlatımını Ümit’in romanlarının genel niteliğinde ya da onu diğer polisiye roman yazarlarından ayıran kişisel değer yargılarının içinde görürüz. Bu nitelik onun roman kahramanlarının içinde bulundukları durumların, okur açısından muamma veya serüven ögesinden bağımsız olarak bir değeri olmasıdır. Ümit, insanlara bağlı ve onları anlatan bir yazardır. Her kitabında farklı çevreleri, farklı bireyleri anlatır. Bu kişiler MİT elemanları, Moskova’da eğitim gören eski komünist parti üyeleri, arkeologlar ve bu bağlamda bir Hitit kent devletinin binlerce yıl önce yaşamış bir üst görevlisi, basın mensupları, üç yakın arkadaş, ünlü tarihçiler, İstanbul’daki kültürel yıkıma isyan edenler, İstanbul Emniyeti’nde görevli bir başkomiser ve yardımcısı, hatta Mevlana ve çevresi, mafya bozuntuları olabilir.

Neşter vurduğu toplumsal sorunlarsa yine çeşitlidir. Komünizmin çökmesiyle “eski tüfek” solcuların içine düştüğü bunalım; Türk-Ermeni ve Türk-Kürt ilişkileri; ülkemizdeki Süryaniler; basın dünyasının kirli düzeni ve acımasız çarkı; Mevlana ve felsefesi bağlamında insan gaddarlığının anlatılması; İstanbul’un acımasız bir şekilde ırzına geçilmesine ve bunu yapan aşağılık kişilere hiç tepki göstermememiz; 6-7 Eylül vandalizmi hemen aklıma gelenler. Ahmet Ümit, okurunu rahatlatmak istemez çünkü

gerçek rahatlatıcı değildir, onun anlattığı durumlar her zaman vardı ve var olmaya devam edecek. Yazarımıza göre dünyada tedirginlik varsa okur da bu tedirginliği hissetmelidir. Gerçekten de bu tedirginlik verilmek isteniyorsa Ahmet Ümit tarzı polisiye roman formatı bu iş için biçilmiş kaftandır.

Yazarımız ayrıca cinayeti, kapalı bir mekân da çözümlenmesi gereken bir mantık sorunu olarak değil; önceden denenmemiş, nereye gideceği saptanamaz bir şiddetin kendini ortaya koyuşu olarak algılar. Yazarın polisiye romana bu yaklaşımı doğal olarak edebi lezzeti de beraberinde getirir. “*İyi polisiye romanın iyi edebiyat olduğu*” gerçeğini Ahmet Ümit her yapıtında doğrular.

Kırlangıç Çılgılığı’nda da iki ana ileti var: Biri çocukların cinsel istismarı, diğeri Suriye’den ülkemize gelen göçün yarattığı toplumsal sorunlar ve bu bağlamda organ satışı örgütlenme rezaleti. Ahmet Ümit ilginç polisiye kurgu içinde gözlerinizin dolmasına neden olacak toplumsal yaralara dokunurken önyargılarımızın yanlış olabileceğine de başarıyla değiniyor. Nefret etmemiz, lanetlememiz gereken çocuk istismarcısının geçmişine gidince onun da bir kurban olduğunu görmemizi sağlıyor.

Başkomiserimiz Nevzat, yardımcısı Ali Komiser ve onun sevdalandığı ve karşılık gördüğü krimonologumuz Zeynep Komiser, yine romanın ana kahramanları. Zaten romanda anlatıcılığı dostumuz, komşumuz, arkadaşımız sevdiğimiz adam; kızını karısını ona karşı düzenlenen bir olayda kaybetmiş bahtsız ama Tatavla Meyhanesi’nin sahibesi lavanta kokulu Evgenia ile hayata yeniden dönme şansını yakalayan Nevzat Başkomiser üstlenmiş.

Romanın olay çatısını anlatmayacağım; bunu zaten hiç yapmam. Kişisel kanımca polisiye roman eleştirisinde gereksizdir bu; okurun okuma keyfine limon sıkmaktır. Son olarak söyleyeceğim şu: Neredeyse altmış küsur yıllık bir okur ve polisiye roman çok-severi olarak Ahmet Ümit’in romanları beni hep şaşırtıyor ve etkiliyor. *Kırlangıç Çılgılığı* ile etkilenmem tavan yaptı, hüznlendim ve yukarıda da değindiğim gibi çok sevdiğim üç torunu olan bir dede olarak yer yer gözlerimin dolmasına engel olamadım. Okurlarımıza *Kırlangıç Çılgılığı*’nı okumalarını; gerine gerine iyi bir polisiye roman okuduklarını; “*iyi polisiye romanın pekâlâ iyi edebiyat olduğunu*” söylemelerini ve Ümit’in verdiği iletiler üzerine biraz düşünmelerini öneririm.

HAKAN GÜNDAY
ONUR SAYLAK

ŞAHSİYET:

İKİ YALNIZ İNSANIN HİKÂYESİ

ALZHEİMER OLDUĞUNU ÖĞRENDİKTEN SONRA SERİ CİNAYETLER İŞLEMeye BAŞLAYAN, İSTANBUL BEYEFENDİSİ AGÂH BEYOĞLU'NUN VE ONU YAKALAMAYA ÇALIŞAN, SOĞUKKANLI VE ZEKİ POLİS NEVRA'NIN HİKÂyelerİNE ODAKLANAN *ŞAHSİYET*, YERLİ POLİSİYE DİZİLER AÇISINDAN ÇITAYI EPEY YÜKSELTİYOR. YAŞLI, TAKINTILI, YALNIZ VE YER YER KOMİK BİR SERİ KATİL OLAN AGÂH BEYOĞLU'NU CANLANDIRAN HALUK BİLGİNER'İN PERFORMANSI BİLE *ŞAHSİYET*'İ İZLEMENİZ İÇİN TEK BAŞINA YETERLİ AMA ELBETTE DAHASI VAR... UNUTMAK VE HATIRLAMAK KAVRAMLARINDAN YOLA ÇIKAN DİZİYİ, SENARİSTİ HAKAN GÜNDAY VE YÖNETMENİ ONUR SAYLAK'LA KONUŞTUK.

HAKAN GÜNDAY: "İNSAN, UNUTMAK VE HATIRLAMAKTAN İBARET"

Bu seneki Köprüde Buluşmalar'da "*Şahsiyet*'e kadar düşündüğüm ve üzerinde çalıştığım hiçbir hikâye bana dizi yap dememişti," dediniz. *Şahsiyet*'i yazma serüveni nasıl başladı, taslağı olan bir çalışma mıydı yoksa ilk günden beri bir dizi olarak mı kurguladınız?

Daha'da birlikte çalıştıktan sonra Onur Saylak'la bir dizi yapmak üzerine konuşuyorduk. Ancak biliyorduk ki bir hikâye hangi mecrada

anlatılacağına kendi karar verir. Dolayısıyla öyle bir hikâye olmalıydı ki bu, ancak bir dizi olarak anlatılabilmeliydi. Bunun yanında, uzun zamandır, unutmak ve hatırlamak kavramları üzerine düşünüyordum. Bu kavramları ayrıntılı biçimde tartışmamızı mümkün kılacak hikâye de aslında kendiliğinden oluştu: Alzheimer hastası bir seri katil.

Evet, en korkulan hastalıklardan biri, çünkü insanın geçmişini unutması Agâh'ın da söylediği gibi aslında şahsiyetini kaybetmesi

Haluk BİLGİNER Çansu DERE Metin AKDÜLGER Şebnem BOZOKLU Hüseyin Avni DANYAL Necip MEMİLİ Şenay GÜRLER
Ayhan KAVAS Önder SELEN İbrahim SELİM Fırat TOPKORUR Recep USTA Alptekin ERTÜRK Rabia SOYTÜRK
ve Müjde AR

Senaryo: Hakan GÜNDAY Yönetim: Onur SAYLAK

anlamına geliyor. Bir yandan da alzheimer olmamıza gerek kalmadan insanın modern çağda her şeye çok çabuk alıştığı, dramatik olayları bile çabuk unuttuğu yahut unuttuğu- nu sandığı bir dönemde yaşıyoruz. Unutmak ve hatırlamak anahtar kelimeler bu nedenle.

Kesinlikle. İnsanın, unutmak ve hatırlamak- tan ibaret olduğunu düşünüyorum. Ve politi- kadan ticarete kadar her türlü ilişkinin bu ikisi üzerinden yürütüldüğünü görüyoruz. Bunun için de toplumla uyumlu bir yaşam sürdürme- miz için unutmamız ve hatırlamamız gereken olayların listesi veriliyor bize. Üstelik bu liste sürekli güncelleniyor. Ve esas soru da bu nok- tada geliyor: Ya o listeye uygun davranmaz ve hatırlanmaması gerekenleri hatırlarsanız? O zaman ne olacak? Bunun cezası nedir? Hepimiz biliyoruz ki bunun cezası, en iyi ihtimalle top- lumdan dışlanmak, en kötü ihtimalle de linçtir.

Agâh Beyoğlu'nun ölümünden korkması, yal- nız bir yaşamı tercih etmesi, soğukkanlılığı ve tabii mizahi diliyle polisiyenin özgün seri katil karakterlerinden olduğunu söyleyebil- riz. Normalde seri katiller, seyircinin empati kurduğu karakterler değil, cinayetlerini adım adım izlerken bir an önce yakalanması beklenen karakterlerdir. Burada ise Agâh'la empati kuruyor seyirci, hatta onu fazla sem- patik buluyor.

Agâh Beyoğlu, bütün insanlar gibi zaaflar- dan ve çelişkilerden örülü. Her açıdan hızla değişmekte olan bir şehir ve ülkede uyum sorunu yaşayan, bu yüzden de kendini yalnız hisseden biri. Çevresinde olup bitenlere anlam veremedikçe öfkelenmiş, öfkelenedikçe de içine kapanmış biri. Çoğu insan, gündelik hayatın rahatsızlık verici yönlerini görmezden gelip bir alışkanlıklar silsilesi içinde yaşarken Agâh Beyoğlu hiçbir şeye alışamamış olmanın verdiği rahatsızlık duygusuyla gündelik hayatın kar- şısında dehşete düşüyor. Ve bunun sonucunda, kurgu bir karakterin, gerçek hayatta bizim artık umursamadığımız şeyleri hâlâ umursadığını görmek belki de empatiyi mümkün kılıyor.

Nevra da sosyal ilişkilerinde kalıpların içinde hareket etmeyen, biraz mesafeli, "soğuk", işini iyi yapan, zeki, inatçı bir kadın dedektif. Yerli ekranda gördüğümüz ana dedektif karakterlerin arasından cinsiyetiyle olduğu kadar bu yönleriyle de ayrılıyor.

Aslında *Şahsiyet*, iki yalnız insanın hikâye- si. Nevra da en az Agâh Beyoğlu kadar yalnız.

"İNSANIN, UNUTMAK VE HATIRLAMAKTAN İBARET OLDUĞUNU DÜŞÜNÜYORUM. VE POLİTİKADAN TİCARETE KADAR HER TÜRLÜ İLİŞKİNİN BU İKİSİ ÜZERİNDEN YÜRÜTÜLDÜĞÜNÜ GÖRÜYORUZ. BUNUN İÇİN DE TOPLUMLA UYUMLU BİR YAŞAM SÜRDÜRMEK İÇİN UNUTMAMIZ VE HATIRLAMAMIZ GEREKEN OLAYLARIN BİR LİSTESİ VERİLİYOR BİZE. ÜSTELİK BU LİSTE SÜREKLİ GÜNCELLENİYOR. VE ESAS SORU DA BU NOKTADA GELİYOR: YA O LİSTEYE UYGUN DAVRANMAZ VE HATIRLANMAMASI GEREKENLERİ HATIRLARSANIZ?"

Bunun yanında, bazılarımız geçmişten kaçmaya çalışır, bazılarımız da geçmişe dönmek ister. Nevra ise bugününü, sanki dün yokmuş gibi yaşıyor. Dolayısıyla Agâh Beyoğlu ne kadar geçmişte yaşıyorsa Nevra da bir o kadar geç- mişinden uzak. Ve bu zıtlık, hikâye süresince unutmak ve hatırlamak kavramlarını tartışmak adına gerekliydi.

6 bölüm boyunca Nevra'nın neden böyle bir insan olduğunu ya da neden polis olduğu- nu çok az anlayabildik, veriler sınırlı pay- laşıldı. Polisiye eserler açısından bu da risk olarak kabul edilir genelde... Şahsiyet'le ilgili birkaç eleştiride de bunu yazarlar oldu, ne dersiniz bu eleştirilere?

Eğer *Şahsiyet*, plastik iyiler ve plastik kötülerin henüz ilk bölümde bir satranç tahtasındaki beyaz ve siyah taşlar gibi, şüphe bırakmayacak biçimde tanımlandığı bir dizi olsaydı Nevra hakkında bugüne kadar verilmiş

bilgiler elbet yetersiz kalırdı. Ancak böyle bir dizi yazmak ilgimi çekmiyor. Çünkü bence bir dizi karakteri 6 bölümde tamamen çözülecekse zaten o dizinin 6 bölüm sonunda bitmesi gerekir. En azından bana ilham veren, beni etkileyen hikâyeler böyle. Bu yüzden bir karakteri gerçekten anlamak için bir romanı son sayfasına kadar okuyor, bir diziyi de son bölümüne kadar izliyorum.

Özellikle 5. ve 6. bölümde temponun yükseldiğini ve soluksuz izlendiğini söyleyebiliriz. Polisiye bir yandan da düğümleri doğru atıp işin sonunda boşluk bırakmadan tüm düğümleri çözmek ve tüm bunları heyecanı artıran, belki de zorlayıcı bir tempoda anlatılabilmek anlamına geliyor. Romanlarınızda da bu tempoyu çok doğru kuruyorsunuz, *Şahsiyet*'te de. Nasıl sağlıyorsunuz bu ritmi?

Özellikle bir ritim tutturmaya çalışmayarak sağlıyor olabilirim. Tek yaptığım, yazıya yani hikâyeye güvenmek. Çünkü anlattığınız hikâye ne olursa olsun hayattan farklı değil. Bu hayatta sebep ve sonuçlar her yerde. Düğümler ve çözümler, gündelik hayatın sıradan birer parçası. Dolayısıyla hikâyede de kurduğunuz

her cümle, bir diğerinin sebebi. Bilimkurgu bile olsa anlattığınız hikâye, gerçek hayata yaklaştıkça heyecanlanır. Çünkü hayatın kendi kurgusu zaten heyecanlıdır.

Şahsiyet, Türkiye'de üretilen polisiye dizi ve filmler arasında senaryosu, temposu, karakterleri, özgün dili, görüntü yönetmenliği, yönetmenliği, oyunculukları, müzik seçimleriyle çitayı çok yükseltti. Polisiye türündeki dizi ya da filmleri izliyorsanız genel olarak bu türdeki eserler ve özel olarak Şahsiyet'in türün içindeki yerine dair ne düşünüyorsunuz?

Şahsiyet, benim açımdan öncelikle insana dair temel kavramlar hakkında sorular sormamı sağlayan bir hikâye. Dolayısıyla polisiye türünün içindeki yerine dair net bir fikrim yok. Nasıl bugüne kadar yazmış olduğum romanların hangi türe ait olduklarını bilmiyorsam *Şahsiyet*'in de türünün bilmiyorum. Bir yandan da şöyle demek mümkün: Eğer bir hikâye, insan denen varlığı sorguluyorsa o hikâyenin türü şudur: İnsani.

Diyaloglar gerçekçi ve özgün, mizah unsuru da yüksek bir iş yapıyorsunuz. Ağâh'ın bazı cümleleri tek başına efsaneleşmeye doğru

gidiyor. Neye dikkat ediyorsunuz diyalogları yazarken?

Aslında hiçbir şeye dikkat etmiyorum. Sadece yazıyorum. Ancak şunu diyebilirim, eğer diğerlerine oranla daha öne çıkan bir cümle varsa bu da öncesinde 100 başka cümle yazıldığı içindir.

Dizi yazmak, yazarlık serüveninize neler kattı, hangi açıdan zorladı sizi? Bölümler yayınlandığı andan itibaren izleyenler yorumları, beğeni ve eleştirilerini sosyal medyadan ya da siteler üzerinden paylaşıyor, takip ediyor musunuz?

Henüz internet yokken, anlık düşünce ya da duygularımı tanımadığım insanlarla paylaşmak için gazetelere ilan vermiyordum. Dolayısıyla bugün artık sırf bedava oldu diye böylesi paylaşımlarda bulunmak için bir sebep görmüyorum. Sonuç olarak, sosyal medyada herhangi bir hesabım yok. Bunun yanında, profesyonel olarak yazmaya başladığınız an, önünüzde bir patronlar kuyruğu oluşur. Bu kuyruğun içinde dönemin popüler anlatım biçimleri de olur, izleyenlerin yorumları da para da... Ancak eğer patronunuzu, anlattığınız hikâye olarak belirler-seniz sadece onu dinlerseniz. En zorlu patron, anlattığınız hikâyedir. Çünkü çalışmanızda daima bir eksik bulur. Ama en çok da ondan öğrenirsiniz. Bu da size yeter. Başka patrona yer kalmaz.

Şahsiyet'te güncel pek çok tartışmaya dair de göndermeler var. Gazetecilik, kadın cinayetleri, ötekileştirme gibi sizin romanlarınızdan aşına olduğumuz bu durum, TV ya da dijital için yapılan dizilerde sık karşılaşılan bir şey değil artık, özellikle son yıllarda. Bunu neden önemsiyorsunuz?

Çünkü beni ne rahatsız ediyorsa onu yazıyorum. Ve bunu 18 yıldır yapıyorum. Dolayısıyla yazıyla başka ne yapılır bilmiyorum. Yazı benim için öylesine mucizevi bir araç ki beni rahatsız etmeyen konuları anlatmanın büyük bir israf olacağını düşünüyorum.

Bundan sonra dizi yazmayı düşünüyor musunuz yahut polisiye bir roman?

Yazmakla ilgili en heyecan verici şey, bırakın bir daha ne yazacağınızı düşünmek, bir daha yazıp yazmayacağınızı bile bilmemek.

“ÖZ-BİÇİM İLİŞKİSİ ÜZERİNE Kafa PATLATINCA O HİKÂYENİN NASIL BİR GÖRSEL DİLİ OLMASI GEREKTİĞİNE DAİR BİR FİKİR OLUŞUYOR SANIRIM. FİLMİN KAMERA KULLANIMI, RENKLER, MİZANSEN ALGISI GİBİ KONULAR, HİKÂYEDEN VE YÖNETMEN OLARAK NE ANLATMAK İSTEDİĞİNİZDEN DOĞAN ŞEYLER.”

ONUR SAYLAK: “İYİ BİR SUÇ FİLMİ YAPMAK İSTİYORUM”

Şahsiyet serüveni nasıl başladı sizin açınızdan? Ne kadar süredir bu proje üzerinde çalışıyordunuz?

Daha filminin serüveninden sonra Hakan'la bana, bir dizi yapar mısınız diye soruldu. Açıkçası dizi yapmak gibi bir fikrimiz yoktu; süreleri, çalışma koşulları, RTÜK kuralları gibi nedenlerle. Bu yeni yayın platformlarıyla birlikte bir nebze rahatlamış görünen bu koşullar, anlatmak isteyeceğimiz bir hikâyenin oluşumu, Ay Yapım ve Kerem Çatay'ın bize sağladığı özgür çalışma ortamı sayesinde bu proje ortaya çıktı.

Yazar Hakan Günday ve Görüntü Yönetmeni Feza Çaldıran ile kısa filminiz Orman, ilk uzun metrajlı filminiz Daha ve şimdi Şahsiyet'te birlikte çalışıyorsunuz. Bu ekip nasıl bir araya geldi, yeni projelere nasıl karar veriyorsunuz?

Bu ekip sadece bu kadar değil aslında. Işıкта Engin Altıntaş, kurguda Ali Aga, sanat yöneti-

minde Dilek-Aykut Ayaztuna, seste Hasan Can Erol ve Cemre Kutluay... Bir dil yaratmak görsel mecrada hiç de kolay değil. Zamana ihtiyacınız var. Birbirini anlayan, tamamlayan ekipler bu süreyi kısaltabiliyor galiba. Hakan'la oluşturduğumuz senaryoları hemen ekibimizle paylaşıyoruz. Herkes kendi alanında çalışmalara başlıyor. Üzerine uzun konuşmalar ve tartışmalardan sonra üretime geçiyoruz.

Daha'nın senaryosunda olduğu gibi Şahsiyet'te de senaryoya dair katkılarınız, önerileriniz oluyor mu?

Hakan'la uzun bir mesaiden sonra ne anlatmak istediğimizi keşfediyor, sonrasında hikâyesi üzerine kafa yoruyor, ardından senaryolaştırma aşamasına geçiyoruz. Her bir detayı beraber tasarlıyoruz ve bundan da büyük keyif alıyoruz.

Polisiye dizi/filmlerde atmosferi çekici kılmak, mekân seçimleri, renkler... Hepsini bir bütün oluşturmak için çok önemli. Şahsiyet tüm bunların altından başarıyla kalkıyor ve Türkiye'de polisiye türünde yapılan işler arasından sıyrılıp çitayı epey yükseltiyor.

Öz-biçim ilişkisi üzerine kafa patlatınca o hikâyenin nasıl bir görsel dili olması gerektiğine dair fikir oluşuyor sanırım. Filmin kamera kullanımı, renkler, mizansen algısı gibi konular,

hikâyeden ve yönetmen olarak ne anlatmak istediğinizden doğan şeyler.

Episode Dergi'de Şahsiyet'in müziklerinde imzası olan GÜNTAÇ ÖZDEMİR ve SERTAÇ ÖZGÜMÜŞ'le yaptığımız röportajda dizide kullanılan şarkı seçimlerinin sizden ve Hakan Günday'dan geldiğini söylemişlerdi.

Evet, doğru; müzikle o kadar iç içeyiz ki... Müziksiz duramıyoruz. O yüzden müzisyenleri sürekli dürtüyoruz.

Dizi yönetmek nasıl, yönetmenlik serüveniniz açısından neler kattı, hangi açıdan zorladı sizi?

Dizi yönetmek için kısaca "çek çek bitmiyor" denebilir. Şaka bir yana zamanla yarış biraz yıpratıcı, içerikten taviz vermeden kısa sürelerde bölümleri tamamlamak için çok çaba harcıyoruz. Yorucu ama keyifli.

221B röportajlarının klasik sorusuyla bitirelim: Polisiye okuyor musunuz, izliyor musunuz?

Suç filmlerini severim açıkçası. *Kuzuların Sessizliği, Gözlerindeki Sır, Çin Mahallesi, Gizemli Nehir, Yeraltı Peygamberi, Fargo, Rezervuar Köpekleri, Köpeklerin Günü...* İyi bir suç filmi yapmak da istiyorum. Konuşuyoruz üstüne.

BATMAN: BİTMİYEN CADILAR BAYRAMI

“O karanlığın derinliğine dikkatle bakarak, orada durdum, merak, korku, kuşku duyarak, daha önce hiçbir faninin cüret edemediği düşler kurarak...”

Kuzgun - Edgar Allan Poe

KİTAP, TAM BİR YIL BOYUNCA SÜREN, BİR CADILAR BAYRAMI'NDA BAŞLAYIP BİR SONRAKİNDE SONA EREN UZUN BİR SERÜVENDİR. MACERA, CADILAR BAYRAMI'NDA İŞLENEN BİR CİNAYETLE BAŞLAR. GOTHAM'DA ROMALI ADIYLA BİLİNE CARMIN FALCONE'UN ADAMLARI, BİLİNMEYEN BİR KATİL TARAFINDAN ÖLDÜRÜLÜR. BATMAN, KOMİSER GORDON VE BÖLGE SAVCISI DENT BİR ARAYA GELEK KATİLİN PEŞİNE DÜŞMEYE KARAR VERİRLER. KATİL, HER BAYRAM VEYA ÖZEL GÜNDE GOTHAM'IN SUÇ ÇEVRESİNDEN BİRİNİ HEDEF ALMAKTADIR. BU NEDENLE MEDYADA KATİLE “HOLIDAY KILLER” LAKABI TAKILIR.

JBC Yayıncılık tarafından *Bitmeyen Cadılar Bayramı* adıyla Türkçeye kazandırılan *The Long Halloween*, Batman'ın en çarpıcı polisiye serüvenlerinden biri, belki de birincisidir.

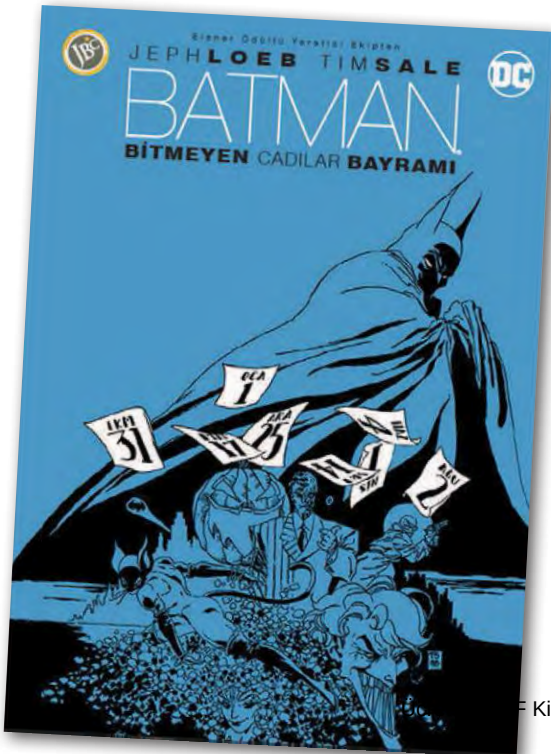
SERÜVENİN DOĞUŞU VE ODAKTAKİ KARAKTER

Serüvenin doğuşu, editör dostları Archie Goodwin'in Jeph Loeb/Tim Sale ikilisine, Frank Miller'in *Batman İlk Yıl* hikâyesine benzer bir serüven yaratmaları gerektiğini söylemesiyle başlar. *Batman ilk Yıl*, *Kara Şövalye Dönüyor* kadar sansasyonel bir macera olmasa da yayımlandığı sırada büyük sükse yaratmıştı. Ayrıca okurlarda klasik dedektif hikâyelerine yönelik bir talep oluşturmuştu. Her iki serüvenin yaratıcısı Frank Miller, Batman'ın, Bob Kane'den sonra ikinci basısı sayılır. Miller'ın yazdığı *Kara Şövalye Dönüyor*'a kadar Batman öyküleri yavandı ve derginin satışları sürekli düşüş göstermekteydi. Miller, fazlasıyla sıradışı bir senaryo yazarak Batman karakterini yeniden biçimlendirmiş ve popüler hale getirmiştir.

Archie Goodwin, bu öneriyle geldiğinde Loeb/Sale ikilisi Marvel Comics için çalışıyordu. Goodwin onları ikna etti ve ikili bu yeni macera üzerinde çalışmaya başladılar.

Bitmeyen Cadılar Bayramı, adı üzerinde karanlık bir serüvendir. Bunun dışında uzun yıllar ihmal edilmiş bir karaktere, Harvey Dent'e odaklanan ilk çarpıcı öyküdür. Harvey Dent'in ruhunun yavaş yavaş zehirlenerek Two Face'e dönüşünün hüznünü okurla paylaşır.

Kitap, tam bir yıl boyunca süren, bir Cadılar Bayramı'nda başlayıp bir sonrakinde sona eren

uzun bir serüvendir. Macera, Cadılar Bayramı'nda işlenen bir cinayetle başlar. Gotham'da Romalı adıyla bilinen Carmin Falcone'un adam-ları, bilinmeyen bir katil tarafından öldürülür. Batman, Komiser Gordon ve Bölge Savcısı Dent bir araya gelerek katilin peşine düşmeye karar verirler. Katil, her bayram veya özel günde Gotham'ın suç çevresinden birini hedef almaktadır. Bu nedenle medyada katile "Holiday Killer" lakabı takılır. Cinayetler durmaksızın sürer. Batman, Komiser Gordon ve Savcı Dent, katilin kimliğini uzun süre tespit edemez. Dent'in psikolojisi giderek bozulur; artan öfkesini ve kuşkularını Batman bile yatıştıramaz. Dent, kendini paranoyanın hüküm sürdüğü karanlık bir kuyuda bulur. Sonunda başına gelen trajik bir olayın etkisiyle Two Face (İki Yüz) lakaplı kötücül karaktere dönüşür.

ÖYKÜ KURGUSU VE ESİNLENMELER

Serüven, 13 bölümden oluşan uzun bir öykü. *Batman: İlk Yıl*'a yakın bir dönemi konu alan serüven, İtalya kökenli Falcone ve Maroni ailelerinin hâlâ Gotham'a hâkim olduğu zaman diliminde geçer.

Her bölüm, Batman'ın azılı düşmanlarının merkezinde olduğu ayrı bir öykü gibidir. Bu nedenle kitabın bütünselliğini zaman zaman kaybettiğini söyleyebiliriz. Bu durum bazı eleştirilenler tarafından, senaryoda süreklilik kaybına neden olduğu için eleştirilmiştir. Bu, haklı bir eleştiridir. Joker, Penguen, Zehirli Sarmaşık, Korkuluk gibi kötü karakterlerin ortaya çıkma-

sı biraz zorlama olmuş ancak senaryo ve çizgi uyumunun iyi olması bu 350 sayfalık maceranın bütünlüğünü tekrar sağlamış. Loeb'in usta işi ve çarpıcı yazım dili de bu bütünlüğün korunmasında yardımcı olmuş ve bir noir atmosferi yaratmayı başarmış.

Maceranın dikkat çekici bir özelliği de *The Godfather* (Baba) filmine yaptığı göndermeler. Macera, Batman'ın "Gotham'a inanıyorum," sözleriyle başlar; "Harvey Dent'e inanıyorum," cümlesine evrilir. *Baba* filmi de, "Amerika'ya inanıyorum, Amerika benim kaderim," sözleriyle başlar. *Bitmeyen Cadılar Bayramı*, temelde seri katil hikâyesi olsa da aynı zamanda mafya öyküsüdür. *Baba* filmine benzer diyaloglar içerir.

Carmine "Romalı" Falcone, yakasındaki kırmızı gülü ve takım elbisesiyle Marlon Brando'nun canlandığı Don Corleone'yi anımsatır. Olaylardan uzak tutulmaya çalışılan oğul, aile içindeki çatışmalar, ünlü mutfak sahnesi gibi göndermeler Loeb tarafından bilinçli olarak senaryoya dahil edilmiştir.

Batman, seri katilin izini sürerken Arkham Tımarhanesi'ne tıktığı, azılı düşmanlarından biri olan "Takvim Adam" lakaplı Julian Day'den yardım ister. Cinayetlerin hep bir özel günde işlenmesinin arkasındaki gizemin, Julian Day tarafından çözülebileceğini düşünür. Bu noktada, *Kuzuların Sessizliği* filminde bir seri katili bulmaya çalışılırken başka bir seri katilden (Anthony Hopkins) yardım isteyen, FBI Ajanı Jodie Foster'ı anımsarız. Ancak Julian Day, Hopkins kadar başarılı olamaz.

Loeb, tüm macera boyunca sürekli okuru şaşırtan bağlantılar kurarak katilin kimliğini ustalıklarla gizler. Batman'ın nevrozlarını deşmez, daha çok Dent karakterine odaklanır. Her bölümde ayrı bir kötü karakter kullanarak, okura "villain sergisi" sunar. Karanlık atmosferi korumayı başarır. Bu atmosferin alttan alta umutsuz bir suç şehri yarattığını hissettirir. Gotham'ın hiçbir zaman düzeltilemeyeceği ve her zaman bir suç şehri olarak kalacağı, kötü kehanet gibi sunulur okura.

Kedi Kadın, serüvenin başından itibaren kitabın sayfalarında sıkça karşımıza çıkar. Kedi Kadın'ın niye bu kadar öne çıktığını okurlar tam olarak anlayamaz. Bunun yanıtını gene Loeb/Sale ikilisinin yarattığı, bu serüvenin devamı olarak kabul edilen *Batman: Dark Victory*'de öğreniyoruz.

Okur, serüven boyunca pek çok kişiden şüphelenir, katilin kimliğini bulmaya çalışır. "Acaba Harvey Dent mi?" derken onun o sırada başka bir yerde olduğunu görür. Oklar başka bir şüpheli üzerine çevrildiğinde o kişi ölür. Loeb serüven boyunca okurla sürekli akıl oyunları oynar. Sonunda seri katilin kimliği ortaya çıktığı sanılsa da geride kuşku külleri bırakılır. Nitekim ardından gelen *Dark Victory* adlı serüvende Batman'ın bu kuşkuların peşinden gittiğini görürüz.

Yeri gelmişken Sale'in çizgilerinin okurların bir kısmı tarafından yadırgandığını belirtmek isterim. Bense Sale'in çizgilerinin bir noir için çok uygun olduğunu düşünüyorum. Günümüzde birçok çizer, grafik tabletlerin ve abartılı photoshop renklendirmelerin arkasına saklanıyor. Sale ve diğer büyük çizerlerse kendine has üsluplarını özgüvenle sergileyebilme cesaretini göstermişler.

Sale'in çizgileri olmasa Loeb'in karanlık atmosfer yaratmada bu kadar başarılı olmayacağını düşünüyorum. Sale'in çizgileri, karakterlerin iç dünyasındaki kötülüğü belirgin olarak dışa yansıtıyor. Ayrıca bu dinamik çizimler, senaryonun akışkanlığına yardımcı oluyor. Bununla birlikte Joker çiziminin fazla karikatürize olduğu eleştirilerine katılıyorum.

SON SÖZ

Bitmeyen Cadılar Bayramı, yukarıda belirttiğim bazı sıkıntıları yaşasa da iz bırakmış değerli bir serüven. Kesinlikle en başarılı polisiye Batman serüveni. Loeb, çizerin kolayca kavrayabileceği bir dil ve anlatı tekniği kullanarak Sale'in işi içine daha verimli girmesini sağlamış.

Loeb'in senaryosu, sinematik bir dile sahip başarılı bir senaryo. Nitekim bu başarı Christopher Nolan tarafından da fark edilmiş ve senaryodan ünlü *Batman Kara Şövalye* üçlemesinde yararlanılmış. Üçlemedeki filmlerin önemli bir özelliği, tamamen Batman karakteri çevresinde dönmeleri, Gotham ve şehrin karanlık karakterlerine de odaklanmaları.

İkinci film olan *Kara Şövalye*'de (The Dark Knight), Bölge Savcısı Dent'in yavaş yavaş Two Face'e dönüşümü ve yaşadığı ruhsal travma, *Bitmeyen Cadılar Bayramı*'ndan yararlanılarak kurgulanmış. Nolan'ın hemen her röportajında belirttiği gibi çizgi romanın, filmin senaryosundaki payı çok büyük. *Bitmeyen Cadılar Bayramı*, Batman kimliğine getirdiği yenilik ve sinemadaki etkisiyle çok değerli bir serüven olarak çizgi roman tarihindeki yerini alıyor.

KADINLARIN SİLAHI

AGATHA CHRISTIE'NİN UZMANLIK ALANI: ZEHİR

ADLI PROFİLLEME UZMANLARINA GÖRE, NET BİR GAYESİ OLAN VE BU GAYE DOĞRULTUSUNDA CİNAYETİNİ PLANLAYAN KATİLLER ZEHİR KULLANIYOR. BU KİŞİLER ÇOĞUNLUKLA FİNANSAL GETİRİYİ VEYA BİR İLİŞKİNİN BİTİŞİNİ (BAZEN HER İKİSİNİ BİRDEN) HEDEFLİYORLAR. SOĞUK İNTİKAM YEMEĞİNİN ZEHİRLE ÇEŞNİLENDİRİLMESİ DE SÖZKONUSU OLABİLİYOR. DİĞER TARAFTAN ZEHİR, HEM KULLANIMI KOLAY HEM DE EFEKTİF BİR SİLAH. BÜYÜK BİR KISMI TATSIZ, RENKSİZ VE/VEYA KOKUSUZ OLDUĞUNDAN RAHATLIKLA YENİLEN, İÇİLEN İKRAMLIKLARA KARIŞTIRILABİLİYOR. İTİŞ KAKIŞSIZ, KANSIZ, TEMİZ BİR CİNAYET...

2 21B'nin bu sayısında gerçek suç hikâyeleri ve polisiye ilişkisi üzerine bolca konuşacağız. Madem öyle; ben de gerçek bir suç hikâyesiyle başlayayım yazıma: Saygıdeğer okurlar, sizlere Mary Ann Cotton'ı takdimimdir! İngiltere'de yaşayan bu kadın, 1865 ve 1873 yılları arasında sigortadaki paralarını alabilmek için sırasıyla üç kocasını ve bir sevgilisini zehirleyerek öldürür. Yetmez, 13 öz çocuğundan 11'ini zehirler. Tam olarak bilinmemekle birlikte, zehirlediği kurbanlarının sayısı 21 olarak tahmin edilmektedir. Asılarak idam edilir.

Bu Mary Ann'lerden başka var mı, diye sorduğunuzu duyar gibiyim. Olmaz mı? Örneğin, Mary Ann Cotton'ın yağlı ipe doğru yollandığı sıralarda, Lydia Sherman isimli Amerikalı ka-

dın, üçüncü kocasının sıcak çikolatasına pestisit karıştırmakla meşguldü. Martha Grinder isimli diğer bir kadınsa mutfağında ürettiği arsenik-antimon karışımını aile bireylerinin üzerinde denemekteydi... 19. yüzyılda yaşanan bu ve benzeri vakalar sonrasında, kadın katillerin zehir tercih ettiğine dair yaygın bir inanış hâsıl oldu. O kadar ki zehir, *kadınların silahı* adıyla anılır hale geldi. Haydi, gelin; hem bu argümanı hem de popüler kültürdeki yerini biraz inceleyelim.

"KADINLARIN SİLAHI"

Adli profillemeye uzmanlarına göre, net bir gayesi olan ve bu gaye doğrultusunda cinayeti planlayan katiller zehir kullanıyor. Bu kişiler çoğunlukla finansal getiriyi veya bir ilişkinin bitişini (bazen her ikisini birden) hedefliyorlar. Soğuk intikam yemeğinin zehirle çeşnilendirilmesi de söz konusu olabiliyor. Diğer taraftan zehir, hem kullanımı kolay hem de efektif bir silah. Büyük bir kısmı tatsız, renksiz ve/veya kokusuz olduğundan rahatlıkla yenilen, içilen ikramlıklara karıştırılabilir. İtiş kakışsız, kansız, temiz bir cinayet... Daha iyisi, zehirlenme vakalarının tespiti kolay olmadığından kurbanın hastalıktan öldüğünün sanılması pek mümkün... Bu açıdan bakıldığında, cinayetten yırtacağına inanan, hesapçı ve sinsi katillerin silahı zehir.

Üç kocasını, sevgilisini, öz çocuklarını ve daha nicelerini zehirleyerek öldüren İngiliz kadın katil Mary Ann Cotton.

“Biz kadınlar cinayetten anlarız.’
Başmüfettiş Battle, ‘Kadın katiller gerçekten başarılı oluyorlar’ diye açıkladı. ‘Soğukkanlılıklarını kaybetmiyorlar.’
Bay Shaitana usulca döndü. ‘Zehir kadınlara özgü bir silahtır. Zehirle çok insanı öldüren ve kimsenin şüphelenmediği birçok kadın katil olmalı.’”

Briç Masasında Cinayet

Aslında zehrin kadınlara atfedilmesi enteresan değil. Neticede kadının yeri mutfaktır; yemekleri, sıcak çikolataları o hazırlar... Evet, biliyorum; bu seksist yaklaşımlara sinirleniyorsunuz. Ama durun, biraz da dönemin sosyolojik dinamiklerine bakalım: Umutsuz bir evliliğe hapsolmuş Viktorya dönemi kadının kullanabileceği tek silah zehirdi. Zehir, kocası tarafından fiziksel baskılanmaya maruz bırakılmış kadının, gücünü karşısındakiyle eşitleme yöntemi idi. Cinayeti güvenli bir mesafeden işlemeye imkân veriyordu.

Sherlock Holmes’ün 1945 yapımı *Pursuit to Algiers* isimli beyazperde macerasından George Martin’in *Game of Thrones*’una kadar pek çok popüler kültür ürününde zehrin kadınların silahı olduğunu beyan eden karakterle karşılaştık. Öyle veya böyle, bu popüler kültür ürünlerinin yaratıcıları da ürünlerinde zehir tercih etmekten geri durmamışlardı. Çünkü cinsiyeti bir tarafa bırakırsak zehir, plan yapmak demektir.

Ve zehir içeren bir cinayet, okurun/izleyicinin zekâsına hitap ediyordu.

Zekâyâ hitap eden cinayetlerden bahis açılınca sözün kime geleceği, eminim ki hepimizce malumdur...

AGATHA CHRISTIE’NİN ZEHİRLİ YILLARI

24 yaşında evlenir evlenmez kocasını I. Dünya Savaşı için Fransa’ya uğurlayan Agatha Christie, çoğunlukla yalnız olduğu savaş yıllarını dedektif romanları okuyarak geçirmiş. Rivayete göre bir gün *Sarı Odanın Esrarı*’nı¹ okuyormuş. Okuduğundan daha iyisini yazabileceğini düşünmüş ve kalemi eline almış. Sonuç: Roman, öykü derlemesi ve tiyatro oyunu türlerinde 120’den fazla eser, 120’ye yakın dilde çeviri, dört milyar adet satış... “Dünyanın en uzun süre gösterimde kalan tiyatro oyunu” rekoru (*Fare Kapanı /The Mouse Trap*), “dünyanın en çok satan polisiye romanı” rekoru (*On Küçük Zenci / Then There Were None*), “dünyanın en çok satan yazarı” rekoru... Evet, doğru; bazı kaynaklar Shakespeare’i bile geçtiğini iddia ediyor. Özetle dünya üzerinde Agatha Christie’den daha fazla basılan tek bir şey var, o da İncil!

221B okuru polisiyeseverler olarak hepimizin Christie’nin hayatıyla ilgili bildiği az çok bir şeyler var: Erken çocukluğunda okula gönderilmeyip evde eğitilmesi, ilk eşi tarafından aldatıldığını öğrendikten sonraki gizemli kayboluşu, arkeolog olan ikinci eşiyle yaptığı Ortadoğu

seyahatleri, Britanya İmparatorluk Şövalye Nişanı'na layık görülerek "Dame" unvanı alması... Ama biz, biyografi kitaplarına sığmayan anı ve maceralarla dolu 85 yıllık yaşamının zehirli yıllarına odaklanacağız bugün.

Efendim, kocası savaşta genç bir kadın olan Agatha Christie, 1914'te gönüllü yardım birliklerine katılır. Yaşadığı yer olan İngiltere-Torquay'daki hastanede ücretsiz çalışmaya başlar. Bir süre burada yaralı askerlerin bakımını üstlenecek, daha sonra "eczacı yardımcısı" olarak dispansere atanacaktır. 1918 sonuna kadar da aktif olarak dispanserde görev yapacaktır. "Bir dedektif hikâyesi yazma fikri ilk olarak dispanserde çalışırken aklıma geldi," diye anlatıyor otobiyografisinde.

Christie bu "eczacı yardımcısı" belgesini bileğinin hakkıyla, girdiği sınavda başarılı olarak edinir. Sınav öncesinde yine Torquay'da bulunan yerel bir eczanede staj yaparak sınava hazırlanır. Bu dönemde şehrin ünlü baş eczacısının yanında çalışma fırsatı bulur. Zehirlerle ilk tanışması bu döneme rastlar.

"Bir gün cebinden koyu renkli bir topak çıkardı. 'Kürar,' dedi. 'Kürarı bilir misin? İlginç bir şey, çok ilginç. Ağızdan alındığı zaman sana hiçbir zararı olmaz; kan yoluyla alındığıdaysa seni felç eder ve öldürür... Neden cebimde taşıyorum biliyor musun?' 'Hayır,' diye cevapladım. 'Bilirsin,' dedi düşünceli bir şekilde, 'bana kendimi güçlü hissettiriyor.'"

Christie'nin hatıratında "Bay P." olarak andığı bu eczacı, etrafına karşı sahte ve abartılı kibarlık sergileyen, sinsî ve içten pazarlıklı bir adamdır. Benzer yaradılışlı kötü karakterlere Christie romanlarında rastlamamız tesadüf olmasa gerekir. Bay P.'nin cebinde taşıdığı kürar ise çeşitli tropikal ağaç, çalı ve bitkilerin köklerinin, saplarının ve yapraklarının kurutulması ve kaynatılmasıyla hazırlanan, macun kıvamında, son derece öldürücü egzotik bir zehirdir. Agatha Christie romanlarında sıklıkla adı geçer.

"Dr. Bryant ellerini açtı. 'Analiz yapmadan kesin bir şey söylemek zor. Duyduğuma göre Güney Amerika yerlileri daha çok kürar denilen zehri kullanırlarmış.' 'Bu kadını öldürmüş olabilir mi?' 'Kürar çok çabuk etki yapan bir zehirdir.'"
Ölüm Diken Üstünde

Christie'nin eğitiminin bir parçası olarak Bay P. ona majistral ilaç hazırlama tekniklerini öğretir. Fital hazırladıkları bir gün, Bay P. erittiği kakao yağının içine etken maddeyi karıştırır ve karışımı kalıplara döker. Katılaştıran fitiller kutulanacak ve uygun şekilde etiketlenecektir. Fakat Christie, Bay P.'nin fitillere yüzde bir yerine onda bir oranında etken madde karıştırdığını fark etmiştir. Etken maddenin ilaçta on kat fazla bulunması hastalar için tehlikelidir. Çaktırmadan Bay P.'nin hesaplamalarını kontrol eden Christie, hatadan emin olur. Ancak çekindiği için Bay P.'ye yanlış yaptığını söyleyemez, sonuçlarından korktuğu için ilacı da atamaz. Aklına başka çare gelmeyince ayağı takılmış gibi yaparak tüm fitilleri yere döker ve üzerlerine kuvvetlice basar. Tekrar tekrar özür diler, ortalığı temizler ve doğru oranda etken madde içeren yeni bir parti ilaç hazırlar...

Kendisi de bir Agatha Christie biyografisi kaleme alan Janet Morgan'a göre, Christie o dönemde gerçekten iyi çalışmış, farmasötik ve kimya üzerine kitaplar okumuş, uzun saatler kafa yormuştur. Tuttuğu günlükler zehirli maddelerin özelliklerine ilişkin notlarla doludur: renkleri, kokuları, hangi kaynaktan elde edilebilecekleri, etken özellikleri, uyumsuz oldukları diğer maddeler ve uygun dozajlar...

"Etrafım zehirlerle çevrili olduğu için, romanımda zehirlenme yoluyla bir ölüm seçmem doğal olsa gerek."

Bir dedektiflik romanı yazmaya karar verdiğinde, o zamanlar Agatha'dan daha başarılı bir yazar olan ablası Madge, bunun çok zor olacağını söyler. Yazamayacağına dair kardeşi Agatha ile iddiaya girer. Bu iddia üzerine Agatha Christie, ilk polisiyesi olan *Ölüm Sessiz Geldi*'yi yazar. Bu kitap aynı zamanda ünlü Belçikalı dedektif Hercule Poirot'nun sahneye ilk kez çıktığı romandır. Tahmin edeceğiniz üzere, romandaki cinayet zehirle işlenmiştir.

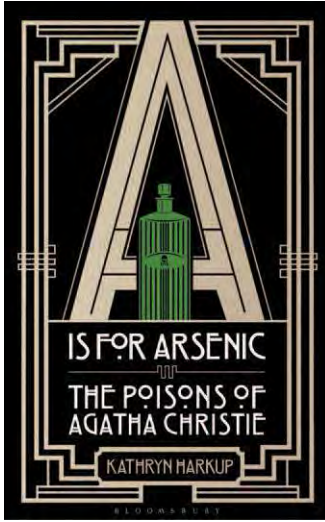
"... 'Bu olayda strikninle çok fazla karşılaşmış olmamız. Bu üçüncü kez...'"

Ölüm Sessiz Geldi

Elbette Agatha Christie'nin zehirli kurguları bu romanla sınırlı kalmaz.

ARSENİĞİN A'SI, ZEHRİN Z'Sİ

"Poirot yine konuya hâkim oldu. '... ve tabii olayların seyrini izlemek üzere onlarla

Kendisi de Agatha Christie hayranı olan kimyager Kathryn Harkup'ın kitabı: *Arseniğin A'sı: Agatha Christie'nin Zehirleri*.

beraber buraya gelebilmek için kullandınız bunu. Kendi kendini arsenikle zehirlemek... Ağır ama öldürücü düzeyde değil... Bu çok eskiden beri bilinen bir numaradır..."

Cenazeden Sonra

Agatha Christie'nin zehirlerine ilişkin bahis, birkaç sayfalık yazıyla bitir sanıyorsanız yanıyorsunuz. *Arseniğin A'sı: Agatha Christie'nin Zehirleri / A is for Arsenic: The Poisons of Agatha Christie* isminde kocaman bir kitap var.

Yazarı Kathryn Harkup, Agatha Christie hayranı olmanın yanı sıra bir kimyager. Harkup'a göre Christie, çağdaşı olan suç yazarlarında rastlanmayan sıklıkla zehir tercih ediyor. 66 polisiyenin 28'inde silah olarak zehir kullanılmış (çoğunda birden fazla kere). 80 civarında zehirlenme vakası ve zehirden ölen 33 kurban var. Romanlarda kullanılan farklı maddelerin sayısını 30'u buluyor.

"Öksürük ilacı içtiğini sanmış. Oysa içtiği şapka boyasıymış... Birkaç saat sonra hastanede öldü... Oksalik asit zehirlenmesi dediler. Şişesi öksürük şurubunun şişesi ile aynı büyüklükteydi..."

Zehri Kim Verdi?

Harkup kitabında Christie'nin kullandığı bu maddelerin 14 tanesini ele alıyor; her biriyle ilgili alıntılara, incelemelere ve gerçek suç öykülerine yer veriyor. Agatha Christie balistik hakkında hiçbir şey bilmediğini samimiyetle itiraf etmişti; fakat Harkup'a göre zehirler konusunda gerçek bir uzman. Zor bulunan zehirlerden kolay temin edilenlere, az bilinen bileşiklerden egzotik toksinlere kadar pek çok farklı türü büyük bir el becerisiyle kullanıyor.

"Hercule Poirot diz çöktü. Cebinden çıkardığı bir cımbızla yerdeki şeyi alarak doğruldu... Sivri ucu lekeli, uzun ok ucu gibi bir dikendi bu. Dibineyse turuncu ve siyah floş bağlanmıştı..."

Poirot elini salladı. 'Çook. Dediğim gibi insan konuşurken kendisini mutlaka ele verir... örneğin dikkatsizlik ederek bana bir ara Güney Afrika'da bir çiftlikte çalıştığınızdan söz ettiniz. Oranın ne çiftliği olduğunu söylemediniz ama biz bunu öğrendik. Bir yılın çiftliği idi bu..."

Ölüm Diken Üstünde

O kadar ki, *Pharmaceutical Journal* isimli akademik farmasötik dergisi, Christie'nin *Ölüm Sessiz Geldi* romanında kistriknin kullanımına ilişkin başarısı üzerine bir makale yayımladı. Makalenin yazarı, "Bu kitapta nadir bulunan bir özellik var; o da doğru yazılmış olmak," demişti.

"Yaşlı kadının vücudu titriyor, kıvranıyor, şiddetli çirpimlarla sarsılıyordu... Sanki artık topuklarıyla başının üzerinde duruyordu, vücudu inanılmayacak şekilde kıvrılmış, yay gibi bükülmüştü... Kütüphaneyi karıştırarak bir tıp kitabı buldum. Strikninle zehirlenenlerin gösterdikleri belirtileri dikkatle okudum..."

Agatha Christie'nin akademik dergilerce övülen meşhur zehri: Striknin hidroklorit.

CHRISTIE’NİN ASIL USTALIĞI, KURGUNUN HER BİR KIVRIMINI ZEHRİN ÖZELLİKLERİNE GÖRE ŞEKİLENDİREBİLMESİNDE YATIYOR: ZEHRİN KUVVETLİ VE ZAYIF YANLARI, NEDEN OLDUĞU SEMPTOMLAR, ÖLÜM SONRASI TESPİT EDİLEBİLİRLİĞİ; HER BİRİ CHRISTIE TARAFINDAN ZEKİCE KULLANILIYOR. ARSENİĞİN SICAK SUDA ERİMESİ, ATROPİNİN ACI TADI, FOSFORUN PARILTISI... GEREK KONUNUN İLERLEMESİ İÇİN KALDIRIM TAŞI OLUYOR, GEREK POIROT VEYA BAYAN MARPLE TARAFINDAN İPUCU OLARAK YAKALANIYORLAR...

‘Bu durumda artık zehrin belirtilerinin neden o kadar geç ortaya çıktığını öğrenmiş olduk. Strikninle birlikte alınan bir uyku ilacı zehrin etkisini birkaç saat erteleyebiliyor... Size daha önce boş bir bromid kutusundan söz ettiğimi anımsarsınız. Bu kutunun içindeki tabletlerden bir ya da ikisinin Bayan Inglethorp’un ilaç şişesinin içine atılması, Dr. Wilkins’in ilacındaki strikninin dibe çökmesine neden olacaktı. Tıpkı kitapta anlatıldığı gibi son dozda alınacak şekilde birikecekti.’

Ölüm Sessiz Geldi

Harkup’un kimyager sıfatıyla yaptığı incelemelere göre, Christie her zaman temiz ve dürüst oynadı: Kitaplarında izi sürülemeyen gizemli zehirlere, var olmayan ilaçlara, kaynağı olmayan uyduruk maddelere asla yer vermedi. Eğer bir Christie romanında bir zehir okuyorsanız; emin olun, böyle bir zehir gerçekten var ve aynen anlatıldığı gibi öldürür!

“Bay Satterthwaite ‘Anladığıma göre Sir Barthelomew’u nikotinle zehirlemişler’ dedi. ‘Evet, öyle. Yanılmıyorsa ender olarak kullanılan bir zehirmiş. Nadir bulunan bir maddeymiş. Doktor gibi fazla sigara içen kimselere bu zehirden verildiği zaman durum daha karmaşık bir hal alabilirmiş...’

Üç Perdelik Cinayet

Fakat polisiyenin altın çağı olan 20. yüzyıl başlarının İngiltere’sinde, zehirlerin de altın çağlarını yaşadığını kabul etmek gerek. O dönemde pek çok zehir, ilaç olarak eczanelerde satılıyordu. Demir madenlerinden arsenik

çıktıyor, dükkânlardan sorgusuz sualsiz afyon alınıyordu. Tonikler striknin, bahçelerde kullanılan böcek ilaçları siyanür içeriyordu...

“Rosemary’i ancak bir kadeh zehirli şampanya susturabilir! Şampanyada potasyum siyanür. Çantasında potasyum siyanür. Gripten sonra sinirleri bozulmuş...

‘Zaten siyanür kullanılmış olması da bu ihtimali ortadan kaldırıyor. Oyun oynanacak bir zehir değildir.’

‘Evet, o zehri elde etmek zor değildir. Bahçıvanların çoğunda siyanür vardır.’

Şampanyadaki Zehir

Derken II. Dünya Savaşı başladı. Agatha Christie, bu dönemde de University College Hastanesi’nin dispanserinde gönüllü hizmete katıldı. Buradaki çalışmaları, onun eczacılık ve tıptaki yeni gelişmeleri takip etmesini de sağlıyordu. Zira II. Dünya Savaşı sonrasında yürürlüğe giren kısıtlamalar, eskinin zehirlerini yasaklayıp eczane raflarından kaldırırken “barbitürat” gibi yeni ilaç gruplarına yer açacaktı...

“Poirot usulca, ‘Ne oldu?’ diye sordu... ‘Bayan Lorrimer hangi ilacı içmiş?’

‘Veronal sanırım. Hiç olmazsa barbitürat grubundan bir ilaç...’

‘Basit bir canlandırıcı öyle mi? Evipan adıyla tanınan o ilaç? Bu kısa ameliyatlarda anestezi maddesi olarak kullanılır. Fazla dozda Evipan damara verilirse hasta tamamen kendinden geçer. Bunu Veronal ya da herhangi bir barbitürattan sonra kullanmak çok tehlikelidir. Bayan Lorrimer’in kolundaki küçük, hafif çürüğü fark ettim. Oradan damara iğne yapılmış olduğu belliydi. Polis doktorunda işi çitlattım. Otopsi sonucunda ilacın izleri kolaylıkla bulundu.’

Briç Masasında Cinayet

Christie’nin asıl ustalığı, kurgunun her bir kıvrımını zehrin özelliklerine göre şekillendirebilmesinde yatıyor: Zehrin kuvvetli ve zayıf yanları, neden olduğu semptomlar, ölüm sonrası tespit edilebilirliği; her biri Christie tarafından zekice kullanılıyor. Arseniğin sıcak suda erimesi, atropinin acı tadı, fosforun parıltısı... Gerek konunun ilerlemesi için kaldırım taşı oluyor, gerek Poirot veya Bayan Marple tarafından ipucu olarak yakalanıyorlar... Christie bunu sağlayabilmek için yaşadığı sürece okuma ve araştırmalarına devam etti. Yıllar içinde evinde

HARKUP'A GÖRE CHRISTIE'NİN ZEHİRLER KONUSUNDAKİ VİZYONU, ÇAĞININ ÇOK ÇOK İLERİSİNDEYDİ. ÖRNEĞİN CHRISTIE 1929'DA YAYIMLANAN *ÖLÜLER EVİ* İSİMLİ KISA HİKÂYESİNDE "RİSİN" MADDESİNE YER VERDİĞİNDE, RİSİNİN CİNAYET SİLAHI OLARAK KULLANILDIĞI TEK BİR VAKA BİLE BİLİNİYORDU.

ciddi bir tıp külliyatı biriktirdi. *Martindale Farmakopesi*² her zaman kütüphanesinin başköşesindeydi.

Harkup'a göre Christie'nin zehirler konusundaki vizyonu, çağının çok çok ilerisindeydi. Örneğin Christie 1929'da yayımlanan *Ölüler Evi* isimli kısa hikâyesinde "risin" maddesine yer verdiğinde, risinin cinayet silahı olarak kullanıldığı tek bir vaka bile bilinmiyordu.

"Tuppence düşünceli düşünceli mırıldandı. 'Risın... Hint yağı bitkisinin tohumlarından çıkarılır.' ... Tuppence sözlerine devam etti. '... iğneyle vücuda azar azar risin verilirse bu zehre karşı bağışıklık kazanıldığını bilirim. Böylece antirisin meydana gelir. Bu bilgi serum tedavisinin temelini atılmasına yardım etmiştir... Bir süreden beri vücudunuza risin veriyordunuz. Sonra herkesle birlikte zehirli sandviçlerden yediniz... O zehrin tohumlardan nasıl çıkarılacağını öğrenmişsiniz..."

Ölüler Evi

Bu öykünün basımından tam 50 yıl sonra, 1979 yılında Bulgar muhalif Georgi Markov, ucu risine batırılmış bir şemsiyeyle Londra sokaklarında suikaste kurban gidince risinin cinayet silahı olabileceği kamuya malum oldu. Ve artık bugün, popüler kültür de risini biliyor: Mesela *Breaking Bad* dizisinin karakteri Walter White, yoluna çıkanlardan kurtulmak için risin tercih ediyor.

Bir diğer örnek: Zehirli baldıran otu Sokrates zamanından beri cinayet silahı olarak kullanılmamıştı ama Agatha Christie'nin böyle bir tasarısı vardı:

"... Olaydan bir gün önce komşularından biriyle çay içiyorlardı. Bu komşu baharatlarla uğraşmaya ve evde ilaçlar yapmaya meraklıydı. Yaptığı ilaçların arasında 'coniin' vardı. Yani zehirli baldıran ruhu... Bundan ve zehrin ne kadar öldürücü olduğundan söz edildi. Adam ertesi gün şişedeki zehrin yarıya inmiş olduğunu fark edince fena hal-

de telaşlandı. Daha sonra da Bayan Crale'in odasında hemen hemen boşalmış bir şişe buldular. Bunun içinde zehir vardı. Kadın şişeyi bir çekmecenin dibine saklamıştı."

Beş Küçük Domuz

İYİ ÖRNEK Mİ OLDU, KÖTÜ ÖRNEK Mİ?

Gelin görün ki Christie'nin bu yaratıcılığı, katillere yöntem öğretmekle suçlanmasına yol açtı. Romanlarında geniş bir zehir portföyü sunuyor, her bir zehri detaylı şekilde betimliyor, nereden temin edilebileceğine dair bilgiler veriyor, avantaj ve dezavantajlarını anlatıyordu. Adeta cani olmaya meyledenlerin hizmetine katalog sunmaktaydı.

1977'de Fransa'da Roland Roussel adında bir adam, teyzesini atropin içeren göz damlası kullanarak öldürmüştü. Evini arayan Fransız jandarması, adamın başucunda Miss Marple'in başrolde olduğu Christie hikâyeleri derlemesi *Cinayet Kulübü /The Tuesday Club Murders*'ı bulmuştu. Kitabın zehirle ilgili kısımlarının altı çiziliydi...

"Miss Marple, 'Tabii ben ilaçlardan anlamam,' diye cevap verdi. 'Ama bildiğim bir tek şey vardı. Gözlerim bozulmaya başladığı zaman doktorum bana içinde atropin sülfat olan bir damla vermişti..."

'... O her gece yarısı uyanıp muhakkak su içerdi. Suyu döktüm. Onun yerine bardağa göz damlası boşalttım. Goeffrey uyanacak ve daha ne olduğunu anlayamadan ilacı yutacaktı. Bir çorba kaşığı kadar vardı ama o kadarı da yeterliydi..."

Aziz Peder'in Parmak İzi (Cinayetler Kulübü)

1961'de yazdığı ve eski mentoru eczacı Bay P.'yi de karakterlerin arasına kattığı *Ölüm Büyüsü* romanında Christie, zehir olarak talyum sülfat tercih etti. Çünkü kara büyüyle ilişkilendireceği cinayetler yazacaktı ve kurbanların zaman içinde doğal yollardan ölmüş gibi görünmeleri gerekiyordu. Bir tuz bileşiği olan talyum sülfat, renksiz ve tatsız olup suda eriyebiliyor, ayrıca

POISON CHEMISTRY - THALLIUM SULFATE

Sometimes referred to as 'the poisoner's poison', thallium sulfate is colourless, odourless, and tasteless. It is slow-acting, and difficult to diagnose.

HISTORY

Thallium was discovered in 1861 by William Crookes, and its toxicity was quickly noted. It is especially toxic in its bivalent compounds, including thallium sulfate, acetate, and carbonate.

In the late 1800s, thallium sulfate was used to treat some medical conditions, including syphilis, gonorrhoea, & gout. The side effects meant that it was not widely used, however.

Thallium sulfate was often employed as a rodenticide and insecticide, making it easy for would-be poisoners to obtain. Its usage in rat poisons has been banned in many countries since the 1970s, however.

TREATMENT

$\text{Fe}_7(\text{CN})_{18}$
PRUSSIAN BLUE

NaI
SODIUM IODIDE

N-ACETYL-Cysteine

No substance can remove thallium which has already been absorbed, but Prussian blue and sodium iodide help remove unabsorbed thallium from the intestinal tract. As thallium binds to sulfhydryl groups, N-acetylcysteine has also been suggested as a treatment.

EFFECTS

CONSTIPATION
ABDOMINAL PAIN
VOMITING & NAUSEA
PAIN IN EXTREMITIES
MEER'S LINES ON NAILS
HAIR LOSS
INCREASED HEART RATE
CONVULSIONS, COMA & DEATH

Initial symptoms indistinct. Large doses kill before some effects are apparent, but with lower doses, hair loss occurs 2-3 weeks after poisoning. Damage to nerves, causing pain, is also characteristic. Toxicity is due to the similarity between potassium & thallium ions.

DETECTION

0.4% BISMUTH NITRATE
IN 20% NITRIC ACID, THEN
10% SODIUM IODIDE IN
A SATURATED SODIUM
THIOSULFATE SOLUTION

URINE

RED PRECIPITATE OF THALLIUM BISMUTH IODIDE

Qualitative testing for thallium in urine can be carried out as detailed above, though this method can produce false positive results. More common is the use of atomic absorption photospectrometry of a urine sample, which uses absorption of light to identify thallium.

© COMPOUND INTEREST 2015 - WWW.COMPOUNDCHEM.COM | Twitter: @compoundchem | Facebook: www.facebook.com/compoundchem

This graphic is shared under a Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives licence.

yapısal olarak potasyum bileşiklerine benziyordu. Vücut talyum bulduğu zaman, bunu potasyum zannediyordu ve mal bulmuş mağribi gibi emiyordu. Beyin, bağırsaklar, kas sistemi yavaş yavaş zehirleniyor, hasara uğruyordu.

“Ama o listede bulunanların birçoğunun ölümü zatürre, peritonit, bağırsak iltihabı, ateşli romatizma, çocuk felci ya da çok bilinen başka bir hastalık kapsamında nitelendiriliyor.”

‘Amerika’dayken talyum zehirlenmeleri konusunda bir makale okumuştum... Ölenlere yapılan otopsilerde beyin tümörü, ansefalit ve zatülcenp bulunmuştu... Kurbanların doğal bir ölüme ölmeklerini gösteren hiçbir kanıt yok.”

Ölüm Büyüsü

Eğer birinin aniden değil, zaman içinde ölmesini tercih ediyor ve başka bir hastalıktan ölmüş gibi görünmesini istiyorsanız, doğru silah tercihiniz talyum olabilir. Zira talyum bileşikleri o zamanlar yasaldı ve fare zehri olarak kullanılmalarının yanı sıra tüy dökücü krem niyetine dahi satılıyorlardı.

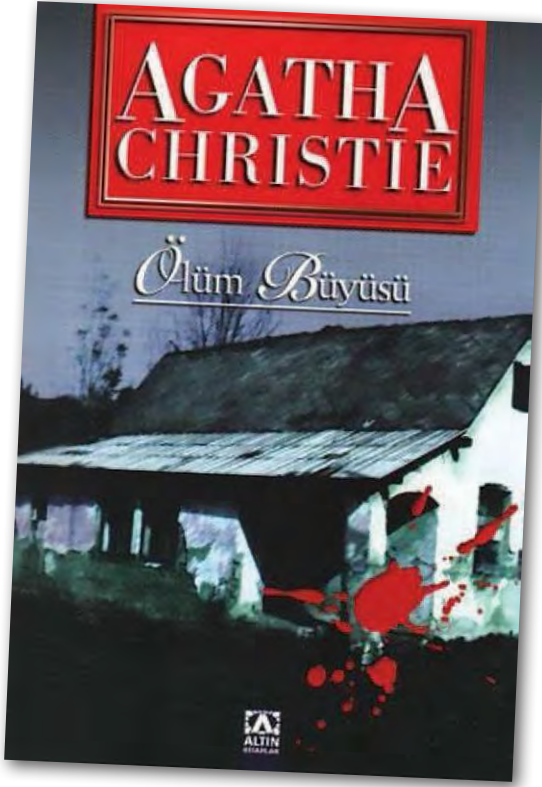
“Zehirlemek... Talyum tuzu aracılığıyla. Son derece basit ve etkili...”

‘Talyum,’ dedi Bay Venables, ‘Daha önce hiç duyduğumu sanmıyorum.’

‘Duymadınız mı? Genellikle farelere karşı zehir olarak kullanılır. Kısıtlı oranlarda da çocuk ve hayvanların mantar hastalıklarında...’

Ölüm Büyüsü

Fakat kitabın gördüğü ilgiden sonra bu detaylara romanında yer veren Christie, yine yol yordam öğretmekle suçlanmaya başladı. Çünkü İngiltere’de gerçek talyum cinayetleri işleniyordu. 1971 yılında iş arkadaşlarının kahvelerine talyum katarak (enteresan bir fantezi olduğunu kabul etmek gerek) epeyce bir kısmını zehirleyen, birkaçını da gerçekten öldüren fabrika işçisi Graham Young, fabrikayı denetleyen sağlık görevlisine, “Talyum zehirlenmesi olabilir mi dersiniz?” diye sormamış olsa belki de hiç yakalanmayacaktı. Ah, şu seri katillerin zekâlarıyla övünme merakı! Cenazesi yakılmış bir kurbanın küllerine uygulanan “atomik emisyon spektroskopisi” isimli yöntem, Young’un talyum

cinayetini kanıtladı. Bu vaka adli tıp tarihinde de bir mihenk taşı olarak kabul ediliyor.

Katilin aklına karpuz kabuğu düşürmekle itham edilen Christie, aslında talyum cinayeti üzerine roman yazan ilk kişi değildi. Yeni Zelandalı yazar Ngaio Marsh'ın 1947 tarihli romanında da cinayet silahı olarak talyum kullanılmıştı. Ancak dersine iyi çalışmayan ve kurbanını hemen öldüren Marsh'ın aksine Christie zehirlenmeyi kusursuz tariflemiş ve uygulamıştı: bitkinlik, uyuşukluk hali, bayılma, anlaşılma konuşma, halsizlik, saç dökülmesi...

“Ginger’in saçları ta kökünden avuç avuç dökülüyor mu?”

‘Evet. Bildiğim kadarıyla dökülüyor. Sanırım yüksek ateşin etkisi.’

‘Ateş mi, saçmalık bu!’ dedim. ‘Ginger’in derdi de daha öncekilerin ölüm nedeni de hep aynı, talyum zehirlenmesi.’”

Ölüm Büyüsü

O kadar ki Christie'nin hayata gözlerini kapattığı yıl olan 1976'da bu betimlemeler, gözlerini yeni açmış bir bireyin hayatını kurtardı. *British Journal of Hospital Medicine* isimli İngiliz akademik tıp dergisinin Haziran 1977 sayısında yayımlanan habere göre; gizemli bir hastalığın pençesindeki 19 aylık kız bebek, Christie saye-

sinde kurtulmuştu. Bebek, tedavi için Katar'dan uçakla Londra'ya getirilmiş ve hastaneye yatırılmıştı; yoğun bakım ünitesinde tutulmasına rağmen tansiyonu yükseliyor ve nefes darlığı çekiyordu. Doktorlar bir türlü teşhis koyamıyorlardı. Bebeğin şansına, hastanede çalışan bir hemşire o sırada *Ölüm Büyüsü*'nü okumaktaydı ve semptomların kitapta anlatılan zehirlenme belirtilerine fazlasıyla benzediğini fark etti. Hastanede talyum analizi yapmak için yeterli ekipman bulunamayınca devreye Scotland Yard girdi. Donanımlı bir laboratuvarı talyum zehirlenmesi doğrulandı ve gerekli tedavi uygulanarak bebek iyileştirildi. Katarlı ailenin hamam-böcekleriyle mücadele için evlerinde talyum sülfat kullandığı sonradan öğrenildi...

İSTATİSTİK ZAMANI: “KADINLARIN SİLAHI” EFSANESİ

Dönelim başa; gerçek suç hikâyeleri dosyamızı tekrar açalım. Zehir gerçekten kadınların silahı mıydı?

Viktorya döneminin umutsuz ev kadınlarıyla empati kurarken eksik bilgiyle hareket etmeyelim. Çünkü aynı dönemde kendisini kapana kısılmış hisseden hatırı sayılır miktarda mutsuz koca da vardı. “Timsah Adam” lakabıyla ünlenen Edward Pritchard, karısını arsenikle zehirledikten sonra 1865'te asılmıştı. Viktorya dönemi seri katili Thomas Neill Cream striknin tercih edenlerdendi. Karısını parçalara ayırmadan önce zehirleyen Hawley Harley Crippen ise 1910 yılında kaçıış sırasında bindiği transatlantikte kısıkrak yakalanmıştı. (Sağ olsun teknoloji; kablolu haberleşme yeni icat edilmişti.) Durum şu ki; 1750-1914 yılları arasında İngiltere'de gerçekleşen 540 zehirlenme vakasında, kadın failer ile erkek failerin oranı birbirine eşitti.

Günümüzde bu kadar çok zehirlenme olayı olmuyor. Şartlar zorlaştı, zehir bulmak eskisi kadar kolay değil. Artık zehir, aktarlarda satılmıyor, eczanelerde üretilmiyor. Teknoloji de ilerledi. Eskiden eşinizi zehirlediğinizde kalp krizinden öldüğünün sanılacağını umabiliyordunuz...

“Poirot, ‘Digitoksin kalp rahatsızlıklarında kullanılan bir zehirdir, değil mi?’ diye sordu.

‘Evet. Bu, Digitalis Purpurea’dan yani alelade yüksükotundan çıkarılır. Dört madde elde edilir bundan. Digitalin, digitonin, digitalein ve digitoksin... Bunlar içerisinde Digi-

$$k(l, n, s) = f \left[\left(\frac{m - l(k)}{f + l(k)} \right) + n + s \right]$$

Key

k	Identity of the killer
l	Sentiment of the language used in association with the killer
n	Number of mentions per new novel (over time)
s	Setting for the novel
M	Male
f	Female

Dominique Jeannerod ve ekibinin Agatha Christie romanlarındaki örüntüleri çözümledikleri formüllerinden bir örnek...

toksin, digitalis yapraklarından çıkarılan en kuvvetli zehir sayılır... Enjeksiyonla damara verilerek aniden kana karışan digitoksin kalbi feci uğratarak ani ölüme sebep olur. Dört miligram zehrin bir insanı öldürmeye yeterli geldiğinden bahsedilir... Ama belirli bir iz bırakmadığı için ölüm nedeni anlaşılmaz..."

Ölümle Randevu

Oysa yeni analiz teknikleri ve laboratuvar cihazları sayesinde artık kimse yaptığından kaçamıyor. İz bırakmayan zehirler tarihe karıştı. Sorunların çözümü için naçizane önerim, evlilik terapisi arkadaşlar.

Her ne kadar sayıları azalmışsa da zehir kullanılarak işlenen cinayetler elbette bitmedi. ABD Adalet Bakanlığı'nın 1980-2008 arasındaki cinayet eğilimlerini inceleyen raporuna göre, bütün katillerin %89,5'i erkekken, sadece %10,5'i kadın. Zehir kullanılarak işlenen cinayetler ele alındığında kadınların oranı artıyor gibi görünse de erkeklerin ezici egemenliği sürüyor: Zehirci katillerin %60,5'i erkek, %39,5'i kadın. *Kadınların silahı mı demiştiniz?*

Dahası var! *Psychology Today* dergisinin bir incelemesine göre; zehirlenen kurbanın kadın olduğu durumlarda katilin erkek olma olasılığı dramatik şekilde artarken, zehirlenen kurbanın erkek olduğu durumlarda katilin erkek veya kadın olması arasında oransal açıdan fark yok. Diğer taraftan eşini dostunu zehirlediği için hapis cezasına çarptırılan katillerin büyük kısmı da yaygın inanışın aksine erkek. Velhasıl, zehrin

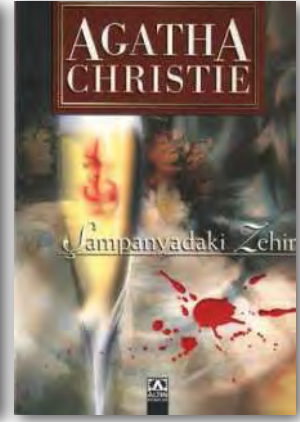
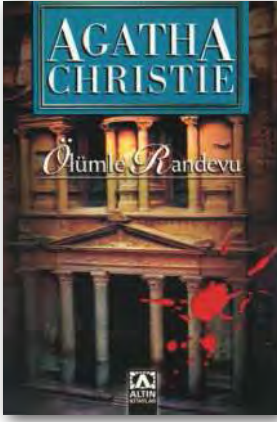
bir cinsiyetin hegemonyası altında olmadığı açık. *Kadınların Silahı* efsanesi çöp olmuştur, müsaadenizle atıyorum.

AGATHA CHRISTIE BU İŞE NE DİYOR?

Peki, zehirlerin kraliçesi Dame Agatha Christie ne diyor bu cinsiyet işine?

Agatha Christie gibi bir dehanın ne düşündüğünü anlamaya çalışmak ciddi bir iş: İngiliz *The Guardian* gazetesinin 03 Ağustos 2015 tarihli haberine göre Belfast'taki Queen's Üniversitesi öğretim görevlisi Dominique Jeannerod ve ekibi, Agatha Christie kurgularında bazı örüntüler olduğuna kanaat getirmişler ve bunları formülle etmeye girişmişler. Yaptıkları istatistiksel incelemelerde pek çok veri kullanmışlar: kitabın yazıldığı yıl, katilin cinsiyeti, kitaptaki dedektif, cinayet silahı, olayın vuku bulduğu yer, kurbanın ölüş şekli... Bu verilerin birbirleriyle ilişkilerini modelleyerek birden fazla formül bulmuşlar.

Çıkarımların büyük kısmı katilin cinsiyetiyle ilgili olan bu akademik çalışmadan bazı önemli tespitleri paylaşalım: Eğer kurban boğulmuşsa katil daha ziyade erkek. Eğer cinayet bir taşra konağında işlenmişse katilin kadın olma olasılığı %75 civarında. Kadın katiller çoğunlukla çorap, peruk vb. kişisel bir eşya sayesinde tespit edilirken; erkek katiller Londra'yla yapılan telefon görüşmesinde öğrenilen bir bilgiyle veya mantıksal bir çıkarımla yakalanıyor. Bakın, bu en ilginç: Eğer romanda kullanılan ulaşım aracı bir kara taşıtıysa (araba veya tren) katilin yüksek ihtimalle kadın olduğunu anlamalıyız.

KURBAN BOĞULMUŞSA KATİL DAHA ZİYADE ERKEK. EĞER CİNAYET BİR TAŞRA KONAĞINDA İŞLENMİŞSE KATİLİN KADIN OLMA OLASILIĞI %75 CİVARINDA. KADIN KATİLLER ÇOĞUNLUKLA ÇORAP, PERUK VB. KİŞİSEL BİR EŞYA SAYESİNDE TESPİT EDİLİRKEN, ERKEK KATİLLER LONDRA'YLA YAPILAN TELEFON GÖRÜŞMESİNDE ÖĞRENİLEN BİR BİLGİYLE VEYA MANTIKSAL BİR ÇIKARIMLA YAKALANIYOR. BAKIN, BU EN İLGİNCİ: EĞER ROMANDA KULLANILAN ULAŞIM ARACI BİR KARA TAŞITIYSA (ARABA VEYA TREN) KATİLİN YÜKSEK İHTİMALLE KADIN OLDUĞUNU ANLAMALIYIZ. HALBUKİ HAVA VEYA DENİZ ULAŞIMI SÖZKONUSUYSA KATİLİN ERKEK OLMASINI BEKLEMELİYİZ.

Halbuki hava veya deniz ulaşımı sözkonusuysa katilin erkek olmasını beklemeliyiz.

Aynı ekip, Christie'nin okura duyguları vermek için kullandığı dil ve üslubu analiz edecek bir program da kullanmış. Her bir katilin romanın başında nasıl betimlendiğini programa analiz ettirmişler. Eğer katil kadınsa, Agatha kitabın başında bu karakteri olumsuz hisler uyandıracak şekilde portreliyor. Ancak katil erkekse, kitabın başındaki betimlemeler okura olumlu bir intiba veriyor veya nötr oluyor...

Sizler için Agatha Christie'nin zehirli alıntılarını derlerken, ben de kendimce istatistiksel bir çalışma yaptım. Gururla beyan ederim ki Dame Christie'nin gözünde zehirlerin kadınlara özgü silahlar olmadığını ispatladım! Zehirle işlenmiş cinayet içeren Christie romanlarının hepsinin son beş sayfasını okuyup katilin kimliğini not etmek gibi ileri bilimsel teknikleri kullandığım bu zorlu çalışmamın sonucunda; incelediğim aşağı yukarı 20 kitaplık örneklemedeki faillerin yarısının erkek, yarısının kadın olduğunu tespit etmiş bulunuyorum. Övgüleriniz için teşekkürler...

"İçkiyi çok çabuk içmişti galiba. Öksürdü... Boğulurcasına bir daha öksürdü. Soluk

almaya çalışır gibi bir hali vardı. Yüzü kızardı, koltuktan aşağıya kaydı. Elindeki kadeh yere düştü. İki eli boğazında olduğu halde yerde kaskatı kaldı.

...
*"Viskinin içinde bir şey mi vardı?"
'Evet, ne olduğunu kesin olarak söyleyemeyeceğim. Ama bütün belirtiler, Marston'un siyanür cinsinden bir zehirle zehirlenmiş olduğunu gösteriyor. Belki de potasyum siyanürdür. Bu zehir oldukça çabuk etki eder.'"*

On Küçük Zenci

NOTLAR

- 1 *Sarı Odanın Esrarı, Operadaki Hayalet'in yazarı olarak hatırlayacağınız Gaston Leroux'un suç romanlarından. Polisiye tarihindeki ilk gerçek kapalı oda gizemi olarak bilinir.*
- 2 *'Farmakope', tıbbi ilaçların dozlarını, formüllerini ve kullanımlarını içeren başvuru kitabıdır; ilaç üretiminde kullanılır. Martindale ise eczacılık literatürünün en önemli farmakopelerinden.*

POLİSİYENİN BAŞLANGIÇ NOKTASI OLARAK GERÇEK SUÇ HİKÂYESİ

İNGİLTERE VE AMERİKA'DA 19. YÜZYILA KADAR NE BİR ÖZEL DEDEKTİF KONSEPTİ NE DE BİR POLİS TEŞKİLATI VARDI. ANCAK 1551'DE KOCASINI ÖLDÜREN ALICE ARDEN'İN İDAMINDAN SONRA DAĞITILAN TEK SAYFALIK BROŞÜRLER ANINDA TÜKENİYOR, ARDEN'İN HAYATINI VE SUÇLARINI OKUMAKTAN MAHRUM KALAN HALK HÜSRANA UĞRUYORDU. O HALDE BİZİ SUÇA VE SUÇUN TEMSİLİNE İTEN ŞEY, BİR DEDEKTİF KARAKTERİNDEN, SUÇLUYU YAKALAMANIN VERDİĞİ HAZDAN YA DA SORUŞTURMA SÜRECİNE TANIKLIK ETMEKTEN ÇOK DAHA FAZLASI OLMALI.

Polisiye edebiyatın öncülerine, yapıtaşlarına ve kendi içinde türlere ayrılma süreçlerine polisiye okurları olarak ana hatlarıyla hâkimiz. Edgar Allan Poe, dedektif edebiyatının tohumlarını dikeyyor; Arthur Conan Doyle türü çok farklı bir yöne eviriyor. Agatha Christie, Altın Çağ'ın fitilini ateşliyor; Raymond Chandler bizi bambaşka bir dedektif karakterle tanıştırıyor. Patricia Cornwell, Sherlock Holmes'ün tohumlarını diktığı adli tıbbi, DNA'nın keşfiyle birlikte iyice polisiyenin içine işliyor ve polisiye edebiyat kabaca bu şekilde günümüze kadar ulaşıyor. Ancak suç romanının kökenlerini ve gelişim evrelerini, gerçek olguları irdelemeden saptayamayız, çünkü kurgudan çok önce gerçek vardı. Bu, öyle bir gerçektir ki halkın ve özellikle de kadınların ve çocukların 16. ve 17. yüzyıllarda idam alanlarını doldurup gözlerini kırpmadan celladın ipi baltaladığı anı beklemelerine sebep oluyordu. Suçun ve şiddetin temsiline bizi büyülemesi, yüzyıllardır kendini kanıtlamakta olan bir gerçek aslında.

Polisiye edebiyatın geniş bir okur kitlesine sahip olmasının altında yatan sebepler incelenirken, kurgusal eserler çerçevesinde ilerleyen birtakım nedenler sunulur. Bu nedenler de klasik dedektif edebiyatının omurgasını oluşturan öğeler çerçevesinde şekillenir. Kurgu ürünü eserlerde, ortada bir suç ve dolayısıyla bir kur-

ban vardır. Okuru polisiye romanlara cezbeden en önemli etkenlerden biriye dedektif karakteridir. Bu karakter bir sivil, bir özel dedektif ya da emniyet teşkilatına mensup bir polis olabilir. Dedektif, kendisine özgü yöntemlerle bir soruşturma süreci yöneterek davayı çözecek, suçluyu adalete teslim edecek ve düzeni tekrar sağlayacaktır. Polisiye okurları olarak en keyif aldığımız şeylerden biri de bu dedektifle yarışabilmektir aslında. Fakat şöyle bir gerçek var ki İngiltere ve Amerika’da 19. yüzyıla kadar ne bir özel dedektif konsepti ne de bir polis teşkilatı vardı. Ancak 1551’de kocasını öldüren Alice Arden’in idamından sonra dağıtılan tek sayfalık broşürler anında tükeniyor, Arden’in hayatını ve suçlarını okumaktan mahrum kalan halk hüsrana uğruyordu. O halde bizi suça ve suçun temsiline iten şey, bir dedektif karakterinden, suçluyu yakalamanın verdiği hazdan ya da soruşturma sürecine tanıklık etmekten çok daha fazlası olmalı.

Aslında psikolojik dürtüler olarak baktığımızda, 16. yüzyılda neyse bugün de oyuz. Gerçek suç hikâyeleri o günden bugüne bizi cezbetmeye devam ediyor. *Making a Murderer* ya da *American Crime Story* gibi gerçek suç ve suçluları konu alan diziler büyük bir ilgiyle takip ediliyor ve modern edebiyattaki sıçramasını Truman Capote’nin *Soğukkanlılık* (1966) romanına borçlu olan gerçek suç türü, edebiyattaki yerini korumaya devam ediyor. Suçun temsilinin bizi neden büyülediğini sorusunun cevabı, Ortaçağ Avrupa’sında idam alanlarında toplanan halkın psikolojisinde yatıyor aslında. İnsanoğlunun DNA’sına işlemiş olan birtakım dürtüler, o zamanlardan bu zamana etkisini kaybetmeden devam ediyor ve bizi suç konusunda büyülüyor. Suçun ve suçlunun temsili, en temel içgüdülerimizden birini yani saldırı içgüdümüzü besliyor her şeyden önce. Bununla birlikte, bu içgüdüyle hareket edip suç barındıran eylemlerde bulunduğumuzda ortaya çıkacak muhtemel sonuçlara da tanıklık etmiş oluyoruz. Suçluyu ve suçun temsilini dışarıdan gözlemlemek, karakterlerin kuralları çiğnediğini görmek ve toplumsal normlara aykırı hareketlerde bulunduklarına şahit olmak bize keyif veriyor çünkü olacakları her zaman güvenli bir mesafeden tecrübe edebiliyoruz. Bu temsil, aynı zamanda bizim için bir ders niteliği de taşıyor, çünkü hayatta kalabilmek için mümkün olan tüm tehlikeleri öğrenip bunlara karşı bir savunma mekanizması geliştirmek de en temel içgüdülerimizden biri.

Suçun temsiline olan düşkünlüğümüzün daha birçok bireysel ve toplumsal sebebini türetmek mümkün elbette. Ancak sebep ne olursa olsun, suçun ve suçlunun hikâyesinin toplumda her zaman büyük ilgi uyandırdığı aşîkâr. Dolayısıyla ortaçağ zamanlarından bu zamana ortaya çıkan sözlü ve yazılı her üretim bu gerçek çerçevesinde şekillendi. İdam alanlarında darağacındaki mahkûmun yanında bir çığırkan, şarkılar eşliğinde failin hayatını, işlediği suçları ve itiraflarını anlatıyordu. İdamın bitiminde de tüm bu anlatılanlar tek sayfalık broşürler olarak halka satılıyordu. Bu yayınlar halk arasında o kadar popülerdi ki aşağıda daha ayrıntılı olarak bahsedeceğim *Newgate Calendar*, ortalama bir vatandaşın evinde İncil’den sonra en sık bulundurulmuş ikinci matbu eserd.

O dönemin yayıncıları, bir şiddet eyleminin haber değeri ne kadar sansasyonelse o kadar satacağını keşfetmişlerdi. Dolayısıyla 16., 17. ve 18. yüzyıllarda yaygın ve giderek gelişen bir yelpazede matbu malzeme bulmak mümkündü. İnceleyeceğimiz dönemde geniş bir dolaşım kazanan matbu malzemelerin ilki, *broadsheets* denilen büyük boy afişlerdi. Bunlar çok çeşitli konuları ele alırdı ama genelde güncel olaylara yoğunlaşmaları onları 16. ve 17. yüzyıl Batı Avrupa’sının büyük kısmında birincil haber kaynağı haline getirmişti. Bu afişlerde dini hikâyelere, aşk ve kahramanlık hikâyelerine rastlamak mümkündü. Ancak yayıncılar canice işlenmiş cinayetlerin, suç ve şiddet dolu öy-

külerin çok daha geniş bir okur kitlesine hitap ettiğinin farkındaydı. Suç işleyen, sapık davranışlarda bulunan serserilere dair matbu eserler her zaman için çok iyi bir kazanç kaynağıydı.

Bu afişlerle birlikte, daha eski sözlü kültüre bağlı kalan halkın ilgisini çekmek için başka stratejiler de geliştirdi. Bu yaprakların birçoğunda (Almanya'da *bilderbogen*, İspanya'da *pliegos sueltos* ve Fransa'da *canards complaintes* olarak biliniyorlardı) resimli dizilere yer veriliyordu. Yani çizgi romanlar gibi, bu afişlerde suç eylemini başından sonuna kadar anlatan bir dizi resim görmek mümkündü. Bu çarpıcı resimler okuma yazma bilemeyenlere hitap ediyordu, okuryazarlar için de resimlere eşlik eden bir metin mevcuttu. Metinlerde, *ballad* denilen, geleneksel sözlü kültürde haberlerin yayılmasında aracı sayılan şarkılar kullanılırdı. Bu matbu malzemeler eğitim seviyesi yüksek olmayanlar için de sözlü kültürle yazılı kültür arasında köprü vazifesi görüyordu. İspanya'da, Madrid ve çevresinde bu matbu malzemeleri pazarlayan satıcılar keman ya da gitar eşliğinde sattıkları bu şarkıları bir yandan da söylüyorlardı. Almanya'da *Bankelsanger* denen

seyyar satıcılar, idam günlerinde mahkûmların suçlarını betimleyen çizimler asıyor ve suçları resimler üzerinde göstererek canlandırıyordu. Suçun temsiline olan ilginin artarak devam ettiği görülünce, başka matbu malzemeler de ana haber kaynağı olarak yavaş yavaş bu afişlerin yerini almaya başladı. Bu yazılı materyallere ilgi o kadar büyüktü ki bazı yayıncılar iyi bir hikâye bulduklarında bunu defalarca basıp satışa sunuyorlardı ya da çok eskiden işlenmiş cinayetler tekrar hikâyeleştirilip yayımlanıyordu. Gerçekliği kanıtlanmamış birtakım söylentiler de yayıncılar için malzeme kaynağı görevi görüyordu. Bunlar farklı şekillerde hikâyeleştirilerek okura ulaştırılıyordu. Çok küçükken terk ettikleri oğullarını yıllar geçtikten sonra parası için öldüren anne babanın hikâyesi bunlardan biriydi. *Liverpool Trajedisi* olarak bilinen bu hikâyenin bin bir çeşit versiyonu yayıncılar tarafından okura ulaştırılmıştı.

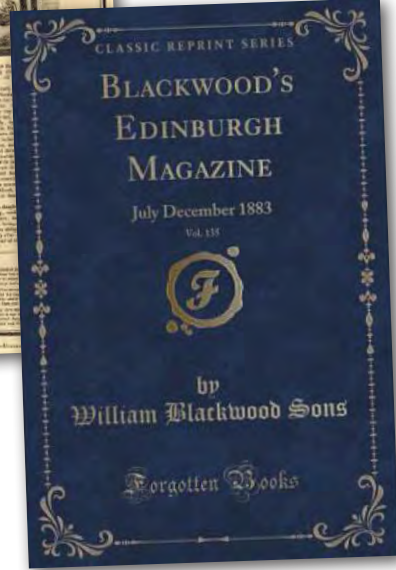
Gerçek suç hikâyeleri ve bunlara olan ilgi sadece İngiltere ile sınırlı değildi elbette. Örneğin 1755 yılında, Fransa acımasız bir kaçakçı olan Mandrin'in idamıyla çalkalanıyordu. Şüphesiz, Fransız halkının çok az bir kısmı Mandrin'in

gerçek anlamda mağduruydu. Ancak Mandrin söylentilere, şarkılara, yukarıda bahsettiğim tek yapraklık broşürlere konu olmasıyla popüler edebiyatın içine işlemiş ve okurların algısı bu kaynaklarla şekillenmişti. İdamının ardından kaçakçının hikâyesinin İngilizce ve İtalyanca versiyonları da yayımlanmış ve bunlar neredeyse yüz yıl boyunca baskı yenilemişti. Bu malzemeleri yayımlayanlar her ne kadar okuru çekmek için bilindik biçimleri kullanmış olsalar da yeni teknikler arayarak satışlarını artırmaya çalışıyorlardı. Bunların başında korkutucu ve vurucu başlıklar atmak geliyordu. “Gözünü Kan Bürümüş Koca ve Talihsiz Karısı” gibi. Ya da “Yüzyılın en Kanlı Cinayetine İmza Atmış İnanılmaz bir Canavarın Hayatı ve İdamı.” Bu başlıkların kullanımıyla kurgu, işin içine yavaş yavaş işlemeye başlamıştı.

Bu gibi taktikler de kullanılarak daha büyük satış rakamların elde edilmesiyle birlikte, incelediğimiz dönemde dolaşımdaki ikinci en yaygın matbu malzeme biçimi olan el kitapları ve küçük kitapçıklar da yaygınlaşmaya başlamıştı. 16. yüzyıl sonlarına doğru Almanya’da en çok basılan ucuz metinler haline geldiler. İngiltere, Fransa ve Flemenk Cumhuriyeti’nde ise 17. yüzyıl içinde birincil haber kaynağı olarak afişlerin yerini almaya başladılar. Yayıncılar genellikle bunları ucuz mürekkep, düşük kalite kâğıt, ikinci el yıpranmış baskı makinesi ve resimler için tekrar tekrar kullanılan ahşap kalıplarla olabilecek en düşük ücrete mal etmeye çalışıyorlardı. Ancak bu eserler, afişlerden daha uzundu ve afişlere eklenen maniler ve şarkılar yerine düzyazıyla doldurulduğu için daha detaylı anlatımlara olanak sağlıyordu. Avrupa’da bu tarz metinlere çeşitli isimler takılmıştı. İngiltere’de bu küçük el kitaplarına onları satan *chapmen*lerden esinlenilerek *chapbooks* olarak adlandırılmışlardı. İsveç’te bunlara *Skillingtryck* ya da şilin edebiyatı deniyordu. İspanya’da satıcıların pazarlarda kitapları asıp sergiledikleri iplerden dolayı ip edebiyatı anlamına gelen *literatura de cordel* kullanılıyordu. Alman okurlar da bu kitapları *Flugschriften* yani el kitabı adı altında satın aldılar.

Ara ara yayımlanıp haberleri duyuran bu afişlerden ve el yazması haber bültenlerinden gazeteler türedi. Modern Avrupa gazetesi 17. yüzyılda ortaya çıktı. Bu gazeteleri, gazeteci gibi görev yapan kâtipler hazırlıyordu ve ilk zamanlarda yayınların düzenli çıkması sorunluydu. İletişim geliştikçe ve bahsettiğimiz dönemin sonlarına doğru kâğıt fiyatları düştükçe gazete-

lerin hem sayısı hem de dağıtımı arttı. İlk gazeteler modern haber toplama araçlarından yoksunlardı elbette. Hatta bazı gazeteler okurların gönderdiği haberlere güveniyor ve bu yüzden de söylentiler ya da kurmaca hikâyeler gerçek haberlerle karıştırılabiliyordu. Diğer matbu yayın türlerinde olduğu gibi gazete editörleri de çoğunlukla okurların dikkatini çekebilmek için suç haberlerini ilginç hale getirerek sunuyorlardı. İngiltere’de örneğin, *Applebee’s Original Weekly Journal* gibi bazı gazeteler 18. yüzyılın başlarında suç haberleri üzerine uzmanlaşmışlardı. Aynı şekilde Amerika’da, Edgar Allan Poe’nun da dilinden düşürmediği *Blackwood’s Edinburgh Magazine* aynı görevi görüyordu.

18. yüzyıla gelindiğinde, özellikle de İngiltere’de suç ve suçlunun temsili konusunda pazar lideri konumunda olan bir eser vardı: *The Newgate Calendar*. Bahsi geçen metin, suçluların biyografilerinden oluşan, 18. ve 19. yüzyıllarda yazılmış bir dizi metni içerir ve adını Londra’nın Newgate Hapishanesi’nden alır. Suçlular, dava tarihlerinden ve çoğunlukla da idamlarından önce bu hapishanede tutuluyorlardı. Hapishanenin papazı, sorumlu olduğu mahkûmların hayatlarını, işledikleri suçları, itiraflarını ve en nihayetinde de idamlarını konu alan kısa raporlar hazırlıyordu. Bu kısa metinler, daha sonra el kitapçıkları şeklinde basılıyor

ve düşük fiyata satılıyordu. Edebiyatın bu türü için ilgi oldukça büyüktü, zaten suçla ilgili olan her şey, her zaman iyi satış rakamlarına ulaşıyordu. O zamanki yayıncılar, papazın yazdığı mevcut metinlerin büyük antolojilerini hazırlayıp yayımlamaya başladı ki bunlar da *Newgate Calendars* olarak günümüze kadar taşındı. 1728 yılında ilk olarak orta ölçekli bir versiyonu yayımlandı; ardından 1748'de küçük bir cilt daha hazırlandı ve 1773 yılında da beş ciltten oluşan büyük bir koleksiyon yayımlandı. 19. yüzyılda da farklı isimler altında piyasaya sunuldu.

Newgate Calendars'ta yayımlanan metinlerin formatı az çok belliydi. Hapishane görevlisi tarafından yazılmış ilk metinlerin ahlaki yönü ağır basıyordu. Sonraki zamanlarda avukatlar tarafından düzenlenen metinler daha hukuksal bir vurguya sahipti. Format az çok belliydi. Suçlunun hayat hikâyesi içerisinde alenen ya da üstü kapalı olarak anlatılan itiraf, ölüm cezasını doğrular ve ceza infaz sisteminin yeterliliğini kanıtlar nitelikteydi. Bu, okura suçun önleniğine ve her zaman önlenilebileceğine dair güvence veriyor ve suça meyilli kişileri de katı cezaların uygulanmasıyla caydırmaya çalışıyor, yani bir nevi polis görevi görüyordu. Ancak okuru bu metinlere iten şey, suçlu kişinin olağandışı hayatına tanıklık etme ve heyecan uyandıran suç ve ceza kavramlarını güvenli bir mesafeden tecrübe edebilme meselesiydi.

Calendar antolojileri pahalı eserlerdi, o nedenle de sadece toplumun üst tabakasına mensup kişilere hitap edebiliyordu. Toplumun daha alt tabakalarındaki okurların taleplerini karşılamak amacıyla da *Newgate Calendars* metinleriyle eşzamanlı olarak, onlardan çok

daha ucuza satılan broşürler ve ballad sayfaları yayımlanıyordu. Bahsi geçen ballad sayfalarının kökleri yukarıda da bahsettiğim üzere 16. yüzyıla kadar uzanıyor aslında. Ancak baskı teknolojinin gelişmesiyle yayıncılar çok daha fazla sayıda sayfayı çok daha hızlı basabiliyorlardı. Çoğunluğunu suç ve idam haberlerinin oluşturduğu bu yapıtlar tek sayfaya resimli bir şekilde basılıyordu. Böylece hedef kitlesi olan yarı okuryazar alt tabakaya hem fiyat hem de görsel olarak hitap ediyordu. Düzyazının önem kazanmasıyla birlikte, yine aynı kitleye hitap eden ufak el kitapçıkları da yayımlanıyordu. Ancak toplumun en üst kesimlerinin kütüphanelerinde bile bu ucuz kitapçıkları görmek mümkündü. Çünkü çoğu zaten ellerindeki antolojileri bitirmiş, yeni hikâye arayışına girmişlerdi. Bu tür hikâyelere talep arttıkça işin içine kurgusal hikâyeler de girmeye başladı şüphesiz. Okurun ilgisine yetişmeye çalışan yayıncıların üretimleriyle beraber, gerçek suç hikâyelerinin ve kurgusal suç hikâyelerinin arasındaki ayrım daha belirsiz hale gelmeye başladı.

Tüm bu gelişmelerle eşzamanlı olarak kurgusal bir türün, polisiye romanın ortaya çıkmasını sağlayacak bir gelişme daha yaşandı ki o da roman türünün ortaya çıkmasıydı. Roman, edebi bir tür olarak ilk defa 1719'da Daniel Defoe'nun *Robinson Crusoe*'suyla tanındı. Aynı zamanda bir gazeteci ve casus olan Defoe, politik sebeplerden ötürü Newgate Hapishanesi'nde bir süre bulunmuştu ve oradaki ünlü suçluların biyografilerini kaleme almıştı. *The True and Genuine Account of the Life and Actions of the Late Jonathan Wild* (1725) bunlardan biriydi örneğin. Jonathan Wild ünlü bir hırsızdı ve Defoe, eseri-

nin Wild ile yaptığı röportajlar üzerine dayandırıldığını iddia etmişti. Anlatı gerçeklere dayanıyordu ancak Defoe şüphesiz kurgu öğeleri de ekleyerek roman türüne daha yakın bir eser kaleme almıştı. Dolayısıyla 18. yüzyılın sonlarına doğru, suç teması gerçek hikâyelerde olduğu kadar kurguda da yerini sağlamlaştırmaya başlamıştı. Ancak bu kurgusal ürünler yine de günümüzde bildiğimiz anlamda polisiye roman olarak adlandıırılamaz. Çünkü erken modern dönemde Avrupa ve Amerika'daki suç anlatıları herhangi bir dedektifi ya da polisi ele almıyordu. Bunun sebebi de 19. yüzyıla kadar iki ülkede de herhangi bir polis teşkilatının olmamasıydı. Fransa'da ise 17. yüzyıldan beri devlet tarafından desteklenen bir polis teşkilatı bulunuyordu. Ancak Fransa polis teşkilatı devlet tarafından desteklense de Fransız sistemi yine de muhbirlerle ve casuslara güveniyordu. Eugène François Vidocq örneğin, kariyerine bir suçlu olarak başlamıştı ancak daha sonraları, hâlâ hapisshanedeyken gönüllü olarak polis teşkilatına yardım etmeye başlamıştı. Birkaç sene bu ajanlık kariyerine devam ettikten sonra polis başmüfettişi olarak görevlendirilmişti. Okurlar, Vidocq'un maceralarında, dedektif olarak kariyerinden ziyade suçlu kimliğine ilgi gösteriyorlardı. Bu yönden bakınca eserler yukarıdaki kriminal biyografilerle benzerlik gösteriyordu.

Alexander Dumas'ın *Les Mohicans de Paris*'inde de polisleri görmek mümkündür ancak buradaki M. Jackal geleneksel polis tiplemesine daha yakındı. Aynı şekilde, Emile Gaboriau'nun hırslı ve yetenekli M. Lecoq'u üstün dedektiflik yeteneklerinden dolayı tüm dünyada etkili olmuştu. Fransız polisiyesinin tümü dedektif üzerinde yoğunlaşmamıştı elbette. 19. yüzyılın sonlarına doğru, Maurice Leblanc'ın Arsène Lupin'yle birlikte suçlu, Fransız polisiye edebiyatında önemli bir figür haline gelmişti.

İngiltere'deyse 19. yüzyılın ilk yarısında Newgate Romanı denen yeni bir tür ortaya çıkmıştı. Yüzyılın ortalarına kadar suç romanında odak noktası hâlâ suçlunun üzerindedir. Newgate romanı, 1930'larda ve 40'larda yayımlanan birtakım romanlara verilen isimdir. İsminden de anlaşılacağı üzere *Newgate Calendar*'la yakın bir bağlantısı vardı. Ancak Newgate Romanları, suçluyu odaklarına aldıkları gerekçesiyle suçu ve suçluyu yüceltmekle suçlanıyorlardı. Yakaladıkları popüleriteden ötürü ya da belki o nedenle Newgate Romanı,

ROMAN, EDEBİ BİR TÜR OLARAK İLK DEFA 1719'DA DANIEL DEFOE'NUN *ROBINSON CRUSOE*'SUYLA TANINDI. AYNI ZAMANDA BİR GAZETECİ VE CASUS OLAN DEFOE, POLİTİK SEBEPLERDEN ÖTÜRÜ NEWGATE HAPİSHANE-Sİ'NDE BİR SÜRE BULUNMUŞTU VE ORADAKİ ÜNLÜ SUÇLULARIN BİYOGRAFİLERİNİ KALEME ALMIŞTI. *THE TRUE AND GENUINE ACCOUNT OF THE LIFE AND ACTIONS OF THE LATE JONATHAN WILD* (1725) BUNLARDAN BİRİYDİ ÖRNEĞİN. JONATHAN WILD ÜNLÜ BİR HIRSIZDI VE DEFOE, ESERİNİN WILD İLE YAPTIĞI RÖPORTAJLAR ÜZERİNE DAYANDIRILDIĞINI İDDİA ETMİŞTİ. ANLATI GERÇEKLERE DAYANIYORDU ANCAK DEFOE ŞÜPHEŞİZ KURGU ÖĞELERİ DE EKLEYEREK ROMAN TÜRÜNE DAHA YAKIN BİR ESER KALEME ALMIŞTI.

19. yüzyıl toplumunun bazı endişelerini de açığa çıkarmaya başlamıştı. Şehirleşmeyle birlikte kent nüfusunun artması, Londra sokaklarında suçun da artmasına neden olmuştu. Hükümet bu endişeleri giderebilmek adına 1829 yılında Yeni Metropolitan Polis Teşkilatı'nı kurdu. 1842 yılına gelindiğinde Londra halkı, polislerin varlığına iyiden iyiye alışmıştı. Bunun sonucunda edebiyatta suçun ve suçlunun yanına polisi de koymaya başladılar ve birkaç on yıl sonra da kurgusal eserlerde özel dedektifleri görmek mümkün hale geldi. Bu dedektif anlatıları, suç romanının gelişiminde önemli rol oynamıştı çünkü odağı suçludan çıkarıp dedektif figürüne aktarmışlardı. Suçlu artık anlatının öznesi değil, dedektif soruşturmasının bir parçasıydı. Aynı zamanda bu eserlerde kahramanın bir kanun adamı yani devlete bağlı bir gücün parçası olması, suç romanları okumayı daha saygıdeğer bir uğraş haline getirmişti.

Yüzyıllar boyunca okurların ilgisini çeken gerçek suç hikâyeleri, polisiye edebiyatın tohumlarını attı ve sonraki dönemlerde de dedektif romanı artık edebiyattaki yerini iyiden iyiye sağlamlaştırdı. Aradan geçen yüzyılların etkisi ve teknolojik gelişmelerle birlikte gerçek suç hikâyelerini anlatma ve roman yazma teknikleri de gelişti elbette. Ancak gerçek suç hikâyeleri, okurların odağında kalmaya devam etti.

FUENCARRAL CİNAYETİ

(EL CRIMEN DE LA CALLE DE FUENCARRAL)

OLAY HAKKINDAKİ İLK HABERİ YAYIMLANDIĞINDA CİNAYETİN ÜZERİNDEN İKİ BUÇUK HAFTA GEÇMİŞTİ VE BU SÜREÇTE KESİN OLARAK BİLİNEBİLİR TEK ŞEY, MAKTULÜN ADI VE ADRESİYDİ. GALDÓS, YAZISINDA MAKTULÜ ŞU İFADELERLE TASVİR EDER: ZENGİN, BİRAZ ÖLÇÜSÜZ, KORKAK VE SADECE BİR HİZMETÇİSİYLE YAŞAYAN CİMRİ BİR KADIN.

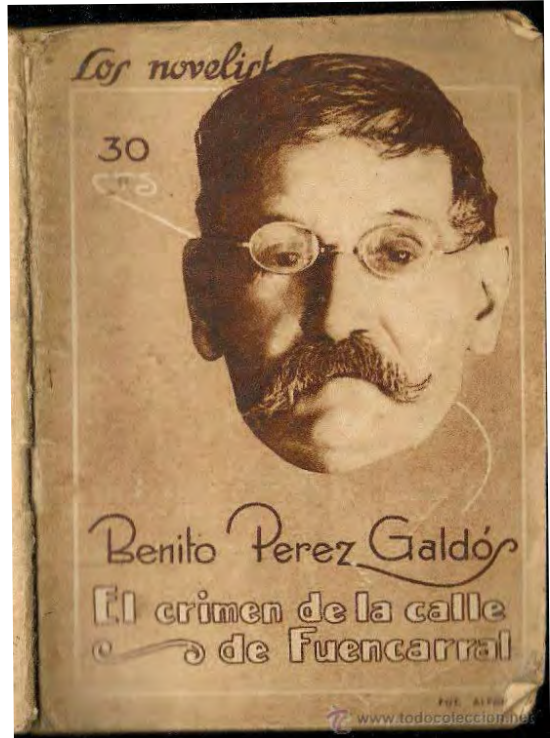
1888 yılında 1 Temmuz’u 2’ye bağlayan gece, Madrid’in Fuencarral Caddesi basında neredeyse bir yıl boyunca yer alacak bir cinayetle hareketlenir. Zamanın zengin ve dul kadınlarından Luciana Barcino, Fuencarral Caddesi’ndeki 109 numaralı evinde öldürülmüş ve vücudunun bir kısmı yanmış olarak, evin hizmetçisi Higinia Balaguer ise neredeyse yarı çıplak bir şekilde mutfakta yarı baygın bulunur.

Bu olay, *El País*, *La Iberia*, *El Resumen*, *El Liberal*, *El Imparcial*, *El Correo*, *El Noticiero Universal*, *La Opinión*, *La Vanguardia*, *La Época*, *El Socialista*, *La Correspondencia de España*, *La República*, *La Ilustración Ibérica* gibi dönemin bütün önemli gazetelerinde manşetlere taşınmıştır (Ayala: 143).

Cinayet hakkındaki detayların çoğu hiçbir zaman netlik kazanmasa da dönemin önemli yazarlarından Benito Pérez Galdós bu olaya büyük ilgi gösterir. Roman yazarı olmasının yanı sıra oyun yazarlığı da yapan ve hukuk eğitimi alan Galdós, gazeteci kimliğiyle de ön planda olmuştur. Sevgilisi ve dönemin diğer önemli yazarı Emilia Pardo Bazán gibi Galdós’u da cinai vakalar hem şaşırtmış hem de büyülemiştir (Landeira: 82). Bu nedenle olayı yakından takip ederek Buenos Aires’te çıkan *La Prensa* gazetesinde olay hakkında haberler yazmaya başlar. Konuyla ilgili 19 Temmuz 1888-30 Mayıs 1889 tarihleri arasında altı haber yazar (Timarová: 118). Bu yazılarında aşama aşama dava sürecini okurlarına aktarmasının yanı sıra cinayete dair düşüncelerine, şüpheli hizmetçi Higinia hakkın-

daki gözlemlerine, olası ihtimallere ve İspanyol ceza mahkeme sisteminin durumunu değerlendiren ifadeler de yer verir.

Olay hakkındaki ilk haberi yayımlandığında cinayetin üzerinden iki buçuk hafta geçmişti ve bu süreçte kesin olarak bilinen tek şey, maktulün adı ve adresiydi. Galdós, yazısında maktulü şu ifadelerle tasvir eder: zengin, biraz ölçüsüz, korkak ve sadece bir hizmetçisiyle yaşayan cimri bir kadın (Landeira: 87-88). Galdós’un bu

olayda ilgisini çeken en büyük şey, o dönemde bu olayın meslektaşlarınca popüler olması değil, kanlı canlı yaşanmış bir olayda cinayeti, adaleti ve gerçeği değerlendirme fırsatı yakalamış olmasıydı. Bu nedenle okurlarına kesin olanın yanı sıra muhtemel olanı ve temel şeyleri de aktarmaktaydı.

Şüphelilerden ilki, maktulün ünü pek de iyi olmayan oğlu José Varela'dır fakat cinayetin işlendiği gün hırsızlık suçundan hapisanede olmasından dolayı şüpheli olmaktan çıkmıştır. Geriye sadece tek şüpheli kalır: Higinia Balaguer. 35 yaşlarındaki bu kadın, cinayetten sadece 15 gün önce maktulün yanında çalışmaya başlamıştır. Cinayetin işlendiği gün mutfakta yarı baygın ve neredeyse çıplak halde bulunmasından sonra hiçbir şey bilmediğini söyler. Sakinliğiye herkesi şaşırtır. Maktulün evinin anahtarlarını ondan alıp kadınlar hapisanesine götürdüklerinde gülümsemeye devam etmesi herkesin kanını dondurur. Aslen Aragonlu olan bu hizmetçi kadının, maktulün yanında nasıl işe başladığı bilinmemekle birlikte daha sonradan işe girmek için sahte bir evrak kullandığı ortaya çıkacaktır.

İlk ifadesinde suçu inkâr edip masum olduğunu iddia eder. İkinci itirafındaysa suçlunun sadece kendisi olduğunu söyleyerek bütün gözleri üzerine çevirmeyi başarır. Suçu öfke-den dolayı işlediğini söyler; fakat bu bazılarını inandırıcı gelmez. Ataerkil toplum düzeninin egemen olduğu o dönemde kafalarda, "eğer bir cinayet işlendiyse onu mutlaka erkek yapmıştır ya da en azından işin içinde bir erkek vardır" düşüncesi ağır basmaktadır. Daha sonraki itirafındaysa cinayeti, kadının oğlu José Varela'nın işlediğini ve kendisini de suça ortak ettiğini söyleyerek davanın gidişatını değiştirir. Bu durumda şüphe götürmeyen tek şey, cinayetin para için işlendiği gerçeğidir. Galdós, cinayeti her kim işlediyse maktulü öldürdükten sonra yakarak kalan izleri yok etmeye çalışmasından dolayı bunu yapanın veya yapanların canavar olduklarını dile getirmiştir (90). Bu durumda Galdós, durup eldeki verilere baktığında şu soruyu sormaktan kendini alamaz: Eğer cinayeti kadının oğlu işlediyse o gün hapisaneden nasıl çıktı? Bu durumda cinayete ortaklık eden biri daha var demektir: Hapisanedeki giriş çıkışlardan sorumlu çalışan Millán Astray. Ne gariptir ki Higinia sadece iki ay önce bu adama hizmetçilik etmiştir ve yine ne gariptir ki José Varela ve Millán Astray arkadaşlırlar!

İkinci haber 31 Temmuz'da yayımlanır. Galdós, Larra'nın Figaro mahlasını kullanarak yazmasının tam tersi olayları direkt birinci ağızdan aktarmıştır. Bu haberde bir suçlu-şüpheli daha ortaya çıkar: Dolores Ávila. O gün Higinia ile birlikte onu görenler de olmuştur. Galdós, Higinia'yı cin gibi ve Dolores'ten çok daha zeki olarak aktarır. Higinia'nın José Varela'yı suçlamasıysa zaman kazanmak için uydurduğunu düşünmektedir (93).

Cinayet günü Higinia'yı Dolores'le birlikte görenler olduğu gibi aynı günlerde José Varela'nın da hapiste olması gerekirken onu dışarıda görenler de vardır. Olay iyice içinden çıkılmaz bir hal alır. Higinia'nın arka arkaya verdiği tutarsız itiraflarsa durumu daha da karmaşık hale getirir. José Varela'yı yani maktulün oğlunu suçlamasının ardından hapisane çalışanı Millán Astray'ı suçlamış, daha sonraki itirafındaysa José Varela'nın arkadaşı Evaristo Medero'yu suçlayarak olayı çözülmez bir hale getirerek kafaları karıştırmıştır. Galdós ise Evaristo'nun suçlanmasını tamamen kurgu olarak niteler.

9 Nisan 1889'da arkadaşı Atilano Lamela'ya yazdığı mektupta duruşmalara katıldığını aktaran Galdós, kalan duruşmalara da katılacağını ifade eder. Duruşmalara katılarak birinci ağızdan olayı öğrenmeye çalışan Galdós, dava sürecinden memnun kalmadığında mahkûmlarla veya şahitlerle de birebir görüşmeler yapar. Higinia da bu kişilerden biridir. Mektubunda hizmetçiyle birkaç kere görüştüğünden bahseder (Andreu: 66).

15 Ağustos'ta üçüncü haber yayımlanır, olayın üzerinden 40 gün geçmiştir ama halkın bu cinayete ilgisi bir nebze olsun azalmaz. Bu süreçte gelen itirafların sonucu olarak Higinia Balaguer, Dolores Ávila, José Varela ve Millán Astray duruşmaya çıkarlar. Galdós'a göre ilk

ikisinin suçluluğundan şüphe yoktur, diğer ikisiyse bir şekilde suça ortaklık etmiş olabilirler. Fakat bu bölüm çok ilginç bir şekilde sonuçlanır: Higinia başa döner ve suçu tek başına işlediğini yineler.

31 Mart 1889'da dördüncü haber çıkar. Bu zamana kadar duruşmaların dördü gerçekleşmiştir. Kalan dördü de daha sonra gerçekleşecektir. Hâlâ bir netlik kazanmayan bu davadaysa çözülmeyi bekleyen sorular olduğu gibi durmaktadır: Zavallı dul kadın nasıl öldürüldü? Kaybolan para ve mücevherler neler ve neredeler? Maktulün ölümünde oğlunun bir payı var mı?

19 Nisan 1889'da yayımlanan beşinci haber Higinia'nın gündeme bomba gibi düşen yeni itirafıyla başlar. Hepsı birbirinden farklı itiraflarının ilkinde masum olduğunu, ikincisinde suçu tek başına işlediğini, üçüncüsünde suçu maktulün oğlunun işlediğini, dördüncüsünde Varela'nın arkadaşı Evaristo Medero'nun yaptığını, beşincisinde başa dönüp masum olduğunu, sonuncusundaysa cinayeti Dolores ve kendisinin hiçbir erkeğin yardımı olmaksızın yaptıklarını söyler. Dolores Ávila celladın elinden kurtulma ümidiyle midir bilinmez,

suçunu hiçbir zaman itiraf etmemiştir. Davanın sonunda Higinia tek suçlu olarak hüküm giyer ve idama mahkûm edilir. Hâlâ kafalarda soru işareti vardır fakat suçu üstlenen başkası bulunmamaktadır.

Son yani altıncı haber, 30 Mayıs 1889'da yayımlanır. Dava sonuçlanmıştır. José Varela ve Millán Astray affedilir, Varela annesinden kalan servete konar, Millán Astray işine devam eder. Higinia suçu itiraf eden kişi olduğu için ölüm cezasına çarptırılır, Dolores ise suç ortaklığından ve suçunu örtbas etmekten dolayı 18 yıla mahkûm edilir.

Carmen Maura

Galdós idam sahnesi hakkında bir şey yazmamıştır. Fakat Pío Baroja, 1944'te yazdığı *Desde la última vuelta del camino* adlı kitabında o günden bahseder. Ricardo Gullón'a göre Higinia Balaguer'in asılması, Modelo Hapishanesi'ne yakın bir meydanda gerçekleştirilen son halka açık idamdır. Baroja da o sahneden, "Korkunçtu ama çok teatraldı," diye bahseder kitabında (Landeira: 82).

Galdós'un *La Prensa*'da yazdığı bu haberler, kızının isteği üzerine 1928'de birleştirilmiş ve *El crimen de la calle de Fuencarral de 1888-1889* (1888-1889 Fuencarral Caddesi'ndeki Cinayet) adıyla bastırılmıştır (87). Gazetede tek başına kurgulanmış bir metin olarak düşünüldüğünde *El crimen de la calle de Fuencarral* haber dizisi, İspanyol edebiyatında polisiye roman türünün gelişimi ve tarihi açısından son derece önemlidir. Galdós, bu haber dizisiyle kalmamış, bu cinayeti temel alarak iki roman yazmıştır: *La Incógnita* ve *Realidad*. İlk eseri mektuplardan, ikinci eseri diyaloglardan oluşur. *La Incógnita* mahkeme süreci devam ederken, tam olarak dava sonuçlanmadan üç ay önce; *Realidad* sürecin hemen bitiminde, 1889'da; *Realidad*'ın tiyatro metniyse 1892'de yazılmıştır. İki eserde de Galdós'un Fuencarral Caddesi'nde işlenen bu cinayet karşısında vatandaş, gazeteci ve yazar olarak bireysel endişelerinin izleklerini sürmek mümkündür. Daha sonrasında da toplum ve suçlu konu alan eserler vermiş olması bunu kanıtlar niteliktedir. Bu iki eserde gerçek, doğrunun arayışına dönüşür, bu nedenle polisiye roman türüne yakındırlar. Bu eserler sadece gizemi çözmekle değil, aynı zamanda bu bilginin doğruluğunu ve sınırlarını bilme imkânlarımızı da yansıtmakla ilgilenir.

Sonuç olarak 19. yüzyılda İspanyol edebiyatında polisiye roman türünün ilk örneklerini veren Duque de Rivas, José Zorrilla, Pedro Antonio de Alarcón'dan sonra gerçek bir cinayetten esinlenerek kurguladığı iki romanla Benito Pérez Galdós, türün ülke edebiyatındaki gelişimini farklı bir yola sokmuştur. Melez türde diyebileceğimiz bu iki eser, türün tanımına tamamen uymasa da türün gelişimi ve ilerlemesi için önemli kazanımlar sağlar. Öncelikle Galdós gibi önemli bir yazarın cinai bir meseleye önem vermesi ve onu eserlerine taşıması, öte yandan gerçek bir olaydan esinlenerek yazılmış olması, şimdiye kadar önemli olan "kim" ve "nasıl" sorusunun yerine "neden" sorusunun tartışılır hale gelmiş olması, idari ve sosyal sınıfın oynadıkları rollerin düşünülüp sorgulan-

ması önemli kazanımlar arasında gösterilebilir. Cinayetin bütün çıplaklığıyla çözülebilmesinin ne kadar güç olduğunu polisiye romana kazandıran belki de Galdós olmuştur.

Şimdi bir daha düşünelim: O zavallı dul kadını gerçekte kim ve neden öldürdü? Yakaladığımız suçlu ve bulduğumuz "neden" sorusunun cevabı "gerçekten gerçek" mi?

Son olarak sinemaseverler için birtakım cinayet olaylarının uyarlamasının yapıldığı İspanyol televizyon dizisi *La huella del crimen*'de (1985) Fuencarral Cinayeti de işlenmiştir. Yönetmenliğini Angelino Fons'un yaptığı bu bölümde hizmetçi Higinia Balaguer'i ünlü oyuncu Carmen Maura canlandırmıştır.

KAYNAKÇA

Andreu, Alicia G. "Benito Pérez Galdós, Higinia Balague, y El crimen de la calle de Fuencarral", *Anales galdosianos*, Año XXXI-XXXII (1996-1997), s. 65-74.

Ayala, María de los Ángeles. "El crimen de la calle de Fuencarral, de Benito Pérez Galdós", *Fabriques de Vérité(s)*, Vol. 2, L'Harmattan, 2016, s. 143-155.

Landeira, Ricardo. *El género policiaco en la literatura española del siglo XIX*, Publicaciones de la Universidad de Alicante, 2001.

Timarová, Lenka. "La búsqueda de la realidad en La Incógnita y Realidad de Benito Pérez Galdós", *Sborník Prací Filozofické Fakulty Brenenské Univerzity Studia Minora Facultatis Philosophicae Universitatis Brunensis*, I. 25, 2004, s. 117-125.

ÖPME BENİ TARANTULA SEVGİLİM

SEVGİLİLERİNİN ÖLÜ BEDENLERİNDEN KOLEKSİYON YAPAN GÜZELLER GÜZELİ VERA RENCZI, 1902'DE BÜKREŞ'TE DOĞMUŞ, 1920'Lİ YILLARDAN BAŞLAYARAK KOCALAR, SEVGİLİLER VE ÖZ OĞLU DAHİL OTUZ BEŞ KURBANINI GÖZÜNÜ DAHI KIRPMADAN ÖLDÜRMÜŞ VE HER DEFAINDA YENİ İLİŞKİLERE YELKEN AÇIVERMİŞTİR.

Cezbedici renkleri ve güzelliğiyle erkeğini baştan çıkartan tarantula alttürü dişi örümceğin sevişme sonrasındaki ölümcül ziyafetine benzer biçimde erkeğini öldüren kadınlara -mecazi anlamda- sıkça rastlanır. Eh,

haklı da sayılırlar belki, ne bileyim, toplumdaki saldırgan erkek müsveddelerini görünce çoğunlukla böyle düşünüyorum.

Karadullardan bazısı ABD'li Joanne Dennehy gibi, yalnızca bıçağını sapladığında fişkıran kanı seyrederken aldığı zevkin tutkusuyla, bazısı Kanadalı Evelyn Dick gibi, erkeklere duyduğu nefretin etkisiyle, bazısıysa Amy Archer gibi -hayat hikâyesi Frank Capra'nın *Arsenik Kurbanları* filmine konu olmuştur- parayla olan ilişkisinin bozukluğuna nedeniyle seri cinayetler işlemiştir.

Suç tarihinin meşhurları arasında tüm zamanların en skorer seri katillerinden biri, "Kanlı Kontes" ismiyle bilinen Romanya soylusu Elizabeth Bathory (1560-1614) -kendileri Kont Dracula'ya ilham veren Eflâk Prensi Kazıklı Voyvoda'nın akrabasıdır- yüzlerce insanın canını almış olsa da yalnızca erkekleri öldüren tarantulalar arasında sayılmaz. Vampir olduğu da iddia edilen Bathory daha ziyade -güzelliğine güzellik katmak için- genç kızları öldürüyordu.

Kadın seri katillerin zehirli hikâyeleri birbirinden ilginç ve korkunçtur ama hiçbir örümcek kadının eylemi, Kanlı Kontes Bathory'nin memleketlisi -Romanyalı- Vera Renczi'nin tüyler ürperten soğukkanlılığıyla işlediği cinayetler kadar sarsıcı değildir.

Sevgililerinin ölü bedenlerinden koleksiyon yapan güzeller güzeli Vera Renczi, 1902'de Bükreş'te doğmuş, 1920'li yıllardan başlayarak kocalar, sevgililer ve öz oğlu dahil otuz beş kurbanını gözünü dahi kırpmadan öldürmüş ve her defasında yeni ilişkilere yelken açivermiştir.

Daha 15 yaşındayken, kendinden büyük adamlarla tutkulu aşk maceraları yaşamak için sık sık evden kaçan Vera Renczi, zengin bir aileden gelmeydi. Güzellik, akıl, para, soyluluk... Bir kadının sahip olabileceği her şeye sahipti ama o hep daha fazlasını istiyordu. Arayıp bulamadığı erkek gibi erkeğin mutlak sadakatinin peşindeydi ancak ilişkiye girdiği adamlar onun bu takıntısını anlayamıyor, olmazsa olmazlarını yeterince ciddiye almıyorlardı. Hayatlarının son anlarında, arsenikli şaraplarını keyifle içerlerken bu güzel kadının ne istediğini hissedenler vardı belki de... Kim bilir.

İlk evliliğinde, kendisinden yaşça büyük zengin bir işadamı olan kocası Karl Schick'in -ki evlenir evlenmez ondan bir erkek çocuk yapmıştır- kendisini aldattığından şüphelenen Vera Renczi -zihnini kemiren kıskançlık nöbetlerine dayanamayıp- yemeğine arsenik koyarak adamı

zehirledi, çevresindekilere de kocasının evi terk edip gittiğini söyledi.

Makul bir yas tutma döneminin sonunda, gerçek aşkı bulduğunu söyleyerek -bu defa kendi akranı genç bir adamla- ikinci kez evlendi. Vera'nın kocası Joseph Renczi, henüz bir yıl dolmadan ortadan kayboldu. Kadınlar zengin ve yakışıklı bir adam gördüler miydi, onu katiyen rahat bırakmıyorlardı; evet, onlar aşk peşinde değillerdi ama erkeklerin hepsi aynıydı: Kuyruk sallayan her kadının peşinden koşarlardı bunlar...

İkinci evliliği, aynı zamanda sonuncu olsa da güzel Vera birkaç yıl içinde edindiği otuz iki sevgilisini peş peşe zehirleyerek öldürdü, cesetlerini malikânesinin bodrum katındaki mahzende sakladı. Durumu anlayıp annesine şantaj yapmaya kalkan öz oğlu, taparcasına sevdiği Lorenzo da kurbanlar listesine katıldı.

Sevgililerinden birinin karısı, kocasının Vera Renczi'nin evine gittiğini ve bir daha dönmediğini bildirdiğinde polis, evine ani bir baskın yaptı ve evin bodrumunda ağzı kurşunla mühürlenmiş, toprağa gömülmemiş otuz iki adet tabut buldu.

Tabutların içindeki çürümenin değişik evresindeki mumyalaşmış erkek cesetlerinin orada neden biriktirildiği sorulduğunda, Renczi kimi geceler evinin bodrum katında, tüm eski sevgilerinin tabutlarının ortasında bulunan koltukta

oturmaktan büyük keyif aldığını itiraf etmiştir. Vera'nın beklediği saygı ve sadakati yalnızca ölü erkekler gösteriyorlardı.

Duruşmalarında, her şeyi aşk için yaptığı- nı ve öldürdüğü erkeklerin kendisine ihanet ettiğini savunan Vera, "Beni başka bir kadın için terk etmelerine izin veremezdim. Gitmeyeceklerinden emin olmak istedim," demiştir. "Her gün tabutları ziyaret edip aralarında oturuyor ve bütün sevgililerimle sohbet ediyordum."

Bu acıklı savunma, yargıçların kararını değiştirmeye yetmemiş, Vera Renczi müebbet hapse mahkûm edilmiş ve cezasını çekmek üzere hapse konmasından kısa süre sonra beyin kanamasından ölmüştür.

Dehşetengiz cinayetler işleyen erkek şehvet katilleriyle karşılaştırıldığında, kurbanlarını sessiz sedasız zehirleyen kadın katiller kıbar ve asil görünürler. Kadın cinayetleri vahşi şehvet cinayetlerinden farklı havada, cinsel saldırı-ganlık ve kanlı merhametsizlikten arınmış, daha kutsal bir amaç gütmekteymiş gibidirler. Yaptıkları kötülükleri, hükmedici erkeklerden kurtulmak ve mücadeleleri için gereken maddi güce kavuşmak için gerçekleştirmişlerdir.

Oysaki bu asalet yalnızca görüntüdedir. Kocalarını, sevgililerini ve çocuklarını öldürüp güce ve paraya kavuşan kadın seri katiller, cinayet işlemeyi sürdürmüşlerdir. Neden? Cevap çok yalın ve basittir. Saiki ve şekli ne olursa olsun, seri katiller başka hiçbir eylemden almayacakları kadar çok zevk duyarlar. Onlar için ortama hükmetmenin ve erkeklerin canını almanın şehveti, cinsel doyumdan çok daha büyüktür ve normal bir insanın bu tür psikopatiyi anlaması çok güçtür.

Suç tarihinde, bilinen ilk zehirli karadul, New Jerseyli Lydia Sherman'dır (1824-1878). Ardı ardına evlendiği kocalarını ve doğurduğu çocukları sıvı arsenikle öldürürken kılı bile kıpırdamayacak kadar soğukkanlı bir katil olan Sherman, ilk evliliğini 1860'ta Burlington'da bir polis memuruyla yaptı ve ondan altı çocuğu oldu. Sürekli hamile kalıp çocuk doğurmaktan bitap düşen Lydia, ilk kocası Edward Struck'ı ve büyük kızıyla iki oğlunu zehirledikten sonra hayat sigortasından aldığı tazminatla rahata kavuştu. 1868'de Connecticut eşrafından yaşlı bir çiftçi olan Dennis Hurlbut'la dünya evine girip zengin bir leydi oluverdi.

1870'lerin başında, yine sıcak çikolatayla zehirlediği kocasının tüm servetine kondu. Çok iyi bir aktris olduğu söylenen ancak üçüncü kocası Nelson Sherman'ın ölümünden sonra, aile

doktorunun durumdan şüphelenmesi üzerine yakayı ele veren Lydia, son kurbanının çocuklarını da duygusuzca öldürmüştü.

1878'de hapiste eceliyle ölen Lydia Sherman'ın Britanyalı muadili Mary Ann Cotton (1832-1873) gaddarlıkta ondan daha ileri gitmişti. Suç işleme nedeni ve yöntemiye Atlantik'in diğer yanındaki akrasıyla tıpatıp aynıydı. Cotton dört kez evlenmiş, ilk üç kocasını yemeklerine arsenik katarak yavaş yavaş zehirlemiş ve öncesinde yaptırdığı hayat sigortası tazminatlarıyla zenginleşmişti. Ayak bağı olmasının diye öldürdüğü çocuklarının sayısını kendisi bile hatırlamıyordu ancak kocalar, öz annesi ve kocalarının bazılarının kardeşleriyle birlikte toplam sayının yirmi bir olduğu tahmin edilmektedir.

Dördüncü kocanın işkillenerek onu evden atmasından sonra, beşinci kere evlenmek üzereyken polisin şüphesi üzerine ölen kocalarının ve çocuklarının otopsileri yapılmış ve hepsinin aynı şekilde öldükleri belirlendikten sonra yakalanmış, üç gün süren duruşma sonucunda, hakkında idam kararı verilmiştir.

Çok titiz bir kadın olduğu bilinen Mary Ann Cotton, rivayete göre, darağacına götürülmeden önce saçlarını fırçalayarak ensesinde toplamak için ısrar etmiş, asılırken celladın ağırlık hesabını yanlış yapmasından dolayı ipte can keçiştir.

İşte böyle... Adli Tıp henüz emekleme safhasındayken zehirciler kurbanlarını doğal nedenlerle ölmüş gibi saklayabiliyorlardı. Anna Zwanziger ve Helene Jegado gibi cani kâhyalar, onlarca insanı kolayca öldürmüş, yetkililer tarafından yakalanmalarıysa hayli güç olmuştur.

SUÇ TARİHİNDE, BİLİLEN İLK ZEHİRLİ KARADUL, NEW JERSEYLİ LYDIA SHERMAN'DIR (1824-1878). ARDI ARDINA EVLENDİĞİ KOCALARINI VE DOĞURDUĞU ÇOCUKLARI SIVI ARSENİKLE ÖLDÜRÜKEN KILI BİLE KIPIRDAMAYACAK KADAR SOĞUKKANLI BİR KATİL OLAN SHERMAN, İLK EVLİLİĞİNİ 1860'TA BURLINGTON'DA BİR POLİS MEMURUYLA YAPTI VE ONDAN ALTI ÇOCUĞU OLDU.

Zehirleme yöntemi kadınların tekelinde olmasa da suç tarihindeki istatistiklerde kadınların tercihi olduğunu net biçimde görüyoruz. Rudyard Kipling'in, "Doğadaki türlerin dişileri, türün erkeğine göre daha ölümcüldür," vecizesinde kastettiği olgu, vahşi doğadaki annelerin yavrularını korumak için erkeklerden daha yırtıcı olmalarıdır. Etçil hayvanların dişileri müthiş avcıdır, ne var ki türdeşlerini katletmezler.

Sadistçe dürtülerle avlayıp öldürmekten ibaret şehvet cinayeti modelinin icraatı yalnızca erkeklere mahsustur ve görünen odur ki kadınlar, erkeklerin canını alırken haz duysalar da nedensiz öldürmezler. Suç tarihi, kocalarını ya da sevgililerini öldüren histerik karadullarla, yaşlı hastaları cennete postalayan "şefkatli" hemşirelerle doludur. Şiddet içeren tiksindirici öğelerle dolu kanlı saldırılardan uzak duran ölüm meleklerinin ezici çoğunluğu da cinayetlerinde zehir kullanacak kadar nezaket sahibidirler.

1901'de toplam otuz bir kişiyi öldürdüğünü itiraf eden ölüm meleği Jane Toppan (1857-1938) -doğumu Honore Kelley- amacının, "gelmiş geçmiş tüm erkek ve kadın canilerden daha çok insan öldürmek" olduğunu söylemişti.

Honore Kelley'nin İrlanda göçmeni olan ebeveynleri çok yoksuldu. Honore küçükken annesinin tüberkülozdan öldüğü bilinmekteydi. Babası bir alkolik ve akli dengesi yerinde olmayan biriydi. Rivayete göre, daha gençlik yıllarında iyiden iyiye delirmiş ve -terzilik yaptığı

dönemde- atölyesinde kendi gözkapaklarını dikmişti. Annelerinin 1863'te

ölümünden birkaç yıl sonra iki kız kardeş, Boston Kadınlar Sığınmaevi'ne alındılar.

Baba Kelley iki küçük kızını bir daha görmemek üzere onlara teslim etti. Kızlar acınası bir evden kurtulmuşlardı.

İsmi sonradan Jane Toppan olacak Honore Kelley, 1864'te Lowell Massachusetts'ten Bayan Ann Toppan'ın evine sözleşmeli hizmetçi olarak girdi. Hayırsever çift tarafından yasal olarak evlat edinilmese de onların soyadlarını aldı ve Jane Toppan olarak tanındı.

1901'DE TOPLAM OTUZ BİR KİŞİYİ ÖLDÜRDÜĞÜNÜ İTİRAF EDEN ÖLÜM MELEĞİ JANE TOPPAN (1857-1938) -DOĞUMU HONORE KELLEY- AMACININ, "GELMİŞ GEÇMİŞ TÜM ERKEK VE KADIN ÇANILERDEN DAHA ÇOK İNSAN ÖLDÜRMEK" OLDUĞUNU SÖYLEMİŞTİ.

1885'te Cambridge Hastanesi'nde hemşirelik eğitimi görmeye başladı. Bu süreçte hastalarını deney fareleri olarak kullandı; reçeteli morfin ve atrofin dozlarını değiştirerek bu değişikliklerin sinir sistemlerine nasıl etki ettiğini gözlemledi. Hastalarıyla yalnız kaldığında, onlara şuurlu kayına yol açacak ilaçlar verdi.

Toppan'ın hastalarıyla cinsel ilişkiye girip girmediği bilinmiyor, fakat yakalandıktan sonra bu soru sorulduğunda ölümle burun buruna gelip hayata geri dönen ve sonra tekrar ölen hastaların ona cinsel bir haz verdiğini söylemiştir. Toppan, belirlediği ilaç karışımlarını seçtiği kurbanlarına verip yanlarında yatarak, ölmekte olan kurbanlarını yakınında tutuyordu.

1889'da prestijli bir hastane olan Massachusetts Genel Hastanesi'ne önerildi. Kısa sürede tekrar Cambridge'e geri döndü ancak burada da dikkatsizce uyuşturucu ilaç reçetesi vermekten işten atıldı. Bu olaydan sonra özel hemşire olarak kariyerine başladı. Hakkındaki küçük hırsızlık şikâyetlerine rağmen kendini geliştirdi.

1895'te ev sahiplerini, 1899'da ise üvey kız-kardeşi Elizabeth'i tek doz strikininle öldürdü. 1901'de Toppan, özel hemşirelik servisi verdiği Alden Davis ve ailesiyle birlikte Davis'in eşinin ölümünden sonra -ki onun eşini de Toppan öldürmüştü- bakıcı olarak Cataumet'e taşındı.

BİR DİĞER "ZEHİRLİ HATUN", CINCINNATI'DE BİR HASTANEDE HEMŞİRELİK YAPARKEN ON BİR YAŞLI ERKEK HASTAYI YATAKLARINDA ZEHİRLİ İĞNE YAPARAK ÖLDÜRDÜĞÜ KANITLANAN ALMAN GÖÇMENİ ANNA MARIE HAHN (1906-1938) KENDİNİ İŞİNE ADAMIŞ, SON DERECEDE ŞEFKATLİ BİR İYİLİK MELEĞİ OLARAK TANINMAKTAYDI.

Haftalar sonra, Davis ve iki kızını da öldürdü.

Davis ailesinden hayatta kalanlar Alden Davis'in en küçük kızı için toksikoloji raporu istedi. Sonuçlara göre, kızcağız zehirlenerek ölmüştü. Bunun üzerine yerel otoriteler, Toppan hakkında araştırma yaptılar ve onu Ekim 1901'de cinayetten tutukladılar. 1902'de, işlediği otuz bir cinayeti itiraf etti. 23 Haziran'da Barnstable İlçe Mahkemesi, Jane Toppan'ın -akıl sağlığı bozuk olduğu gerekçesiyle- suçlu olmadığını ve hayatının geri kalanını Taunton Ruh Hastalıkları Hastanesi'nde geçirmesine karar verdi.

Toppan mahkemeden sonra avukatına mahkemedeki itirafından çok daha fazla sayıda kişiyi öldürdüğünü söylemiştir. Doğruluğu ve Toppan'ın asıl amacı bilinmese de bu korkunç ölüm meleği ölene dek hastanede kaldı.

Bir diğer zehirli hatun, Cincinnati'de bir hastanede hemşirelik yaparken on bir yaşlı erkek hastayı yataklarında zehirli iğne yaparak öldürdüğü kanıtlanan Alman göçmeni Anna Marie Hahn (1906-1938) kendini işine adanmış, son derecede şefkatli bir iyilik meleği olarak tanınmaktaydı.

NANNIE DOSS'UN İLK KURBANLARI ÖZ ÇOCUKLARIYDI. İLK KOCASI GEORGE FRAZER 1920'DE BİR GÜN, İŞTEN EVE GELDİĞİNDE ÇOCUKLARINI MUTFAKTA ÖLÜ BULMUŞTU. NANNIE ONA ÇOCUKLARIN KAZARA ZEHİRLENDİKLERİNİ SÖYLEYDİ, ANCAK KOCASI BUNA İNANMADI. GEORGE FRAZER AYNI GÜN EVDEN KAÇTI, BİR DAHA GERİ DÖNMEDİ.

Nasıl bir seks fantezisi uyguluyorsa yaşlı adamların aklını başından alıyor, onlardan asla geri ödenmeyecek borç paralar tahsil ediyor, vasiyetnamelerine kendi adını da ekletmek ya da doğrudan hırsızlık yapmak suretiyle paralarını ele geçiriyor ve sonrasında birer zehirli iğneyle işlerini bitiriyordu.

1937'de son kurbanına yapılan otopsi sonrasında tutuklanarak cezaevine konan Anna Marie Hahn, Ohio'da dört hafta süren yargılama sonunda ölüme mahkûm edildi. Hahn'ın infazı Ohio İslahevi'nde yapılmış, ABD'de elektrikli sandalyede idam edilen ilk kadın suçlu olarak tarihe geçmiştir.

Kâhyalar, hemşireler ve diğer yardımsever ölüm melekleri... Görüldüğü gibi modern suç tarihinin zehirli kadınlarını anlatmakla bitiremeyiz, ancak çok özel ve sempatik bir zehir kraliçesi Nannie Doss'tan (1905-1965) bahsetmeden geçmek iş savsaklamak olur. On bir cinayetten hüküm giyen bu son derecede güler yüzlü ve hayat dolu kadının eylemleri diğer zehirli karadullarla tıpatıp benzemesine karşın, söylemi epeyce farklıydı: "Ben gerçek aşkı arıyorum. Evleniyorum, ama beklediğimi bulamadığımda başka çare kalmadığını düşündüğüm için öldürüyorum."

Nannie Doss'un ilk kurbanları öz çocuklarıydı. İlk kocası George Frazer, 1920'de bir gün, işten eve geldiğinde çocuklarını mutfakta ölü bulmuştu. Nannie ona, çocukların kazara zehirlendiklerini söyledi ancak kocası buna inanmadı. George Frazer aynı gün evden kaçtı, bir daha geri dönmedi.

Akrabalar ve kocalar sürekli olarak mide sorunlarıyla boğuştuğuktan sonra ölüp gidiyorlardı. Beşinci kocası da aniden ölünce aile doktorları bu defa Nannie'nin tutarsız sözlerine itibar etmedi ve cesede otopsi yapılmasını istedi. Sonunda takke düştü, kel görüldü ve Nannie Doss polise bütün yaptıklarını itiraf etti.

Mahkeme, iki kız kardeşini, iki çocuğunu, torununu ve yeğenini de kocalarıyla birlikte zehirleyerek öldüren Nannie'yi sevimli, hikâye-

sini de hayli "dokunaklı" bulmuş olmalı ki onu idama mahkûm etmedi; Nannie Doss, 1965'te Oklohoma Devlet İslahevi'nin hastanesinde lösemiden öldü.

Evet, karadulun öpücüğü zehirlidir. Yine de kadın seri katiller, daha az sıklıkla eklembeciler ya da sürüngenler familyasından farklı yöntemlere başvurabilirler. Charlize Theron'un 2003 yılı yapımı *Cani / Monster* başrolüyle "en iyi kadın oyuncu" Oscar'ını kaptığı filmin konusu, ünlü kadın seri katil Aileen Wuornos'un (1956-2002) gerçek yaşamöyküsüdür.

Dünya çapında şöhret sahibi olan kader kurbanı, Rochester, Michigan doğumlu Aileen Wuornos'un 1989-90 yılları arasında cinsel ilişkiye girdiği erkekleri öldürdüğü ve cesetlerini ormanda sakladığı ortaya çıkmıştır. Yedi kişiyi öldürdüğü iddia edilse de iki kişinin cesedi bulunamamış ve beş kişiyi öldürmekten yargılanmıştır.

Avukatının, Wuornos'un çocukluğunda uğradığı cinsel taciz ve kötü muameleyi hafifletici unsur olarak öne sürmesi jüriyi ikna etmemiş, kadın sevgilisi Selby Wall'un da aleyhine tanıklık yapmasıyla hafifletici neden arayışı da sonlanmıştır.

Duruşmalarda, öldürdüğü erkeklerin kendisine saldırdığını öne süren Wuornos, idam edilmesinden önceyse, "Yaptığım her eylemin altında öfke yatıyor. İdam edilmem gerek, çünkü eğer hapisten çıkacak olursam yine cinayet işlerim," diyerek tüm suçlarını itiraf etmiş ve 9 Ekim 2002 günü idam edilmiştir.

Görünen odur ki benzer cinayetler işleyen iki yüzden fazla kadın seri katil, suç tarihindeki mümtaz yerini almış olsa da gerçek karadul sayısı bunun çok üzerindedir. Erken yaşta durup dururken göçüp giden rahmetli kocaların ardın-

Kadınları öldürmeye sevk eden motif değişim gösterebilir; aşk, kıskançlık, nefret gibi temel saiklerden en başta geleninin para hırsı olduğunu burada bir kez daha tekrarlamak gereksiz ve faydasız olsa da paradan uzak kalmak erkek sağlığı için belki de en doğru yoldur.

DÜNYA ÇAPINDA ŞÖHRET SAHİBİ OLAN KADER KURBANİ, ROCHESTER, MICHIGAN DOĞUMLU AILEEN WUORNOS'UN 1989-90 YILLARI ARASINDA CİNSEL İLİŞKİYE GİRDİĞİ ERKEKLERİ ÖLDÜRDÜĞÜ VE CESETLERİNİ ORMANDA SAKLADIĞI ORTAYA ÇIKMIŞTIR. YEDİ KİŞİYİ ÖLDÜRDÜĞÜ İDDİA EDİLSE DE İKİ KİŞİNİN CESEDİ BULUNAMAMIŞ VE BEŞ KİŞİYİ ÖLDÜRMekten YARGILANMIŞTIR.

HAYDUTLUKTAN DEDEKTİFLİĞE... İLK ÖZEL DEDEKTİF VIDOCQ

2 21B Dergi sayfalarında Paris'e gitmeye yeni başladık. Biraz haksızlık yapıyor muyuz Paris'e? Sherlock Holmes ve dolayısıyla Londra'nın adı hemen her sayıda geçiyor. Amerika'ya uzansak mutlaka New York karşımıza çıkıyor. İskandinav ülkelerinin soğuk şehirlerini, İspanya'nın renkli dekorlarını ziyaret ettik. Hani, nerede Paris?

Hemingway, I. Dünya Savaşı sonrası Paris'ini gözlemleyip, "Paris bir şenliktir," demiş. Ama Paris ne zaman bir şenlik olmadı ki? İle de la Cité ve İle Saint-Louis adlı iki küçük adacığın etrafında, suya atılan bir taşın yüzeyde yarattığı daireler gibi dalga dalga büyüyen bu yerleşim alanı, insanlık tarihine damgasını vurmuş nice olay ve kişinin kimi zaman vatanı kimi zaman uğrak yeri oldu. Peki ya bizim kişisel tarihlerimizdeki yerine ne demeli? Kısa kalınmış olsa da herkesin bir Paris'i vardır. Henüz gidilememiş olursa da en azından mutlak hayali kurulmuştur bu kimsenin kendisine kayıtsız kalamadığı şehrin. Hem kendi öğrencilik yıllarım hem Paris sevgimi bilip bana kendi Paris'ini anlatanlardan aklımda kalanlar bu şehri kişileştirmemi, onunla konuşur kalmamı sağladı. Yıllarca ona sorduğum soruları yanıtlamaya çalıştı Paris, insanlık tarihinden kendisine kalan mirasla.

Paris'te bir gün ve gece boyunca sayısız iz sürülebilir. İşte, şenliği de buradan gelir şehrin. Seine Nehri'nin kıyısında piknik yapılmış bir yaz gününün gecesinde, Tino Rossi çardağında

huşu içinde Arjantion Tango ya da arka tarafta, parkta salsa yapılabilir. Eğer yakın zamanda küçük bir zafer kazanılmışsa Georges Pompidou Modern Sanat Müzesi'nin önündeki açık alana sere serpe uzanılıp gökyüzüne bakılarak minik kutlama yapılabilir. Saint-Michel Çeşmesi'nin önünde arkadaşlarla buluşulabilir. Saint-Michel Bulvarı'ndan yukarı doğru yürüyüp Sorbonne'a gelmeden hemen solda, Ortaçağ Müzesi'nin arkasında, ortaçağdaki orijinal haline göre düzenlenmiş çocuk parkında, tam karşıdaki büfeden alınan domates ve mozzarella peynirli panini yenebilir. Sonra da büfenin olduğu sokaktan girilerek Quartier Latin'de avare avare yürünebilir. Akşam nerede Charlotte Au Chocolat yesem, diye düşünülür. Sonrasında Montparnasse Garı'nın etrafındaki sinemalardan birinde piyasa filmlerinden mi yoksa Saint-André des Arts Caddesi'ndeki minik sinemada gösterilen bir bağımsız film mi izlesem, diye sorabilir insan kendine. Önceden bilet alınmamışsa önündeki ikinci el biletlerden ya da gişeden ucuz bilet bulunarak Bastille'de operasında Tosca görülebilir. Sonrasında Rue de la Roquette'e kendini atıp soluğu Café de l'Industrie'de alıp, henüz mutfak kapanmamışsa az pişmiş bir antrikot yenebilir. Cité de la Musique'in bahçesinde kurulan açık hava sinemasında enfes bir film de izlenebilir. Walter Benjamin'in *Pasajlar* kitabı elde, Paris pasajlarında *flâneur* olarak da iz sürmek mümkündür. Pasajların izinde o semtten bu

semte geçerken Monsieur le Prince Caddesi 10 numarada Auguste Comte'un, Place des Voges 6 numaradaysa Victor Hugo'nun evi gezilebilir. Müzeleri gezmeye nispeten küçüklerden, mese-la Picasso Müzesi'nden başlanabilir...

Herkes öyle ya da böyle Paris'in bizlere bahsettiği nimetlerin bir yerinden yakalayarak bu şehri yaşar. Orada yaşamaya karar verenlerin farklı mücadeleleri olur. Onlar Paris'in, herkesin suyuna giden bir şehir olmadığını, ters köşeleri olduğunu ve kimi zaman yalnızlığın en mayhoş hallerini sunmaktan kaçınmadığını bilir. Güvenli bir şehir midir Paris? Korkutan yönleri var mıdır? Bunu Paris'le temas edenler kendilerine sorar kimi zaman. Ben öğrenciliğimin geçtiği sekiz yılı, ilk yıl yaşadığım tatsız bir olay dışında vukuata maruz kalmadan tamamladım: Sadece iki durak kadar içinde kaldığım bir belediye otobüsünde cep telefonumu ve cüzdanımı aynı anda çaldırdım. Ama nedense kendimi hep güvende hissettim Paris'te. Acaba Paris neden bana sadece bu güvenli yüzünü gösterdi? Başkalarına gösterdiği tehlikeli bir yüzü var mıydı?

221B'nin geçen sayısında Tunç Tayanç sayesinde Paris'e gitmeye başladık. 1940'lı yıllarda Léo Malet'nin kaleminden yayımlanmaya başlanan ve Paris'i bucak bucak (arrondissement) gezen dedektif Nestor Burma'nın başrolde olduğu polisiyeler üzerine bir yazı okuduk. Malet'nin, ilk kitabı 1954'te yayımlanmış

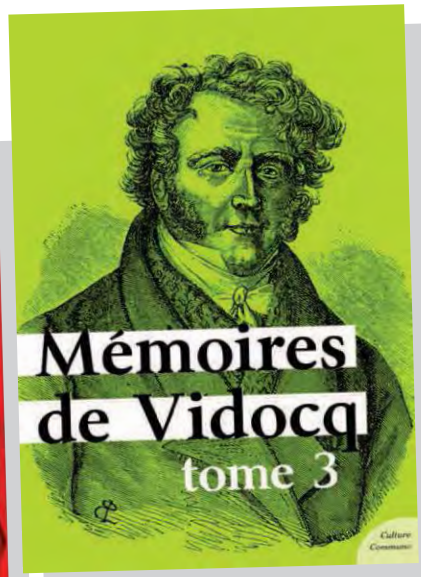
DEVİRİM SONRASI PARİS'İNDE, ENDÜSTRİ DEVRİMİ ÖNCESİ VE SONRASI LONDRA'SINDA OLDUĞU GİBİ EN BÜYÜK KAYGI, KENTSEL GÜVENLİĞİN SAĞLANMASIYDI. FRANSA'DA BU GÖREVİN ÜNİFORMALI DEVRİYE MEMURLARI YA DA BEKÇİLERDEN DEDEKTİFLERE GEÇMESİ SÜRECİ, İNGİLTERE'DEKİNDEN FARKLI GELİŞMELERLE TAMAMLANIR.

Paris'in Yeni Sırları (Les Nouveaux Mystères de Paris) serisinin adının, Eugène Sue'nun aynı yıllarda okurla buluşan *Paris'in Sırları*'ndan (Les Mystères de Paris) esinlendiğini öğrendik. Fransa tarihinde ilk kara roman olarak kabul edilen eserin *İstasyon Sokağı No: 120* (120, rue de la Gare) olduğunu fark ettik. Yazıdan kafamızı kaldırdığımızdaysa anarşist çevrelere duyduğu yakınlığı bilinen, Troçkist ve gerçeküstücülerin ortak bildirisine imza attığı için tutuklanan Léo Malet'nin -bildiğimiz kadarıyla- ömrünün son yıllarında neden Jean-Marie Le Pen'e yakınlık duyup onun için oy çağırıklığını yaptığını anlamakta güçlük çektik.

Clive Emsley ve Haia Shpayer-Makov'un yazdığı *Polis Dedektifliğinin Tarihi (1750-1950)* (2007) adlı kitaba baktığımızda, Fransız İhtilali sonrası Paris'inin kesinlikle güvenli bir yer olmadığını görebiliriz. Kitabın "İpuçları, Tuzaklar ve Mecazlar: Devrim Sonrası Paris'inde Hırsız Yakalama" başlıklı ikinci ve "Sabıkalıdan Uzmana: 19. Yüzyıl Fransa'sında Polis Dedektifi" adlı üçüncü bölüm konuyu ayrıntılı biçimde ele alıyor. Yazımızda Fransa dedektiflik tarihinin ana hatlarını ortaya koyan bu iki bölüm özetlenecek.²

"Bow Street Runners"ı bireysel bir çabanın devletten aldığı destekle ortaya çıkan dedektiflik hizmeti olarak tanımlamıştık.³ İngiltere'de polisliği düşündüğümüzde iki farklı görevi üstlenen iki farklı grup akla geliyordu. Bu görevlerden birincisi "gözetleme", diğeriye "tespit ve kovuşturma/yakalama"ydı. Uzun bir tarihi olan "mıntika polisleri" ilk görevi üstlenen gruptu. 18. yüzyılda gece bekçisi ve gündüz bekçisi olarak sokaklardaki varlıkları asayişin sağlanmasında önemli rol oynardı. Fakat performanslarına dair beklenti düşüktü çünkü onlar her şeyden önce memuriyetlerini gerçekleştiren sıradan vatandaşlardı. Tespit ve kovuşturma, bir başka deyişle "dedektiflik işi" mağdur/maktul yakınlarına kalıyordu. Daha sonra devletin, suçluların yakalanması için koyduğu ödüllerle başlayan

süreç “Bow Street Runners”lara yani İngiltere’nin ilk dedektiflerine kadar uzandı.

Devrim sonrası Paris’indeyse endüstri devrimi öncesi ve sonrası Londra’sında olduğu gibi en büyük kaygı, kentsel güvenliğin sağlanmasıydı. Fransa’da bu görevin üniformalı devriye memurları ya da bekçilerden dedektiflere geçmesi süreci, İngiltere’dekinden farklı gelişmelerle tamamlanır. Bu konulardaki bilgiyi ulusal almanaklardan elde ediyoruz. Askerlerin özlü sözlerinden, seyahatnamelerden alıntılara dair detaylar veren almanaklar önemli suç vakalarına da yer ayırır. İktisadi düşünce tarihi derslerinden aklımızda kaldığı üzere, dönemin önemli filozofları Godwin ve Condorcet, devrim sonrası Fransa’sını anlatırken politik bir “euphoria” ve iyimserliğe kapılır: Savaş, ıstırap, suç, açlık, melankoli sona ermiştir. Oysa dönemin ünlü iktisatçısı Malthus onların her şeyi tozpembe görmesini eleştirir. Bu eleştirisinin ve kötümserliğinin temelini suç oranını değil, nüfus artışı ile yiyecek artışı arasındaki orantısızlığı koyarak açlığın büyük bir sosyal sorun olmaya devam edeceğini iddia eder. Birinci Cumhuriyet Dönemi olarak da adlandırılan bu dönem, Emsley ve Shpayer-Makov’un yazdığı satırlarda okuduğumuz üzere, “beceriksiz jandarmalar”, “pısrık yargıçlar”, “yandaş jüri üyeleri” ve “sindirilmiş tanıklar” çağıydı (s. 51). Devrim karşıtlarının yarattığı sosyal dalgalanmalar çok canlıydı.

Soruşturmaların kurumsal yapısında askeri ve sivil işbirliği göze çarpıyordu. Paris polisinin beceriksizlikleri ayyuka çıkmıştı. En büyük

yetki, İhtilal boyunca Paris genelinde en fazla otoriteye sahip Merkez Büro’daydı (Bureau Central). Bu kurumun üç makamı vardı ve kişiler Direktuar yönetimi tarafından atanıyordu. 1796 ve 1800 yılları arasında bu yetkiler sadece 16 kişi tarafından elde edildi. Bir hükümet yetkilisiyle çalışmaları gerekiyor, Genel Polis Bakanlığı tarafından denetleniyorlardı. Merkez Büro’nun büyük, karmaşık bir yapısı vardı (ss. 54-55). 1800’de, bugün hâlâ var olan ve Fransa’da yaşayan tüm yabancıların oturma izinlerini almak için önünde sıralar oluşturduğu, dosya dosya belge teslim ettiği Emniyet Müdürlüğü (Préfecture de Police), Merkez Büro’nun yerini aldı.

Bu ortamda karşımıza polisiye, Fransa ve Paris tarihinin en şaşırtıcı karakteri çıkar: Eugène François Vidocq (1775-1857). Kendisi hem polis dedektifliğinin hem de özel dedektifliğin babası kabul edilir. Eski bir hayduttur aslında Vidocq. Onun ve ekibinin hikâyesi, Fransa’da ilk dedektiflerin sabıkalılardan bozma olduğunun kanıtıdır.

Vidocq’un haydutluktan dedektifliğe uzanan öyküsünde karşımıza çıkan birçok isimden ilki, siyasi polislik alanında ün salmış Joseph Fouché. 1799’da, Napoléon idaresi altındaki Fransa’da Genel Polis Bakanı olarak atanır. Bunu izleyen yıllarda o kadar çok başarıya imza atar ki neredeyse siyasi lider olmaya oynayarak iktidarı tedirgin eder. Bunun üzerine bu bakanlık dağıtılır ve o da görevinden olur. Yönetim değiştikten birkaç yıl sonra bakanlık tekrar kurulur ve Fouché görevine geri gelir.

Başarısı, entrika ve casusluk içeren komploları çözme yeteneğine bağlıydı. Her ne kadar ününe ün katmak için kendisinin organize ettiği ileri sürülse de kaçırılan senatör Clément de Ris'u kurtarması önemliydi. Bunu yapabilmek için araya Bourmont Kontu'nu koymuştu. Daha başka birçok vakayı başarılı şekilde çözer. Adıyla anılan en önemli olay 1800'de Bonaparte'ı hava-ya uçmaktan kurtarması olur (s. 42). Emsley ve Shpayer-Makov, Napoléon döneminde yapılan polisliğe dair derinlemesine araştırmaların azlığından yakınıyor. Tarihçilerin sıradan suçlara ilgi duyması, sahneye yepyeni ve oldukça heyecan verici bir karakterin çıkmasıyla başlar. Bu kişi elbette Vidocq!

Bugün Fransızların sevdiği bir karakterdir Vidocq. Zaman içinde sayısız kitaba, filme⁴, di-ziye⁵ ve hatta şarkıya⁶ konu olur. Bir suç tespiti ustası olarak tanınır. 1775'te Arras'ta doğar⁷. 16 yaşında dünyayı keşfetmeye karar verir. Maceradan maceraya atıldıktan sonra kısa süreliğine askeriye girer. Sonrasında artık gerçek bir suçlunun hayatını yaşamaya başlar. Bir askeri öldürdüğü için 3 ay, mahkûmlardan birini sahte belgeyle hapishaneden çıkarmaya çalıştığı için 8 ay zindana atılmasına karar verilir. Brest ve Toulon zindanlarından kaçmayı başarır. 1809'a kadar kanun kaçağı olarak yaşar. Dalavere ve kılık değiştirme ustası haline gelir ve bu yüzden de yakalanması zordur. Jean Goupil'le çalışır ve onun haydutlarından olur. 34 yaşında bu hayattan vazgeçerek teslim olur. 1809'da eski rejimin (ancien régime) kıdemli polislerinden Jean Henry için muhbir olarak Paris'teki Bicêtre ve La Force hapishanelerinde işe başlar. Henry, Vidocq'u öyle destekler ki onu, 1811'de bir hapishaneden diğerine aktarımı esnasında kaçmış gibi göstererek dört sabıkalıdan oluşan yeni dedektif ekibinin başına getirir (ss. 73-74). 1812'de güvenlik biriminin (brigade de sûreté) başına atanarak polis teşkilatındaki yerini alır. Bu birim, Avrupa tarihindeki ilk resmi dedektiflik bürosudur. Vidocq aynı zamanda Fransa'da ilk özel dedektiflik ajansının da kurucusu olacaktır. 1833'te kurulan bu ajansta Vidocq özel müfettiş olarak çalışır.

Kültürlü bir adamdır. Akıllı, yakışıklı ve güçlüdür. Yalan söyleme sanatını çok iyi icra eder ve suçluların yaşadığı yerleri çok iyi bilir. Güvenlik biriminde, kendi elleriyle tek tek seçtiği eski serseri ve fahişelerden oluşan bir ekip kurar. Başta kuşku uyandıran bu ekip, iki yılda 800 suçlu yakalayarak Paris'i resmen temizler. Bu etkili adamın popülaritesi Paris'e

PARİS POLİSİNİN BECERİKSİZLİKLERİ AYYUKA ÇIKMIŞTI. EN BÜYÜK YETKİ, İHTİLAL BOYUNCA PARİS GENELİNDE EN FAZLA OTORİTEYE SAHİP MERKEZ BÜRO'DAYDI (BUREAU CENTRAL). BU KURUMUN ÜÇ MAKAMI VARDI VE KİŞİLER DİREKTUAR YÖNETİMİ TARAFINDAN ATANIYORDU. 1796 VE 1800 YILLARI ARASINDA BU YETKİLER SADECE 16 KİŞİ TARAFINDAN ELDE EDİLDİ. BİR HÜKÜMET YETKİLİSİYLE ÇALIŞMALARI GEREKİYOR, GENEL POLİS BAKANLIĞI TARAFINDAN DENETLENİYORLARDI. MERKEZ BÜRO'NUN BÜYÜK, KARMAŞIK BİR YAPISI VARDI. (SS. 54-55) 1800'DE, BUGÜN HÂLÂ VAR OLAN VE FRANSA'DA YAŞAYAN TÜM YABANCILARIN OTURMA İZİNLERİNİ ALMAK İÇİN ÖNÜNDE SIRALAR OLUŞTURDUĞU, DOSYA DOSYA BELGE TESLİM ETTİĞİ EMNİYET MÜDÜRLÜĞÜ (PRÉFECTURE DE POLICE) MERKEZ BÜRO'NUN YERİNİ ALDI.

hızla yayılır. O artık bir süperstardır. Henry'den sonra kurumun başına gelen yeni şef, kullandığı metodu benimsememektedir. 1827'de istifa eder Vidocq. 1833'te Evrensel Malûmatlar Bürosu'nu (Bureau des Renseignements Universels) kurar ve böylece tarihteki ilk dedektiflik ajansı doğar. Beş yılda 20.000 müşteriyle her türlü vakaya yardımcı olur. Kullandığı metot, devlet otoritelerini rahatsız eder. 1844'te ajansı devretmeye karar verir. Artık yaşlanmıştır ama yine de çalışmayı bırakamaz. Hem dedektifliği hem de -en büyük hobisi- kadınlarla münasebeti sürdürür. Tiyatro çevrelerinde zaman geçirir. Dolu dolu bir hayattır onunki ve 81 yaşına kadar devam eder.

Tarihin bu ilginç karakteriyle tanışan Honoré de Balzac ondan aldığı ilhamla, ilk olarak *Goriot Baba*'da (1835) ortaya çıkan, *Kibar Fahişelerin İhtişam ve Sefaleti*'nde (1838) ise başrolü kapalı Vautrin karakterini yaratır. Tabii ki Vautrin bir kılık değiştirme ustasıdır! Eugène Sue ise ünlü *Paris'in Gizemleri* (1842-1843) adlı romanında Kızıl Kol karakterini bir casus olarak oluşturur. Victor Hugo, *Sefiller*'de (1862) Javert ile korkutucu bir polis ajanını edebiyat tarihine katar. Saydığımız bu romanlar, dönemin Paris'inin kralcı karşı devrimcilerin, işçi sınıfı mensuplarının ve farklı sosyal sınıflardan daha nicelerinin başrollerde olduğu yeraltı dünyasını yansıtır.

Bize Vidocq'tan kalan birçok kitap mevcuttur. Bunların en başında 1828-1829 yıllarında yayımlanan *Vidocq'un Anıları* (Mémoires de

Vidocq) gelir ve döneminde hemen çok satan kitaplar listesine girer. Frank W. Chandler'a göre bu kitap "İspanyol pıcaro'ya (serseri ya da maceracı) uzanan geleneksel dolandırıcılık yazınıyla, odağında parlak bir dedektifin bulunduğu modern suç romanı arasında köprü olarak görülmüştür" (1907, ss. 524-528). Hayalet yazarlardan⁸ yararlandığı söylene de Vidocq'un yazınsal hünerleri anılarla sınırlı kalmadı. Eserlerinin orijinal başlıkları şöyledir: *Supplément des mémoires de Vidocq* (1830); *Les Voleurs: Physiologie de leurs moeurs et de leur language* (1837); *Éclaircissements donnés au commerce sur les manœuvres captieuses des filous* (1840); *Quelques mots sur une question à l'ordre du jour* (1844); *Les vrais mystères de Paris* (1844); *Les chauffeurs du Nord* (1845-46).

Vidocq'un gelişi çok büyük bir değişimdir teşkilatta. Siyasi suç tespitinden sıradan suç tespitine ağırlık verilecektir artık. İşte Vidocq'un, Emsley ve Shpayer-Makov'un deyimiyle "başarısız suçludan başarılı hırsıza" uzanan (s. 43) ya da "sempatik bir kanun kaçağının usta bir dedektife dönüşmesine" varan serüvenidir bu. Ama nedir Vidocq'un sırrı? Bu soru hangi dedektif hakkında sorulursa sorulsun bizce tek bir yanıtı vardır: Metodu!

Vidocq: A Biography başlıklı biyografinin yazarı Régis Messac'ın (1853) altını çizdiği gibi, Vidocq bir Sherlock Holmes değildir! Bir

Maigret ya da Hercule Poirot da değildir. Ne mantık ne tümevarım ne teknoloji ne de sezgi... Çok farklıdır Vidocq'un yöntemi. Suç dünyasının içinden geldiğini, bir suçlu gibi düşünemediğini, nerelerde saklanmanın, ne zaman hangi kılıkta nerede olmak gerektiğinin yararlı olduğunu bildiğini hatırladığımızda görürüz ki aslında metodunu tahmin etmek hiç de zor değil: "Genellikle basitçe herhangi bir çeşit suçlu kılığına bürünür, suçun konuşulmasının muhtemel olduğu çeşitli meyhanelerde zaman geçirir, kendini baş suçlunun sosyal çevresine yavaş yavaş kabul ettirir, güvenini kazanır, tatlı sözlerle ondan suçunu ispat eden bilgiler sızdırır, ardından da tuzak kurarak onu hapse yollar." (s. 44)

Onun, Paris'in proleter mahallelerindeki farklı hayatları tanıyan biri olması bu metodun başarısının tek nedeni değildir. Vidocq'un görsel hafızası yani "bir isimle insan yüzünü birleştirme yeteneği" (s. 44) ve gözlem gücü çok önemlidir. Ekibiyle hapishaneleri ziyaret eder, yüzleri ezberlerdi. Herhalde Michel Foucault, *Hapishanenin Doğuşu*'nda (1975) iktidarın hâkimiyet kurma yöntemlerinden biri olan "kayıt altına alma"nın gelişmesinde eski bir mahkûmun bu derece katkısı olduğunu bilse şaşırırdı. Ayrıca güvenlik biriminin bilgi toplama ve biriktirme yetenekleri ona yardımcı olur. Fouché döneminden de yadigar kalan haydut ve dolandırıcılar hakkında kişisel veri

16 YAŞINDA DÜNYAYI KEŞFETMEYE KARAR VERİR. MACERADAN MACERAYA ATILDIKTAN SONRA KISA SÜRELİĞİNE ASKERİYEYE GİRER. SONRASINDA ARTIK GERÇEK BİR SUÇLUNUN HAYATINI YAŞAMAYA BAŞLAR. BİR ASKERİ ÖLDÜRDÜĞÜ İÇİN 3 AY, MAHKÛMLARDAN BİRİNİ SAHTE BELGEYLE HAPİSHANEDEN ÇIKARMAYA ÇALIŞTIĞI İÇİN 8 AY ZİNDANA ATILMASINA KARAR VERİLİR. BREST VE TOULON ZİNDANLARINDAN KAÇMAYI BAŞARIR. 1809'A KADAR KANUN KAÇAĞI OLARAK YAŞAR. DALAVERE VE KILIK DEĞİŞTİRME USTASI HALİNE GELİR VE BU YÜZDEN DE YAKALANMASI AŞIRI DERECEDE ZORDUR. JEAN GOUPIL'LE ÇALIŞIR VE ONUN HAYDUTLARINDAN OLUR. 34 YAŞINDA BU HAYATTAN VAZGEÇEREK TESLİM OLUR.

toplama sayesinde 1842'de 30.000 dolandırıcı hakkında tutulmuş kabarık dosyalar mevcuttu. Henüz parmak izinin bile yürürlükte olmadığı polisiyenin bu ilkel çağında "sözlü eşgal" en büyük ipucuydu; ama yüzdeki karakteristik özellikler gündeme gelmedikçe de pek az yararlıydı.

Vidocq'un Paris'i, Gordon Wright'ın (1938) *Between the Guillotine and Liberty: Two Centuries of the Crime Problem in France* adlı kitabının başlığında özetlendiği gibi "giyotin" ya da "özgürlük" arasında gidip gelen bir Foucault sarkacı gibiydi. Fransa tarihindeki en kötü suç dalgalarıyla mücadele etti Vidocq. Bunların başında Baudin Çetesi (La bande à Baudoin) gelir. Hem kendini beğenmiş hem de yetenekli haydut, at hırsızlığından hüküm giyerek getirildiği Châteaudun'de (Eure-et-Loire) hapisneden kaçarak ününü sağlamlaştırdı. O da zamanla kahramanlaşan haydutlardan biri haline geldi. Çetesinin başka üyeleri de vardı mesela takma adı "Nezel" olan, "François Petit" ya da "Küçük Kasap" (Le Petit Boucher) olarak da tanınan sığır taciri. Haydutluk çok yaygınlaşmıştı. Haydutlar kendi aralarında da organizeydi ve birbirlerine yardım ediyorlardı. Bundan dolayı Fransız İhtilali sonrası asayişin sağlanması çok zorlaşmıştı. Bu durum kovuşturmaları da oldukça zorlaştırıyordu. Halk, çete liderlerini toplumsal adaletsizliklere karşı çıkan halk

kahramanları olarak görmüyordu. Paris polisi onlarla başetmenin yolunu, başkent ve etrafında kendilerini katılmaları için çağrı yapmak, kabul ettikleri takdirde düzenli maaş vereceklerini vaat etmekte bulurdu.

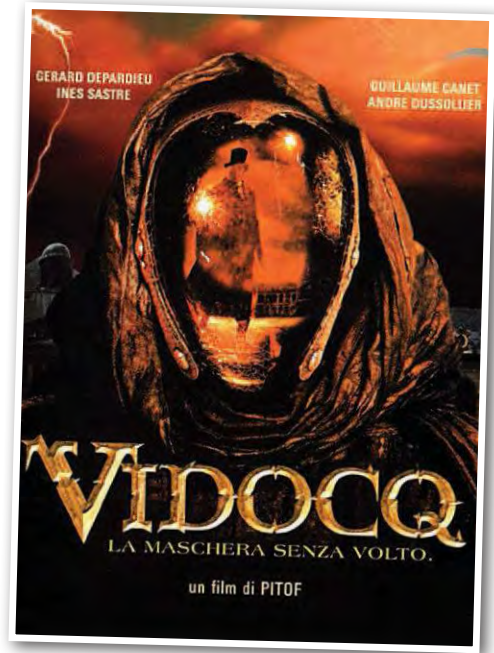
En çok karşılaşılan durumlar posta arabaları, çiftlikler ve kentteki dükkânlarda yaşanan soygunlardı. Bu soygunlardan *Almanachnational de l'an IX (1800-1)*'de geçen bir tanesi vardı ki "Korkunç Bir Cinayet" adıyla anılarak unutulmadı. Bu olay, gündüz bir kuyumcu dükkânına gelerek ortalığı inceleyen üç haydutun dükkân sahibinin genç oğlu tarafından fark edilip, akşam dükkânın içinde pusuya yatan kişiler tarafından enselenmesi olayıydı. Akşam ziyaretinde sayıları dörde çıkan haydutlar talihsiz bir olay yaşadılar: "Bir tanesi bir kepengi açmayı, parmaklarıyla ulaşmayı ve bir pencere aralamayı başarmıştı. İçerideki adamlar birden adamın kolunu yakaladılar ve adam da 'Je suis pris!'" (Enseldim!) deyince suç ortaklarından biri hiç tereddütsüz büyük bir bıçak çıkarıp adamın kafasını kesti." Bedenden ayrılmış baş, Seine Nehri'nde balıkçıların ağlarına takılıp Merkez Büro'daki bir kâtip tarafından teşhis edilince ve kâtip, adamın adresini de bildiği için haydutlar ölen arkadaşlarının evinde malları bölüşmeye çalışırken yakalandılar (ss. 37-39).

Tüm bu gelişmeler dedektiflik tarihine katkıda bulundu. "Dedektif" kelimesi 1870'de İngiliz polis dedektifleri bağlamında kullanılmıştır. *Trésor de la Langue Française*'deki açıklamasına baktığımızda, sözcüğün o zamanki anlamının "soruşturmalarla uzmanlaşmış İngiliz polisi" olarak geçtiğini görüyoruz. Fransızcadaki ilk kullanımı ise Jules Verne tarafından, 1872'de basılan *80 Günde Devriâlem* (ss. 284) adlı romanda Fix'ten bahsederken yapılmıştır. Eğer dedektif tanımı "soruşturmada uzmanlaşma" ile kısıtlıysa akla ilk önce adli polis (la policejudiciaire) gelir: "Onlar suçluların soruşturulması, faillerin yakalanıp adalet önüne getirilmesiyle görevliler ve hâlâ öyleler." (s. 70). Fakat sorgu yargıcı da (juged'instruction) bir nevi dedektif gibi görülebilir. Onlar sorgulamalarda yardım almak için, Fransa'daki iki ana polis kurumu olan Ulusal Polis (la Police Nationale) ve Jandarma'dan (la Gendarmerie Nationale) adam isteyebilirdi. Aslında İngiltere ve ABD'deki polis dedektiflerinin eşdeğeri olan memurlar işte bunlardır. Ulusal Jandarma üyeleri sivil kıyafetlerle çalışırdı ve Napoléon döneminde haydutların peşine düşen onlardı (s.70). Bir de komiserlerden (commisaires) söz etmek gerekir. Büyük şe-

VIDOCQ BİR SHERLOCK HOLMES DEĞİLDİR! BİR MAIGRET YA DA HERCULE POIROT DA DEĞİLDİR. NE MANTIK NE TÜMEVARIM NE TEKNOLOJİ NE DE SEZGİ... ÇOK FARKLIDIR VIDOCQ'UN YÖNTEMİ. SUÇ DÜNYASININ İÇİNDEN GELDİĞİNİ, BİR SUÇLU GİBİ DÜŞÜNEBİLDİĞİNİ, NERELERDE SAKLANMANIN, NE ZAMAN HANGİ KILIKTA NEREDE OLMAK GEREKTİĞİNİN YARARLI OLDUĞUNU BİLDİĞİNİ HATIRLADIĞIMIZDA GÖRÜRÜZ Kİ ASLINDA METODUNU TAHMİN ETMEK HİÇ DE ZOR DEĞİL.

hirlere içişleri bakanlığı tarafından atanıyorlardı. Dolayısıyla atanmaları için hiçbir uzmanlık gerekmez, siyasi bağlılık yeterli olurdu. Fakat zaman içinde bu güruh, daha eğitilmiş olmaya ve buna da önem verilmeye başladı. Birkaç sene sonra ortaya çıkan anarşist eylemlerden dolayı sayıları artırıldı ve Özel Polis (Police Spéciale) adını aldılar.

Fransa'da "eski suçlu olmayan dedektif" ya da "ortalama burjuva beyefendisine benzer dedektif"ten bahsetmek hâlâ biraz zordu (s. 81). Bu durum İngiltere'nin ilgisini çekmişti. 1878'de yaşanan bir dolandırıcılık skandalı sonrası Londra Metropoliten Polisi'ni iyileştirmek için bir şeyler yapılması bağlamında eski bir asker, savaş muhabiri ve avukat olan Howard Vincent, Paris'e gönderildi. Kuruma ilişkin tek yorum yapan o olmadı. Yazar Maxime Du Camp'ın gözü de kurumdaydı. 1890'lar da kurumda çalışanların sayısı ve görevleri şöyleydi: "Merkez Büronun 145 adamı vardı: Bir komiser muavini (officier de la paix) tarafından yönetiliyordu; dört kâtip, dört başmüfettiş (inspecteur principal), altı polis müfrezesi başı (brigades), 177 müfettiş ve yedi yardımcı personel." (s. 81). Müfettişler evli baskınlı adamlar, işini dürüst yapan ve mesleğin uzmanlaştığını her halleriyle yansıtan kişilerdi. Bu, her şeyin değişmesi demek değildi elbette. Vidocq'tan miras kalan kılık değiştirme, muhbir kullanımı, suçluya yakın çevrelerde bulunma, suçunu itiraf ettirme gibi eski hileler kullanılmaya devam edildi. İşler öyle ilerledi ki artık "polis dedektiflerinin" ve "karakolları yöneten ve bazı soruşturmalar yapmayı da sürdüren adamların" profesyonel uzmanlığı metalaştı, bir piyasa oluşturdu ve bu hizmetler alınıp satılmaya başlandı. 19. yüzyılın sonlarına gelindiğinde polislikten emekli olmuş ya da atılmışlar kendi özel dedektiflik ajanslarını kurdular. İlk akla gelen isimler Paul Jaume, Marie-François Goron, Louis Latapie ve Gustave-Placide Macé'dir.

KAYNAKÇA

Çınla Akdere (2018), "Siz Hiç Dedektif Gördünüz mü? İlk dedektifler: Bow Street Runners", 221B Dergi, sayı 13, ss. 4-8.

Clive Emsley ve Haia Shpayer-Makov (2007), *Polis Dedektifliğinin Tarihi 1750-1950*, Türkiye İş Bankası Yayınları, İstanbul.

Frank W. Chandler (1907), *The Literature of Roguery*, 2 cilt, Houghton, Mifflin ve Co., New York.

Gordon Wright (1938), *Between the Guillotine and Liberty: Two-Centuries of the Crime Problem in France*, Oxford University Press, Oxford.

NOTLAR

- 1 Ernest Hemingway (2016), *Paris Bir Şenliktir*, Bilgi Yayınevi. Eserin orijinalinin basım yılı 1964.
- 2 Parantez içinde verilen sayfa sayıları bu kitaba aittir.
- 3 Bakınız: Çınla Akdere (2018), "Siz Hiç Dedektif Gördünüz mü? İlk dedektifler: Bow Street Runners", 221B Dergi, sayı 13, ss. 4-8.
- 4 *Vidocq* (2001). Başrollerinde Gérard Depardieu ve Guillaume Canet'nin oynadığı film.
- 5 70'li yıllarda Fransa'da gösterilen "Vidocq" adındaki dizi film.
- 6 Serge Gainsbourg tarafından Chanson du Forçat. "Vidocq" adındaki dizi filmin müziği üzerine yazılmış şarkı.
- 7 *Vidocq*'un hayatına dair bilgiler Emsley ve Shpayer-Makov'un kitabından ve <https://www.youtube.com/watch?v=JwqSUiWzK4> adresindeki videodan derlenmiştir. Ayrıca *Vidocq*'un biyografisi için bakınız Jean Savant (1950), *La vie fabuleuse et authentique de Vidocq*, Seuil, Paris ve Philip John Stead (1953), *Vidocq: A Biography*, Staples, Londra.
- 8 Maurice Descombesve L. F. J. L'Héritier. Bakınız Régis Messac (1929), *Le "dedectivenovel" et l'influence de la pensée scientifique*, Bibliothèque de la Revue de littérature comparée, ss. 277-279.

CAMORRA'DAN GOMORRA'YA BİR NAPOLİ HİKÂYESİ

19. YÜZYILDA, ÖZELLİKLE SİCİLYA'DA DEVLETİN BASKICI UYGULAMALARI SONUCU EZİLEN HALKIN KENDİ ARASINDA ÖRGÜTLENMESİ VE KENDİ HUKUK SİSTEMİNİ KURMASI, İLK ZAMANLAR DAYANIŞMA VE KOLLUK KUVVETİ GÖREVİNİ ÜSTLENMESİ, DAHA SONRA YASADIŞI İŞLERE BULAŞIP BUGÜNKÜ DÜNYA ÇAPINDAKİ ORGANİZE SUÇ YAPILANMASINA DÖNÜŞMESİ, İTALYAN MAFYASININ BÜTÜN MACERASINI KISACA ANLATIYOR. AKLINIZA HEMEN *GODFATHER* GELMESİN. İTALYAN MAFYASINA HOLLYWOOD GÖZÜNDEN BAKMANIN SONUÇLARI BAŞKA, İÇGÖRÜNÜN GÖSTERDİKLERİYSE BAMBAŞKA.

/// Bunlardan sonra Kronos geldi dünyaya, o art düşünceli Tanrı, en belalı toprak oğullarının ve diğ bileli yıldızlı babasına.”

Hesiodos'un satırlarının bizi haberdar ettiği zamanlardan bugüne hiçbir şeyin değişmemiş olması bazen büyülü geliyor, bazen korkutucu. Baba ve oğul arasındaki ilişkinin doğal yansıması kabul edilen iktidar döngüsünün, gerçekten doğal mı olduğu uzun bir tartışmanın konusu. Ancak yansımaları tarihte olduğu kadar günlük hayatlarımızda da izleyip okuduğumuz kurgularda da gördüğümüz bir gerçek.

Baba-oğul arasındaki iktidar ve hayatta kalma çatışmasını yakın sayılabilecek bir geçmişte *Muhteşem Yüzyıl*'da izlemiştik. Osmanlı tarihinin en bilindik konularından biri olan “şehzade katli”ni biz hep “kardeş katli” olarak tanımladık. Ancak biliyoruz ki Topkapı Sarayı'nda birbirini öldürmek isteyenler her zaman kardeşler değildi. Babalar yani padişahlar da kendini tahttan indirebileceğini düşündüğü oğullarını, türlü yaratıcı yöntemle katledebiliyordu. Oğlu Şehzade Mustafa'yı sefer çadırında boğduran Kanuni Sultan Süleyman'ı daha önce babası Yavuz Sultan Selim, zehirli kaftanla öldürmek istemiş ancak başarılı olamamıştı.

Babanın oğlu katletmesi motifi sadece Osmanlı tarihine özgü değil elbette. Hesiodos'un da anlattığı gibi Yunan mitolojisinin bütün temeli, Tanrılar hanedanının yeryüzünü yönetmek isteyip de nasıl birbirine düştüğüyle ilgili. Tanrılardan evvel dünyanın titanlar tarafından yönetildiğini anlatan Yunan mitolojisine

göre, birbirine düşen ilk baba-oğul, Zeus ve Kronos değil. Kronos ondan önce babası Uranos (gökyüzü) ve annesi Gaia'dan (toprak ana) olma diğer kardeşlerini yerin yedi kat dibindeki Tartaros'a (cehennem) hapsedince Gaia, en güçlü çocuğu olan Kronos'u babasına karşı kıskırtır. Kronos da altın bir orakla babasının erkeklik organını kesip denize atar. Ve erkine son verip yerine geçer. Ancak kendisinin de çocuklarına yaptığı, babası Uranos'tan farklı olmayacaktır.

"Zaman yarattığı her şeyi yok eder." Kronos da "zaman" anlamına gelen isminin hakkını verir. Bir titan olan Kronos, kız kardeşi Rheia'dan (Tanrılar neslinin anası) 12 çocuk yapar. Kronos'un en büyük korkusu, bir gün çocuklarının ondan daha güçlü hale gelip onun yerini almasıdır. Çünkü babası Uranos ve annesi Gaia'nın kehaneti bu yöndedir. O yüzden Rheia'nın doğurduğu her çocuğu anında yemektedir. Rheia en küçük oğlu Zeus'u kurtarmak için Kronos'u kundağa sarılmış bir taş parçasıyla kandırır ve oğlunu Girit'e kaçıtır. Zeus zamanla büyüyüp güçlenir ve babasının karşısına çıkacak hale gelir. Kronos'un yuttuğu bütün kardeşlerini bir bir babasının karnından kurtararak onun iktidarına son verir. Böylece Olimpos Tanrılarının çağını başlatır.

İktidar döngüsünün babalar ve oğulların peşini bıraktığı hâlâ söylenemez. Modern psikoloji, bir oğulun kendisini var edebilmesinin yolunun baba figürüyle kavgasını kazanmasından geçtiğini söylüyor. Her evde taht olmasa da kişinin varlık tahtına kimin oturacağı da bir

kavga meselesi. Sürekli babalarının fısıltılarını kafalarının içinde duyan oğullar, o sesin içinde kendi seslerini duyabilmek için hem kendilerini hem de babalarıyla büyük mücadeye girişiyorlar.

Mitolojiden Osmanlı tarihine, Osmanlı tarihinden modern psikolojiye uzanan bu yolda pek de tahmin edilmeyen bir duraktan bahis açacağız şimdi. Bu durakta mitolojik varlıklar, padişahlar, şehzadeler ya da Freud yok. Neredeyse 200 yıldır varlığını sürdüren İtalyan mafyası var. Yekpare bir mekanizmadan oluşmayan bu mafya yapılanmasının Napoli ayağı olan Camorra ve acımasız dünyasına kendinizi hazırlayın.

19. yüzyılda özellikle Sicilya'da devletin baskıcı uygulamaları sonucu ezilen halkın, kendi arasında örgütlenmesi ve kendi hukuk sistemini kurması, ilk zamanlar dayanışma ve kolluk kuvveti görevini üstlenmesi, daha sonra yasadışı işlere bulaşp bugünkü dünya çapındaki organize suç yapılanmasına dönüşmesi İtalyan mafyasının bütün macerasını kısaca anlatıyor. Aklınıza hemen *The Godfather* gelmesin. İtalyan mafyasına Hollywood gözünden bakmanın sonuçları başka, içgörünün gösterdikleriyse bambaşka. Roberto Saviano'nun yazdığı, 2007 yılında yayımlanan *Gomorra* isimli kitaptan bahsediyoruz.

Her bölgenin ayrı bir mafya yapılanması olan İtalya'da, Napoli mafyası Camorra'nın işleyişini öğrenmek için bir süre içlerinde vakit geçirdiği rivayet edilen ve sonrasında da gerçek hikâye-

lerden yola çıkarak İtalya'nın en acımasız suç örgütünü kurguyla ifşa eden Roberto Saviano, hâlâ aldığı ölüm tehditleri nedeniyle devlet korumasında hayatını sürdürüyor. Aralarında Orhan Pamuk'un da bulunduğu Nobel ödüllü yazarlar, olayın ilk patlak verdiği zamanlarda Saviano'ya davasında destek olduklarını açıklamışlar.

Camorra neden İtalya'nın en acımasız suç örgütü olarak biliniyor? Hemen anlatalım... Son 30 yılda, sadece Camorra tarafından öldürülen insan sayısı 4000'in üzerinde. 2008 yılı rakamlarına göre tüm İslami terör örgütleri, IRA, ETA ve hatta Sicilya mafyası Casa Nostra'dan bile fazla insan öldürmüş.

Camorra sadece yasadışı işlerle, uyuşturucu ya da silah ticareti yapmakla, haraç toplamakla para kazanmıyor. İnşaat, turizm, tekstil, ulaşım, akaryakıt, dağıtım, süpermarket, restoran, sinema ve bankacılık sektörlerinde de faaliyet gösteriyor. İlegal yollardan elde ettiği yüklü miktardaki gelir, uluslararası sınırları Tayvan'dan Aberdeen'e varan legal faaliyetlere aktarılıyor. Camorra, New York'taki İkiz Kuleler'in yeniden inşasında bile hisse sahibi.

Napoli mafyasının her türlü sosyal sınıftan binlerce üyesi var. Doktorlar, işadamları, kimyagerler, mühendisler, çöpçüler, terziler, çiftçiler... Ayrıca çocuklar da uyuşturucu satıcısı, gözücü, asker ya da dağıtımçı olarak işe alınıyor. Sağladığı fiyat avantajlarıyla Camorra, zehirli atıkların yok edilmesi alanında da tekel oluşturmuş durumda. 30 yılı aşkın süredir, Orta ve Kuzey

İtalya'daki birçok şirket, bu yolla atıklarını tarım arazilerine gömüyor. Bu durum, kanser vakalarının artışına yol açıyor.

İtalya'nın tam ortasında böyle yıkıcı bir gerçeklik varken daha önce de söylediğimiz gibi kurgu buna kayıtsız kalamadı. Önce kitap, sonra da film olarak piyasaya çıkan *Gomorra*, 2014 yılından itibaren tüm İtalya'da yeri yerinden oynatacak bir diziye dönüştü.

Facebook'un ne olduğuna bir türlü anlam veremeyen orta yaşlı bir adam, Attilio... Yanında da ona Facebook'un ne olduğunu anlatan 20'li yaşlarının sonunda genç bir adam, Ciro... Savastano ailesinin yönettiği Scampia Bölgesi'nin mafyasındaki iki silahşör... Baba-oğul gibiler. Savastanolara uyuşturucu sağlayan Salvatore Conte'un çektiği yüksek fiyat, mafia lideri Don Pietro'yu çok rahatsız etmiş durumda. Geri adım atmayan Salvatore'ye gözdağı verilmesi şart. Annesine düşkünlüğüyle nam salmış Salvatore, onun duasını alıp spagettisini yemekte. Ciro ve Attilio ise evi ateşe vermek için gece vakti otoyolda ilerlemekte.

Ciro, radyoda çalan İtalyanca rap şarkısına eşlik ediyor. Attilio ise dünyanın en garip şeyine bakarmış gibi Ciro'ya bakıyor. "Bu şarkı ne böyle, benim için çok modern," diyor Attilio. Ciro gülerek, "Sen de fazla antikasin," diyor. Dizinin ilk üç dakikası bize, üç sezonun bütün çatışmasını bu repliklerle veriyor: Eski nesil, yeni nesille karşı karşıya...

20 sene boyunca örgütünün saygıdeğer lideri olan, polisten kaçmayı her daim başaran Don Pietro'nun kendisine hiç mi hiç benzemeyen bir oğlu var. Gennaro... Toyluğu her halinden belli olan, ailesinin tek çocuğu Gennaro babasından sonra mafyanın başına geçebilecek bütün özelliklerden yoksun. Çünkü annesi Donna Imma'nın da dominasyonu ile "Genny" tam anlamıyla şımarık, yufka yürekli bir ana kuzusu.

Ancak Ciro, Gennaro'nun tam aksine hem genç hem becerikli. Mafyanın içinde "Immortal" olarak anılan Ciro, tam da Don Pietro'nun isteyeceği bir erkek evlat. Gennaro da babasından çok Ciro'nun ağzının içine bakıyor. Ona hayran. Don Pietro'nun oğluyla kuramadığı iletişimi Ciro kurmuş durumda.

Don Pietro, yıllardır alışlagelmiş sert yöntemlerini kullanarak Scampia Bölgesi'ndeki hükümdarlığını sürdürüyor. Ancak 20 seneden beri dünya da İtalya da çok değişmiş durumda. Savastanoların içindeki genç kanadı temsil eden Ciro, Don Pietro'nun kullandığı yöntemlerden hiç memnun değil. Artık işe yaramadığını düşünüyor ancak karşı gelemediği bu gücün söylediklerini yerine getirmek zorunda. Bir gece hiç onaylamadığı bir baskına Attilio'yla beraber giderler. Çıkan çatışmada Attilio ölür. Ciro, babasını kaybetmiş gibi üzülür ve bunun intikamını almak için polise muhbirlik etmeye başlar. Don Pietro'yu alaşağı etmeye kararlıdır.

Ciro'nun muhbirliği hemen meyvesini verir. Çok büyük uyuşturucu sevkiyatlarından biri polis baskını yer. Don Pietro köstebeğin içeriden olduğunu tahmin eder. Bunun için etrafındaki herkesi tartmaya başlar. Ciro'nun sadakat sınavıysa çok zorlu olacaktır. Bir gece kulübünün ortasında, Don Pietro'nun şampanya kadehiyle ikram ettiği kendi idrarı. Ciro kendisinden şüphelenilmemesi için kadehteki idrarı bir dikişte bitirir. Tabii bir yandan da Don Pietro'nun kendisine verdiği görevi yerine getirmesi gerekmektedir. Oğlu Genny'yi eğitmesi için Ciro'nun yanına vermiştir.

Ciro'yla yaptığı çiraklık eğitiminde hayatında ilk kez bir adamı vurmaya zorunda kalan Gennaro, bu gerçeği bir türlü kaldıramaz. Birinin canını alamayacak kadar içinde yaşadığı hayata yabancı büyüyen Gennaro, babasının hediye ettiği kırmızı motosikletle ölümcül bir kaza yapar. Oğlunun kaza haberini alan Don Pietro, tam gaz hastaneye giderken aşırı hızdan dolayı polis tarafından durdurulur. Bagajında yüklü miktarda para ve cebinde uyuşturucuyla yakalanır. Artık hapistedir ve yerine geçecek

2016 YILINDAKİ HABERLERE GÖRE 130 ÜLKEYE SATILAN *GOMORRA*'NIN HER BÖLÜMÜ, İTALYA'DA EN AZ İKİ MİLYON SEYİRCİ ÇEKİYOR. HER SEZONU 12 BÖLÜMDEN OLUŞAN DİZİNİN 3. SEZONU BU SENE YAYINLANDI. GÖRDÜĞÜ YOĞUN İLGİ NEDENİYLE 4. SEZON ONAYINI DA ALDI. TÜRKİYE'DE BLUTV'DE YAYINLANAN *GOMORRA*, SİNEMATOGRAFİSİ, YÖNETMENİN VARLIĞINI HİSSETTİREN ÇEKİMLERİ, AMERİKAN GÖSTERİŞÇİLİĞİNDEN UZAK SAHNE KOREOGRAFİLERİ, GERÇEKÇİLİĞİNİ SERTLİĞİNDEN ALAN ŞİDDET SAHNELERİYLE DAMAKLARDA BAMBAŞKA TATLAR BIRAKAN BİR DİZİ.

kişi, mafyanın işleyişinden zerre anlamayan Gennaro'dur.

Etrafındaki yaşıt, serseri arkadaşlarıyla koca bir suç örgütünü yönetemeyeceği her halinden belli olan bu şehzade, bir yandan onu yönetmek isteyen annesi Donna Imma'nın, diğer yandan onu parmağında oynatmak isteyen Ciro'nun arasında kalır. Zamanla işler iyice kontrol çıkar. Ciro da Donna Imma da gittikçe acımasızlaşır. Bu cenderenin arasında kalan Gennaro'nun ise artık büyüme zamanı gelmiştir.

Honduras'taki uyuşturucu üreticilerinden mal almak için annesi Donna Imma, oğlunu onlara rehine olarak gönderir, ki bu uyuşturucu ticaretinde bir gelenektir. Uyuşturucu parası gelene kadar Gennaro, Honduras'ta palayla kafa kesen adamların yanında kalmak zorundadır. Donna Imma'nın, Gennaro'yu Ciro'dan uzak tutmak için girdiği bu iş, küçük oğlunu kaybetmesiyle sonuçlanır. Gennaro geri döndüğünde bambaşka, saldırgan ve sert biri olmuştur. Artık ne abisi gibi gördüğü Ciro'yu ne çok sevdiği annesini ne de çok saygı duyduğu babasını dinleyecektir. Savastanoların içindeki taht ve iktidar kavgası sonunda baba ve oğlu karşı karşıya getirecek, biri diğerini yok etmeden bu savaş bitmeyecektir.

2016 yılındaki haberlere göre 130 ülkeye satılan *Gomorra*'nın her bölümü, İtalya'da en az iki milyon seyirci çekiyor. Her sezonu 12 bölümden oluşan dizinin 3. sezonu bu sene yayınlandı. Gördüğü yoğun ilgi nedeniyle 4. sezon onayını da aldı. Türkiye'de BluTV'de yayınlanan *Gomorra*, sinematografisi, yönetmenin varlığını hissettiren çekimleri, Amerikan gösterişçiliğinin

den uzak sahne koreografileri, gerçekçiliğini sertliğinden alan şiddet sahneleriyle damaklarda bambaşka tatlar bırakan bir dizi.

Dizinin senaristi, aynı zamanda romanın yazarı Roberto Saviano. Daha önce gazetecilik yapan yazarın, roman dilinde yakaladığı başarıyı senaristlikte de yakaladığı rahatlıkla görülüyor. Çağdaş İtalyan sinemasının etkileri, diziyi diğer suç-polisiye dizilerinden ziyadesiyle ayırıyor.

Vaktiyle *Kurtlar Vadisi*'nin Türkiye'de yarattığı etkiyi, *Gomorra* da İtalya'da yaratmış. Gençler arasında *Gomorra*'daki mafya üyeleri gibi davranma, onlar gibi giyinme modası almış yürümüş. Şiddetle ilgili de benzer örnek almalar yaşanmış. Bu da İtalya'yı *Gomorra* ekseninde ikiye bölmüş. Bir taraf dizinin, kötülüğün gerçek halini göstermesi nedeniyle ibretlik olduğunu, diğer tarafsız gençleri yoldan çıkarıp kötülüğe özendirecek nitelikte olduğunu savunmuş.

Bu tartışmadaki tarafları, İtalya'daki iki savcının beyanatları üzerinden anlayabiliriz. Napoli'de mafyayla mücadele eden Savcı Catello Moresca konuyla ilgili, "Saviano'ya saygı duyuyorum. Ancak kendisine yeni sezonda olumlu bir karaktere yer vermeyi düşünmesini tavsiye ederim. Örneğin bu korkunç gerçeğe savaştan kişilerden birine. Aksi halde kötülük yapılmış

olur," demiş. Napoli doğumlu Milano Cumhuriyet Başsavcısı Yardımcısı Ilda Bocassini, *La Repubblica* gazetesindeki yazısında *Gomorra*'yla ilgili düşüncelerini şöyle kaleme almış: "Kentteki yozlaşma bu diziden kaynaklanmıyor. Daha önce de vardı. *Gomorra* gerçekliği yeniden üretiyor. Öykünme riski yaratmıyor. Aksine dizi, özünde kötülüğü tüm yönleriyle göstererek yenilenme noktasına ulaşmayı amaçlıyor. İşte ben bu yüzden *Gomorra*'nın tarafındayım, çünkü hedefinde kötülüğü irdeleyerek aşma çabası var."

Hikâyenin yaratıcısı Roberto Saviano ise bu konuya şöyle bir bakış açısı getirmiş: "Sanatın pedagojik hedefleri yoktur. Anlatmak, aynı zamanda tanımak demektir. Tanımak da dönüştürmek."

Birçok tartışma konusunu bünyesinde taşıyan, bu kadar yoğun ve çok yönlü bir yapıta uzun zamandır rastlamamıştım. Eğer siz de baba-oğul-iktidar açmazından polis korumasında dolaşan yazara, Napoli'nin arka sokaklarındaki apaçı tıraşlı çocuklardan değişen para ve dünya düzeninin mafyada nelere yol açtığına kadar geniş bir yelpazede kafanızı yormak istiyorsanız bu yazıyı okur okumaz *Gomorra*'nın karşısına geçmelisiniz.

"RAKUN: ARA SOKAKLARIN, GECE YARISININ VE ARGONUN ROMANI"

SUAT DUMAN'IN 4. ROMANI *RAKUN* RAFLARDAKİ YERİNİ ALDI. *RAKUN*, GÖNÜL RAHATLIĞIYLA SÖYLEYE-BİLİRİZ Kİ YÜKSEK TEMPOSU, KARİKATÜRLEŞTİRİLMİYEN KARAKTERLERİ, İÇ İÇE GEÇEN OLAY ÖRGÜSÜ, OKURU ALDATMAYAN SONUYLA SON YILLARDA YAYIMLANMIŞ EN İYİ YERLİ POLİSİYELER ARASINDA. SUAT DUMAN'LA *RAKUN*'U, YAZARLIK SERÜVENİNİ, POLİSİYEYE YAKLAŞIMINI KONUŞTUK.

Müzeden çalınan bir resim, darmadağın edilen lüks bir şarküteri mağazası, sokak müzisyenleri, kadın tacirleri, ilginç bir taksici ve mafyatik insanlar... Aslında birbirine bağlanması zor karakterleri ve düğümleri, yüksek bir ritimle ve boşluk bırakmadan bağladığınız bir roman *Rakun*. Biraz senden dinleyelim romanı...

Dünyanın Leşleri'nde bütünüyle sokakta geçen, sokağın diliyle konuşan ve ancak oranın alacakaranlık atmosferinde bir anlamı olabilecek bir hikâye yazmıştım. O dil ve o atmosferin beni yazarken de mutlu ettiğini fark ettim. Yazarken yer yer gülüyor, bazen marş söylüyordum. Kitabın duygusu benim duygumla birebir örtüşmüştü. Böyle olması gerekmiyor elbette, hatta belki bu romanın aleyhine işleyen bir durum bile olabilir. Yine de *Dünyanın Leşleri*'ne son noktayı koyduktan çok sonra bile sokaktan hiç kopmayan ve o dünyanın bütün canlılarını, köşe bucak tüm yaratıklarını, dilini, ağzını, argosunu nefes nefese yazsam dedim kendime. Başlangıç noktası buydu, gülerek, sürüklenerek bir macera yazma isteği. *Rakun*'da diğer romanlarda olmayan bir şey oldu; gerek hikâyeyi gerek kurguyu defalarca değiştirmem ve yeniden yazmam gerekti. Önceki romanlarda hikâyede küçük değişiklikler her aşamada olabiliyorken, genel akışta ve kurguda fazla oynama yapmadan ilerleyebiliyordum. Bu sefer öyle olmadı. Sanırım karakter sayısının çok olması, her birinin mazilerinin de hikâyeye bir aşamada eklenmesi ve sonsuz kesişme anları barındırma-

sı sebebiyle bir karakterde yaptığım en küçük değişiklik bütün hikâyeyi ve kurguyu ciddi şekilde etkiledi. Fakat birden çok hikâyenin okur tarafından karıştırılmasındansa ön almaya ve kurguyu kendim karıştırmaya karar verdim. Yerinde bir karar oldu sanıyorum, ancak o andan sonra yazım süreci sorunsuz ilerledi en azından. Kurgusu, romanın birinci değilse de esaslı muammalarından biri oldu böylece.

Romanın ana karakteri Can, fakat *Rakun*'daki diğer önemli özellik, yan karakterlerin de geride kalmadığı bir roman olması. Çok derine girmediğin karakterleri bile iç sesleri, diyalogları ve başlarına gelen olayların kısa anlatımıyla karikatürleştirmeden verebilmişsin.

Karikatüre dönüşme olasılığı baştan beri vardı. Edebiyatta değil belki ama sinemada karşılığını çok gördüğümüz bir hikâye tipi ve karakter yapısı içeriyor *Rakun*. Diğer taraftan bizim sinemamızda da çokça rastladığımız bir mafya parodisi gibi durmasını istemiyordum. Değil çünkü. Bir kısmını gerçekten tanıdığım, kimisinin hikâyesine, dava dosyasına vâkıf olduğum, kimisini ülkece tanıdığımız simalardan uyarladığım karakterlerden oluşuyor. Yalnızca tahsilat yapan bir mafya makinesi, yalnızca sanat eserleri çalan bir hırsızlık makinesi değil bu insanlar. Hikâyeleri var, önceleri var, hedefleri ve kaçmaya çalıştıkları sonları var. Okurun, örneğini daha önce de gördüğü tiplerin alalade bir versiyonunu değil, hikâyesi olan farklı bir örneğini okuduğunu hissetmesini istiyordum, kısa kısa da olsa, kiminde bir cümle, bir mimik de olsa yakından bakma gereği duymam bu sebeple oldu.

***Rakun*'u yazma serüveni nasıl başladı, hikâyenin sende başladığı ilk olay ya da karakter neydi? Yazma serüveni nasıl devam etti ve tamamlandı?**

Can'ın bir Picasso tablosuyla baş başa kaldığı küçük bir hikâye yazmıştım üç-dört yıl kadar önce. Yazmış ve bir kenara bırakmıştım. O çok değerli tabloyla birlikte Can'ın hayatı değersizleşmiş, herkes için kolayca harcanabilir hale gelmişti. Büyük sanat eseri, Can'ın hayatına hiçbir değer katmadığı gibi onu ölüm tehlikesiyle baş başa bırakmıştı. Onu alıp incelmış bir burjuva gibi, görgüsüz bir sosyete gibi duvarına asamazdı Can. Kültürel yetkinliği, entelektüel birikimi Picasso tablosundan zevk almak için yetersizdi, duvarına takvim asan bir taksi şoförü

için bu biraz fazlaydı. Bir yanda da o tablonun vaat ettiği her türden servet için birbirini öldürmeye hazır bir insan kümesi vardı. Hikâyeyi yazdığım da bu kadar mafya ve sokak hikâyesi düşünmemiştim kesinlikle. Hatta belki Can'ın evi ve taksisinde geçen bir değer tartışmasından ibaret olacaktı. Yıllar sonra hikâyeyi yeniden elime aldığım da başlangıçtaki fikirden biraz uzaklaştım sanırım. Bayağı uzaklaştım. Değer tartışması uzaktan hissedilen bir alt metin olarak yine kaldı ama romanın esasını belirleyen, türe olan sevgim ve katıksız bir macera yazma isteğim oldu.

Belki de özellikle yerli polisiyelerde karşılaştığımız bir sorun, yazarın yazdıkları için bir eleme sistemi kuramaması, karakterler ve olay örgüsü ilerledikçe daha uzun ve detaylı yazması. Bu, aynı zamanda dilin ustaca kullanımında da sorunlar olduğunu gösteriyor çoğu romanda. *Rakun*'daki tüm bu karakterler, kurgu ve iç içe geçen olayları 160 sayfada anlatmışsın. Önceki romanlarında da benzer bir durum söz konusu, bir okur ve

RAKUN'UN ESİN KAYNAKLARI EDEBİYATTAN
ZİYADE SİNEMA OLDU GERÇEKTEN DE.
EDEBİYATIN SİNEMAYI BESLEDİĞİ MALUMKEN
BUNUN TERSİ PEK VURGULANMAZ. BU
ALİŞVERİŞ, SİNEMA LEHİNE DENGeye ULAŞMIŞ
GÖRÜNÜYOR. SİNEMANIN ANLATIM OLANAKLARI,
KENDİNE ÖZGÜ GRAMERİ, YAZILI, GÖRSEL
VE İŞİTSEL TÜM KAYNAKLARI KULLANMADAKİ
ÖZGÜR, YARATICI OLANAKLARI NEDENİYLE BUNU
HAK ETTİĞİNİ DÜŞÜNÜYORUM.

editör olarak “uzatmadan” yazma konusunda bir hassasiyetin ve metinlerinde iyi çalışan bir “elek” işlediğini düşünüyorum.

Romancılarda “uzun” yazmak gibi karşı konulması güç bir arzu olduğunu biliyorum. Bu arzuya en başta teslim olduğunuz mu gerisi geliyor. Manasız bakışmalarla uzadıkça uzayan dizi bölümleri gibi oluyor metinler. Üstelik bunu gerçekten iyi romancılarımızda bile gözlüyorum. Arka arkaya sıralanan eşanlamlı kelimeler, tekrardan başka hiçbir şeye hizmet etmeyen cümleler, işlevsiz ve sevimsiz tasvirler, diyaloglarda kendini gösteren yok yere uzatılmış bölümler... *Rakun*’u, çok sayıda karakter ve olay içeren bu romanı hiç zorlanmadan hacmen üç katına çıkarabilecekken saydığım bu tuzaklardan kaçmak için çok çabaladım. Çünkü buna müsait bir hikâyeydi ve kurgusu da bunu kaldıracıydı. Fakat bu, hikâyeye hiçbir şey katmayacaktı ve doğal hızına, ritmine de ters düşecekti. Tüm hızına rağmen sokak dili ve sokak hayatının yoruculuğunu taşıyordu çünkü.

Uzatmadan yazmak için çabalıyorum kısacası, daha uzun daha yavaş, romanı roman yapan unsurların bunlar olduğunu düşünmüyorum. Dahası romanı tanımlayan şeylerin bunlar olmadığını düşünüyorum. Dönüşüm kısa ve yavaş, *İnce Memed* hızlı ve uzun bir romandır mesela. Hikâye ve üslup meselesi bunlar öncelikle. Yine de her yazarın sözcükleri, sayfa sayısı için mi, hikâye bunu gereksindiği için mi kullandığını kendisine her seferinde sorması gerekir.

Cinayet Mevsimi, Müruruzaman Cinayetleri, Dünyanın Leşleri... Önceki romanlarından da ayrı bir yerde bence Rakun. Daha sinematografik, mizahi, hızlı ve olayların iç içe daha başarılı geçtiği bir roman. Bu değişimin nedeni ne sence?

Her romanın kendi dili var. O dille her hikâyeyi yazamıyorsunuz ve her karakteri anlatamıyorsunuz. *Rakun*, hikâyesi anlatılan tiplerin aidiyetleri sebebiyle bütünüyle ara sokakların, gece yarısının, argonun romanıydı. Hikâye fazlasıyla gergindi zaten, bu nedenle yapabildiğim kadar mizahını da görmek istedim. Bir de tabii şu var, her yeni romanda bazı şeyleri bulmuş, yeni bazılarınıysa arıyor oluyorsunuz. Doğal olarak son eseriniz daha yetkin, dile ve kurguya daha hâkim oluyor.

Değınmeden geçmeyelim, *Rakun* çok iyi bir film olabilir. Derdini, karakterlerini makul sürede, yüksek bir seyir keyfiyle yansıtabilir beyazperdede de. Bunu düşünerek yazdığın yerler oldu mu ya da sinema bir roman üzerinde çalışırken seni besleyen, yer yer belirleyen bir sanat mı?

Rakun’un esin kaynakları edebiyattan ziyade sinema oldu gerçekten de. Edebiyatın sinemayı beslediği malumken bunun tersi pek vurgulanmaz. Bu alışveriş, sinema lehine dengeye ulaşmış görünüyor. Sinemanın anlatım olanakları, kendine özgü grameri, yazılı, görsel ve işitsel tüm kaynakları kullanmadaki özgür, yaratıcı olanakları nedeniyle bunu hak ettiğini düşünüyorum. Bir film sahnesi gibi kurguladığım tek yerse *Rakun*’da, Mühendis, Can’ın otel odasındaiken Can ve Feyaz’ın geldiği kısım. Bu bölümü yazarken her bir tipi kamerayla takip ettiğimi hayal ettim, Mühendis’in düştüğü komik durumu yazmanın başka bir yolu yokmuş gibi geldi bana. Absürt ve inandırıcılık sorunu yaşatabilecek bir bölümdü. Benzer bir bölüm bir filmde karşıma çıksa inandırıcı değil diye düşünmez, eğlenirdim. O zaman neden öyle yazmıyorum dedim kendi kendime.

Tüm dünyada TV’de ve sinemada polisiye uyarlamaların ve özgün senaryoların yükselişte olduğu bir dönemden geçiyoruz. Türkiye’de seyirciler ve okurlar açısından bu yükseliş dünyayla paralel ilerlerken yapımcılar açısından bunun tam ve doğru bir yansımısını göremediğimiz ortada. Dikkate değer ve uyarlanabilecek romanlar yayımlanırken bu eserlerin ekrana ya da sinemaya uyarlanmamasının nedeni ne sence?

Polisiye özelinde konuşursak ben Türkiye’de polisiyenin sandığımız kadar takip edildiğini düşünmüyorum açıkçası. Edebiyatı bir iki çeviri roman ve yerli romanda belki de tek bir isim yaygın olarak okunuyor ve biliniyor. Yanılsa-

POLİSİYELERİN OKUNMASININ ARDINDA İNSANIN KENDİSİNE VE HAYATA DAİR GİZEMLERE DUYDUĞU MERAK, İNSAN AKLININ, GEÇMİŞİN VE GELECEĞİN SIRLARINI AYDINLATIP AYDINLATAMAYACAĞINA, DAHASI BATIL İLE HAKİKAT ARASINDAKİ KAVGAYI KİMİN KAZANACAĞINA DAİR SORULARA BİR YANIT ARAMASI YATIYOR HERHALDE.

ma bu isimlerin kitaplarının çok yüksek satış rakamlarına ulaşmasında. Çoksatarların verileri edebiyat kültür ortamımıza ilişkin çıkarımlar yapmak için isabetli istatistikler değil bana sorarsan. Çoğu okur, ikinci bir isim söylerken zorlanır, pek çoğu bir polisiye olduğu için değil, popüler olduğu için aldığını itiraf edecektir. Bu yalnız polisiye için değil, tür ayırt etmeksizin kültür yayıncılığının tamamı için geçerli.

Bu tezin sağlamasını televizyon ve sinemadan yapabilirsiniz kolayca. Buralar, televizyon ve sinema popüler olanı herkesten önce görür ve sonsuz kere üretmekten geri durmaz. Öyle oluyor mu peki? Neden hiçbir yapımcı, polisiyeye yatırım yapmıyor? Bunun bir sebebi, birkaç kötü uyarılmanın yapımcıları küstürmesiye şayet bir diğer sebebi de seyircinin türe olan ilgisinin zayıflığıdır diye düşünüyorum.

Henüz seninle tanışmamış okurlarımız olabileceğini de düşünerek polisiye okurluğu ve yazarlığının hayatında nasıl yer edinmeye başladığını konuşalım isterim...

Polisiye yazarlığım ve okurluğum birbirini besledi. İlk gençlikte ben de herkes gibi Christie'leri okumuş, çok da sevmiştim. Hâlâ Poirot bir adım öndedir bende, Holmes'e kıyasla. Fakat işte o kadar, polisiyeyle yeniden bağ kurmak için öğrenciliğin geride kalıp ufak yazma denemeleri yapmaya başlamam gerekmişti. *Cinayet Mevsimi*'ni yazarken henüz dosyanın bir adı yoktu tabii, gerçekte öğrencilik yıllarımın bir

dökümünü yapıyordum, biraz dille oynayıp hatıraların içine kurgusal bir iki hikâye koy-sam ne olur diye düşündüm. Bu kadarı onu bir roman yapmazdı elbette. Fakat ortaya çıkan şey bir romana evrildiyse şayet, hatıralardan sıyrılıp kurguyu düşünmeye başlamamla oldu. Sonrası geldi. İlk iki romanımın dedektifi, bir hukuk öğrencisi olan Mehmet Cemil'di. Benim gibi giyinen, benim yolumu kullanarak benim okuluma giden, sakın bir eleman. Benzerlikler bu kadardı gerçi, yine de iyi tanıdığım bir tipti ve sanırım okuyanlar da onu samimi buldular. *Dünyanın Leşleri*, üçüncü romanım bir kahramanı olmayan, dahası ismi bile olmayan bir kopuk İstanbulluyu takip ediyordu. Bir dedektif tipi yoktu romanda, klasik bir polisiye örgü de. Fakat kriminal tipler ve baştan sona kriminal vakalar birbirini kovalıyordu. Türkiye'nin tarihine nakşolmuş Haziran günlerinde geçiyordu hikâye. Yalnızca bizim değil belki tüm bölgenin, belki dünyanın hatırı sayılır bir kısmının gözü kulağı üzerimizdeyken, gözleri kendi maceralarından başkasını görmeyen bir grup insanın hikâyesiydi. Her yerin Taksim, her yerin direniş olduğu günlerdi ve ister istemez romanın ve karakterlerin yolları da Taksim'e ve direnişe çıkıyordu.

Dünyanın Leşleri'ndeki başı belaya giren ve kendisini kendisinden başka hiç kimsenin kurtaramayacağı tipi bu kez *Rakun*'a ve onun karakterlerine taşıdım. Bu tipi, kendisini kovalayanları kovalayan ve kendisinden kaçanlardan

kaçan, tuhaf bir çaresizliğin pençesinde kıvranıp duran insanı yazmayı, onun duygularına, hareket tarzına, farklı durumlarda vereceği kararlara, kısacası o insana vâkıf olmaya çalışıyorum.

Kişisel talihsizlikler, yanlış zamanda yanlış yerde ya da insanlarla olmak... Tüm bunlar *Rakun*'da var; bir taraftan da oldukça "buralı", gerçek ve bu zamana ait sorular sorurabilen bir roman. Yerli polisiye eserlerde hatta yerli edebiyatımızda, buralı olmak, buranın tarihinden, toplumsal ve siyasi sorunlarından, nesnelliğinden, kültüründen beslenerek bazı soruların, sorgulamaların peşine düşmek noktasında ciddi sorunlarımız olduğunu düşünüyorum. Yazar ve yayıncı olarak bu konuda sen ne düşünürsün, neler gözlemliyorsun ve güncel yerli polisielere dair eksikler nedir sence?

Polisiyemizin ve belki de evet, edebiyatımızın handikaplarından biri bu herhalde. Yine de bunu mesela 80 öncesi için söylemem. 80 sonrası ise para birimimizden başlayarak yerli olan ne bıraktılar ki! Kültür ortamımız da küreselleşmeden payına düşeni fazlasıyla aldı. Çeviri edebiyat daha fazla okunmaya başlandı. Batı kültürü kısa sürede baskın kültür haline geldi. Polisiye içinse durum daha karmaşık galiba. Bütünyle yabancı olduğu bir türde yazıyoruz. Hukuk sistemimizde dedektif kurumu yok mesela. Bize ait olmayan bir tipi yazıyoruz. Bu en başta yazarı zora sokuyor, sonra da okuru. Yazar tanımadığı bir tipi anlatırken okur o tipin içeriden yazılmış, sahici örnekleriyle karşılaştırıyor sizi. Bu tabii en baştaki sorunumuzdu, yavaş yavaş da olsa kırıldı diye düşünüyorum. Şimdiki sorunumuz kendi dilimizde yaratılmış edebiyata vâkıf olunmadan dile, kültüre, tarihe uzak durup teknik becerilerle roman yazılıyor olması. Bu, polisiyenin değil yalnızca, yazmakla uğraşan herkesin problemi sanırım.

Bu sayıda kapak dosyamız, "gerçekten kurguya polisiye"... İnsanın yüzyıllardır devam eden, polisiye edebiyatın da doğuşunu, devam etmesini, dönem dönem yükselmesini sağlayan suçu, suçluları takip etme isteğine; bu temadaki eserleri izlemesi/okumasına dair bir okur ve izleyici olarak tespitlerin nelerdir?

Suç, ortaya çıkmasıyla birlikte toplumu dönüştüren bir güce sahip. Devlet ve yönetici erk, suçun açtığı gedikleri yamayarak kendisini

yeniden biçimlendiriyor. Bireysel ya da örgütlü suç fark etmez, insanın aydınlanmasında tersinden tuhaf bir itici güç olabiliyor. Âdem'le Havva'nın, meyvesini bölüştükleri günah ağacının bir diğer adının bilgi ağacı olduğunu hatırlatır Marx. Kutsal kitapların ve mitolojinin bu kurucu hikâyesine göre bu ilk suç, insanın gözlerini de açar. Suçtan sonra ilk bilgiye vâkıf olur ana babamız, cinselliklerine! Yaptıkları ilk iş incir yapraklarıyla örtünmek olur. Suçun bu yönünü, merakı kıskırtan, kendimize dair bilme arzusunu tatmin eden yanını önemsiyorum.

Polisielilerin okunmasının ardında insanın kendisine ve hayata dair gizemlere duyduğu merak, insan aklının, geçmişin ve geleceğin sırlarını aydınlatıp aydınlatamayacağına, dahası batıl ile hakikat arasındaki kavgayı kimin kazanacağına dair sorulara bir yanıt araması yatıyor herhalde.

Bundan sonraki romanla ilgili çalışmaların başladı mı?

Evet, yeni bir Mehmet Cemil macerası yazacağım. Karakterlerine çalışıyorum şu sıra. Türkiye'yi bir uçtan bir uca geçmesine rağmen bir dar alan polisiyesi olacak.

Ara ara yazmaya çalıştığım, pek de başarılı olmadığım hikâyeler var bir de. Yeterince birikirse ve aklıma yatarsa belki onları toplayacağım bir kitapta. Bakalım.

221B'nin klasik sorusuyla bitirelim: Türkiye'den ve yurtdışından hangi polisiye roman/dizi/filmleri önerirsin okurlarımıza?

Galiba eskileri okuyup seyrediyorum ben hâlâ. Okumayan, bilmeyen varsa, her yerde söylüyorum burada da söyleyeyim, Fransız yazar Daniel Pennac okusunlar. Zeki, edebi, sevimli polisieliler yazmakta üstüne yok. Daha eski, yine Fransız Léo Malet'nin tek kelimeyle hayranıyım. Sık sık açıp okurum kara üçlemesini. Versus Yayınları bir iki çizgi romanını da yayımladı, Tardi'nin çizgileriyle. Başka bir âleme geçmek, polisiyenin içinde yaşamak isteyenler mutlaka alıp okusun, *Tobliak Köprüsünde Hava Puslu!* Nestor Burma üstüne dedektif tanımıyorum. Herkes gibi ben de Raymond Chandler âşığıyım, olmasaydı olmazdık. Bizdense kadın polisielilerimizi çok beğeniyorum. Müthiş aksiyon yazıyorlar ve mizah duyguları fevkalade. Ayırt etmeksizin hepsini seviyorum. Film olarak Güney Koreli sinemacı Joon-ho Bong'un *Madeo*'sunu, dizi olarak eşsiz bir dedektif paradisi olan *Bored To Death*'i öneririm.

EVVEL ZAMAN İÇİNDE NOIR: THE WOLF AMONGUS A TELLTALE GAMES SERIES

VIDEO OYUNLARDA POLİSİYENİN YAKIN DÖNEME KADAR DURGUNLUK YAŞADIĞINDAN ÖNCEKİ YAZILARDA BAHSETMİŞTİM. VAKA ÇÖZMEYE DAYALI, BİZE DEDEKTİF ROLÜNÜ ÜSTLENME İMKÂNI TANIYAN YAVAŞ RİTİMLİ MACERA OYUNLARI 2000'LERDE POPÜLERLİĞİNİ YİTİRİRKEN ONLARIN YERİNİ *GRAND THEFT AUTO* YA DA *PAYDAY* GİBİ AKSİYONA DAYALI SUÇ OYUNLARI ALMIŞTI. BULMACALARIYLA ÖNE ÇIKAN MACERA OYUNLARI 2010'LARIN BAŞINA KADAR SESSİZLİKTE KALACAKLARDI. BAŞTA TELLTALE STÜDYOLARI OLMAK ÜZERE BİR GRUP YAPIMCININ İNTERAKTİF HİKÂYESİ AĞIR BASAN İŞLERE EL ATMASI TÜRÜN TEKRAR DİRİLİŞİNİ SAĞLAYACAK, POLİSİYE MACERA OYUNLARI DA BU DİRİLİŞİN İLK OLARAK HİSSEDİLDİĞİ ALTTÜR ÜRÜNLERİ OLACAKLARDI.

2013'te satışa sunulan video oyunu *Fables: Wolf Among Us*, pek çok açıdan bu sayfalarda bahsedilmesi gereken bir eser. İnteraktif bir cinayet gizemi (İng. murder mystery) oyunu olması bir yana, *Wolf Among*

Us'ın hem bir çizgi seriden uyarlanması hem de kaynak serinin dokusunu dijital taşımadaki başarısı oyunu önemli bir proje haline getiriyor. Oyunun fantastik bir polisiye olmaya çalışarak iki edebi türü birbiriyle harmanlamaya çalışmasıysa *Fables* külliyyatının daha evvelden bir kez kotarmış olduğu, ancak her yeni denemesi farklı zorluklar barındıran, riskli bir hamle. Ortalama altı saatlik macerayı tamamladığımızda *Wolf Among Us*'ın tüm bu kendine özgü sınav-

lardan geçmeyi başardığını ve bir video oyun olarak kimi eksikler barındırsa da aradan geçen altı seneye rağmen güncelliğini koruduğunu görüyoruz.

Video oyunlarda polisiyenin yakın döneme kadar durgunluk yaşadığından önceki yazılarda bahsetmiştim. Vaka çözmeye dayalı, bize dedektif rolünü üstlenme imkânı tanıyan yavaş ritimli macera oyunları 2000'lerde popülarlığını yitirirken onların yerini *Grand Theft Auto* ya da *Payday* gibi aksiyona dayalı suç oyunları almıştı. Bulmacalarıyla öne çıkan macera oyunları 2010'ların başına kadar sessizlikte kalacaklardı. Başta Telltale Stüdyoları olmak üzere bir grup yapım-cının interaktif hikâyeciliği ağır basan işlere el atması türün tekrar dirilişini sağlayacak, polisiye macera oyunları da bu dirilişin ilk hissedildiği alttür ürünleri olacaklardı. Bu yaklaşımın büyük

bütçeli projesi, 2011 tarihli *L.A. Noire*, adından bolca söz ettirmiş ancak aşırı kendine has, taklide olanak tanımayan yapısından ötürü kendi ekolünü yaratacak kadar etkin olamamıştı.

İki yıl sonra oyuncularla buluşan *Wolf Among Us* ise *L.A. Noire* gibi bir şeylerin ilk denemesi değil, Telltale Stüdyoları'nın yıllardır uğraş verdiği ve geçmiş hatalardan bolca ders çıkartılarak geliştirilmiş bir anlatı formatının yeni ürünü olarak sahneye çıkmıştı. Uzun yıllar çeşitli film, çizgi roman ve video oyunların yeni ve tescilli oyun uyarlamalarını yapan şirket, dünya çapındaki esas başarısını 2012'de yayınladığı *The Walking Dead* oyunuyla kazanmıştı. Yazar Robert Kirkman'ın çizgi serisi evreninde geçen ve yeni karakterler üzerinden gelişen bir hayatta kalma macerası olan *The Walking Dead*, kritik anlarda oyuncudan zorlu ahlaki seçimler yapmasını isteyen ve tüm oyun mekaniğini bunun üzerine kuran bir oyundu. Şirketin bir diğer çizgi serinin uyarlaması olan *Wolf Among Us* da ekibin *The Walking Dead*'in hemen ardından yapımına başladığı ve bu öncül işten bolca etkilenecek bir iş.

Wolf Among Us, Fables çizgi serisinin başlangıcından yirmi yıl öncesinde, 1986'da geçer. Oyun, oyuncusundan çizgi romana vâkıf olmasını beklememektedir, gene de birkaç cümleyle Fables evreninden bahsetmemizde fayda var. Masal kahramanlarının (yani "fabl"ların) aramızda gizlice yaşadığı alternatif günümüz dünyasında geçen Fables'a göre, uzun zaman önce

fablların anavatanı Düşman (İng. Adversary) dedikleri gizemli bir karakterin orduları tarafından ele geçirilmiş, bu da birçok göçmenin dünyamıza sığınmasına sebep olmuştur. Büyük sürgün başladığında fabllar aralarında bir anlaşmaya varmış ve hiçbir karakteri sürgünden önceki sabıkalılarıyla yargılamamaya karar vermişlerdir. Bu "genel affın" ardından fablların çoğunluğu New York'ta bir mahalleye yerleşmiş ve düzenli ödeme yaptıkları cadıların kendilerine sundukları büyülerle kimliklerini saklama imkânı bulmuşlardır. Büyü satın alabilecek mali durumdaki fabllar ise şehrin dışındaki özel bir çiftlikte saklı tutulmaktadırlar. New York yerleşkesi, fablların refahından sorumlu bürokratik bir sistemle işlemektedir ve güvenlikten sorumlu şerifse bir zamanlar tüm masal diyarlarında korku salmış Büyük Kötü Kurt Bigsby'dir.

Oyun, Bigsby'nin şikâyet üzerine gittiği evde eski düşmanı Oduncu'yu bir hayat kadınına şiddet uygularken bulmasıyla başlar. Oduncu ile girdiğimiz kavganın ardından genç kadını kurttırır ve adının Faith olduğunu öğreniriz. Kendisi de bir fabl olan ancak kimsenin tanımadığı Faith, Bigsby üzerinde görünür bir etki bırakır. Gecenin ilerleyen saatlerindeyse genç kadının kesik başı, Bigsby'nin ofisinin de bulunduğu binanın kapı önünde bulunur. Bu noktadan sonra görevimiz ipuçlarının peşine düşmek, başta Oduncu olmak üzere şüphelileri sorgulamak ve geç bulup birkaç saatte kaybettiğimiz Faith'in aslında kim olduğunu öğrenmektir.

13 senelik tarihi boyunca pek çok farklı edebi türde dolaşan Fables serisi çizgi yolculuğuna ilk olarak gene bir cinayet gizemi olan “Efsaneler Sürgünde” macerası (İng. Legends in Exile) ile başlamıştı. Serinin iddialı açılış hikâyesi olan bu macera, hem farklı arka planlardan gelen karakterleri aynı potada eritmek hem de mevzubahis kurgu evreninin kurallarını okura tanıtmak için riskli ancak başarılı bir pilot bölüm olmuştu. Fables’ın ilerleyen sayılarında anlatının dallanması, aralıklı olarak polisiyeye yaklaşılsa bile *Efsaneler Sürgünde*’deki gibi küçük bir dedektiflik macerasının yeniden üretilmesine imkân tanımıyor, öncelik daha uzun soluklu ve kritik değişimlere gebe hikâyelere verilirdi. *Wolf Among Us* ise asıl seriden önceki dönemi ekrana yansıtarak tekrar dedektiflik türüne dönüşe imkân tanıyor. Ancak bu sefer *Efsaneler Sürgünde*’deki gibi naif, işin sonunda kimsenin burnunun kanamadığı bir anlatıda değiliz.

Wolf Among Us, çizgileri ve estetiği ilk bakışta bunu hissettirmese de yetişkin içeriği oldukça geniş bir hikâyeye sahip. Görsel şiddet her an gözümüze sokulmuyor, ancak kullandığı yerlerde de asla hafif bir tonla yetinmiyor. Zaten bu sefer toplumsal gerilimin de bol olduğu bir dönemdeyiz. *Wolf Among Us*’ta fablların yönetimi yozlaşmıştır ve hayatı kolaylaştırıcı imkânlar sadece malvarlığı sahibi fabllara sunulmaktadır. Zengin-fakir ayrımının fabllara en sert şekilde vurduğu ve fabllar arası sosyal devletin daha kurulmadığı bu dönem, fabllar içinde mafyatik örgütlenmelerin doğmasına da şüphesiz sebep olmaktadır. Bu tekin olmayan şartları resmetmesiyle *Wolf Among Us* bize Fables evreninin buhran dönemleri hakkında inandırıcı bir tablo sunuyor.

Wolf Among Us’ın melankolik bir yanı var ve bu kısım, külliyyatın çizgi romanlarında pek de detaylıca işlenmiyordu. Eskiden krallıklara sahip prenslerin loş odalarda ucuz içkiyle alkol komasına girmeleri, prenseslerin genelev

kapılarında müşteri beklemleri, esasen zoraki göçmenlikle doğan kritik statü kaybı... Tüm bunların yarattığı depresyon *Wolf Among Us*’ı noir yaptığı kadar melankolik de yapıyor. Bu açıdan oyunun tonu, günümüzde mitolojik karakterlerin Amerika’ya göç ettikten sonra yaşadıklarını anlatan bir diğer modern fantezi serisi *American Gods*’a çok benziyor. *American Gods* külliyyatıyla yolunuz kesiştiyse *Wolf Among Us*’ın karanlık tonu size yabancı gelmeyecektir.

Ne var ki tüm kendine has taraflarına rağmen *Wolf Among Us*’ı bir video oyun olarak değerlendirdiğimizde pek çok sıkıntıyla karşılaşırız. Dijital anlatı olarak çok iyi bir yapım olmasına rağmen iyi bir video oyunu değil. Bigsby olarak yapabildiklerimiz çok kısıtlı, oyundaki seçimlerimizse hikâyenin gidişatını neredeyse hiç etkilemiyor. Daha çok hikâyedeki replikler havuzundan, doğru zaman geldiğinde seçimler yaparak gidişatını biraz hızlandırdığımız bir animasyon film seyrediyor gibiyiz. Bunu bir sorun olarak algılamaksa tamamen size bağlı, geleneksel anlamda bir video oyun oynamak istiyorsanız *Wolf Among Us* bunu karşılayabilir türde değil; ancak sizin için önemli olan kalburüstü bir hikâyeyi biraz kalıp dışı bir yoldan deneyimlemekse o zaman doğru eserdensiniz.

Telltale Stüdyoları’nın ikinci büyük başarısı olan *Wolf Among Us* sayesinde interaktif hikâye anlatıcılığı oyun dünyasında kalıcı bir yer sahibi oldu. Geçen altı senede gerek ana akım gerek bağımsız çevrelerden pek çok yapımcının bu tür dijital anlatılara büyük ilgi gösterdiğini söyleyebiliriz. Bugün video oyunlarda hikâye anlatıcılığı entelektüel bir sıçrama yaşıyorsa bu sıçramada *Wolf Among Us* gibi eserlerin rolü büyük. Oyunlara uzak ama iyi edebiyatla ilişkili herkese bu Fables macerasını tavsiye ederim. Oyunun devamı olan *Wolf Among Us: Season 2*’nin 2018’in ilerleyen aylarında satışa sunulacağını da ekleyeyim.

MAKAS

Şehir, çoktan kendisini karanlığın kollarına bırakmıştı. Saatler üçü vuruyordu... Köşedeki meyhaneden çıkan son iki kişinin arkasından, olaysız geçen ender akşamlarından birini yaşadığı için sevinç duyan meyhaneci bakıyordu.

Caddede ağır aksak ilerleyen iki sarhoşun ayak seslerine yabancı bir ses katılıverdi. Ancak sarhoşlar için çok önemli olmayan bir ayrıntıydı, ki onlar kısa bir süre sonra sahneden çıkıyorlardı. Köşeyi döndüler ve puf! Muhtemelen bu meyhaneye bir daha gelmeyecekler...

Meyhaneci, tezgâhı silerken masalarda kalan çerez kabukları ve bardak altlıklarını göz ucuyla yokluyordu. Bir yandan da bir an önce evine gitmek istediği için etrafı toplamamanın ne kadar süreceğini hesaplamaya çalışıyordu. Tahmin ettiğinden daha kısa süreceğine dair bir hisse kapılınca feci mutlu oldu. Hisleri genelde doğru çıkardı, ayrıca sabaha birkaç saat kalmışken uykusuna daha fazla mâni olacak şeylerle karşılaşmayı istemiyordu.

Aklından tam da bunlar geçtiği sırada, meyhanenin yağlamayı daima unuttuğu kapısı gıcırtyla açıldı. Arkasını biraz sinirli şekilde dönerken bir sonraki gün kapıyı yağlamayı unutmamayı kendisine tembihledi.

Ellerini iki yana açıp ağzını şapırdatarak taviz vermez bir edayla, "Kapattık arkadaşım!"

diye homurdandı. İçeri giren adamın bunu pek önemsemediği yoktu: Bir masaya geçip oturmuştu. Gözlerini meyhanecinin gözlerine dikmiş, öylece duruyordu.

Meyhanecinin geç saatler ve yoğun bir günden ötürü gergin olan sinir sistemi, iflasın eşliğine gelmişti. Adamın oturduğu masaya doğru koşar adım seyirtti.

"Arkadaşım! Dalga geçecek zaman değil. Bir kaşık suda boğarım seni! Defol git lan buradan!"

Adamdan hiçbir tepki gelmeyince aynı sözlerin sinkaflı halini adeta adamın yüzüne tükürdü. Hâlâ bir tepki alamamıştı. Adama tokat atmak için elini kaldırdı ve derin, hiddetli bir nefes alarak elini adama doğru indirdi.

Daha aradaki mesafenin yarısını katetmeden tokadı, sessizce duruvermişti. Masada oturan adamın, eldivenli eliyle tuttuğu fotoğrafa baka kaldı...

(...)

Emektar saatine uyukulu gözlerle baktı Komiser Tahsin. İstanbul Cinayet Büro'nun tecrübeli başkomiseri, çırağı olarak gördüğü Necip'i bekliyordu. Sabah yediyi biraz geçe bir çağrı almıştı. Aynı çağrı Necip'e de gitmişti.

Birkaç saniye sonra köşeden Necip'in arabası göründü.

"Amirim, olay ne?" diyerek uyukulu gözlerle arabasından indi genç polis. Komiser Tahsin

bir şey söylemeden içeri seğırtti. Necip de bir daha bu saatlerde çağrı alırsa termos bardağına kahve koyup evden çıkmayı aklının bir köşesine yazarak amirinin peşi sıra içeri girdi.

Açıp kapattıkları kapının heybetli gıcirtısı, gecenin tamamen silinerek kendisini gündüze devşirdiği günün ilk saatlerinde kesinlikle fark yaratmıştı. İçeri girdiklerinde gördükleri sahne gibi...

Sıradan bir meyhane diyebilirdiniz, evet; tuzluklar, toplanmamış mezeler, derin bir rakı kokusu... Sıkıcılık derecesinde sıradan bir meyhaneydi, tek bir şey hariç: Ortama çökmüş yoğun kan kokusu ve bir masaya yüzükoyun yatmış, kan kokusunun kaynağı olan adam.

Görevli memura yaklaşp lafa girdi Tahsin.

Kısa bir özetten sonra, meyhanenin işletmecisinin makatına sivri bir cisimle sayısı henüz tespit edilemeyecek kadar çok yapılan işkenceden sonra öldürüldüğünü öğrendiler. Geri kalan kısım, otopsi memurları ve savcılarını...

Olay yeri memuru konuşurken başkomiser de olay yerine göz atıyordu. Cinayet aleti tabii ki kayıptı. Ancak gördüğü ayrıntılardan pek hoşnut değil gibiydi başkomiser ve büroya dönüp dışarıdan simit ve çay istetmelerinin akabinde bu hoşnutsuzluğunu dillendirdi. Necip merakla bu anı bekliyordu; hevesle atıldı.

“Neden amirim?”

Burnunu hafif kırıştırıp birkaç saniye duraksadıktan sonra masadaki kalemlerden birini eline alıp çevirmeye başlayan Komiser Tahsin, “Meyhanede bir cinayet varsa akla ilk sarhoşların kavgası gelir... Ancak burada durum farklı; ölüm saati netleştiğinde eminim ki cinayetin meyhanenin kapalı olduğu bir saatte olduğu ortaya çıkacak,” sözlerini Necip’ten esirgemedi.

Nasıl bu kadar emin olduğunu sorarcasına gözlerini kendisine diken Necip’e bakarak gülmüşü. Bilgiçliğinin tadını çıkarıyordu.

“Evvela, darbelerin direkt cinsel bir emare taşınması şüphe uyandırıcı. Ayrıca olay yerinde, hadi cinayet aletini geçtim, kesici bir cisim yoktu! Bir tek tezgâhta duran büyükçe bir bıçak vardı... Bu cinayeti işleyen kişi...” diye konuşurken duraksayıp ekledi:

“... veya kişiler, cinayet aletine benzer tüm aletleri mi yanlarına alacaklar? Saçma gelmiyor mu sana da?”

Necip başını salladı.

O sırada içeri giren memuru görüp durdular. Çayları ve simitleri gelmişti. Kahvaltılarını, uya-

nır uyanmaz gördükleri cesedi unutup büyük bir iştahla yaptılar. Bazı mesleklerin kaderi de böyleydi: Sıradan insanlara göre olağanüstü kabul edilebilecek detaylar, gündelik hayatın birer unsuru olup çıkıyordu. Bu esnada Tahsin, Necip’e tuttuğu takımın mağlubiyetiyle ilgili birkaç şaka yaptı ve karşılığında gelen aşırı kavramsal futbol yorumlarına kulağını kapadı. Futbolu sevmez, futbolla ilgilenmezdi başkomiser. Sadece hafta sonunun son saatlerinde nadiren girdiği internetten, mesai arkadaşının takımının ne yaptığını kontrol ederdi.

Simit-çay ikilisi ve muhabbet bitmişti.

Başkomiser ayaklanıp ceketini giydi. Kendisine soran gözlerle bakan Necip’e, “Şu olay yerinin etrafına bir de gündüz gözüyle bakalım,” diyerek kalkmasını işaret etti.

(...)

“Vallahi amirim, kendi halinde bir adamdı. Bekâr, kimsesiz biriydi. Zaman zaman evine bile gitmeyip meyhanede yattığına şahidim,” demişti sokağın ucundaki züccaciye dükkânının kasiyeri. Kasiyer genç, dalyan gibi bir delikanlıydı. Dükkândaki müşterilerden biri, yanaşıp hediye paketi yaptırılmasını isteyerek elindeki camdan fili uzatmıştı. Başkomiser sabırla ve nasıl bir insanın kocaman camdan bir fil alınca mutlu olabileceğine dair merakla bekledi müşterinin gitmesini.

Kasiyer, ödeme işlemini hallettikten sonra dükkânda içeriye doğru seslendi.

“Ayşeee! Ayşeee!”

Kısa bir sessizlikten sonra telaşlı ayak sesleri duyuldu. Dükkânın içinden çıkıp gelen genç bir kız, başkomiser ve yardımcısını görünce duraksadı. Kasiyere baktı. Kasiyer umarsızca söylendi:

“Hadi Ayşe, sallanma da Handan Hanım’ın aldığını hediye paketi yapıver...”

Kızda bu sözleri duyunca ayan beyan belli olan bir rahatlama başkomiserin gözünden kaçmamıştı. Belli etmeden kızı izlemeye koyuldu. Köşedeki bir tezgâha gidip yaldızlı kâğıtlar almasını ve camdan fili bir kutuya koyup bantla paketi sarmalamasını izledi. Sıra fiyonka geldiğinde duraksamıştı. Bir süre tezgâha bakındıktan sonra yarım ağızla özür dileyip geldiği yere döndü.

Birkaç dakika sonra elinde bir makasla dönmüştü. Kurdeleyi pakete sarıp fiyonk yaparken hafif titreyen eliyle makası kendisine doğru çekti. Paket tamamdı.

Komiser Tahsin düşünceli bir edayla pake-
tin sahibine teslim edilmesini izledi. Müş-
teri dükkândan çıktığındaysa kızın yanına
yaklaştı.

“Ayşe? Adın buydu değil mi?”

Kız ürkererek döndü ve başkomiserle göz
göze gelince duraksadı. Birkaç saniye sonra
başını salladı.

“Kaç yaşındasın Ayşe?”

Gene aynı ürkek bakışlara bu kez belli be-
lirsiz bir sesle duyulan, “On altı...” cevabı eşlik
etti. Başkomiser dudağını hafifçe kemirerek
kızın elindeki makasa baktı.

“Ayşe...” deyip duraksadı. Kız ağlamaklı
olmuştu. Dükkândaki Necip ve kasiyerin
bakışlarını üzerinde hissediyordu başkomiser.
“... Makası inceletsem üzerinde kan izi çıkar
mı? Ne dersin?”

Sessiz dükkânda makasın yere düşünce
çıkardığı metalik şangırtı duyuldu. Ardından
önce belli belirsiz hıçkırıklar ve yoğun, histe-
rik bir ağlama krizi...

(...)

Taksim’in kalabalığı bazen çok can sıkıcı
olabiliyordu. Başkomiser Tahsin, homurdana
homurdana insan selini yararak eski bir arka-
daşıyla sözleştikleri kafeye vardı. İçeri girince
dışarının aksine تنها ve sıcak bir ortama
kavuştuğu için mutlu oldu.

Sağdan ikinci masada kendisine doğru
kalkan ele yöneldi. Gülümseyerek sarılıp
oturdular. Necla, sarı bukleli saçlarını hafif
kurcalayarak, “Gazeteden okudum haberi...
Nasılsın?” diye sevecen bir bakışla lafa girdi.

Züccaciyeci kız cinayetinden bahsediyordu.

Tahsin başını belli belirsiz sağa sola salladı.

“Sadece... adalete kızgıyım. Bu kız daha on
altı yaşında ve sırf kendisine bir gece vakti
tecavüz eden adamı öldürdü diye hapis yata-
cak... Garip geliyor her şey...” deyip duraksa-
dıktan sonra ekledi; “Ve anlamsız!”

Necla başını hararetle salladı onaylarcası-
na. Gözlerindeki ıslaklığı mendille kuruladı.

“Peki, kız öylece dalıvermiş mi yani mey-
haneye? Nasıl...” diye sorarken lafını kesti
başkomiser.

“Mesele de bu işte. Bir adamdan bahsetti.
Cinayet günü ona gelmiş ve meyhanecinin
çektığı bazı uygunsuz fotoğrafları bulduğunu
söylemiş. Kızcağız korkmuş tabii ilk başta.
Anlarsın ya Necla, devir kötü... Adam şantaj
yapıyor sanmış.”

Durup sipariş verdiği çayı getiren garsona
baktı Tahsin. Garson gidince de sözlerini sür-
dürdü.

“Ama adam kıza intikam almak isteyip
istemediğini sormuş. Bu soruyu reddederse bir
daha asla karşısına çıkmayacakmış... Ve kız da
anlayacağın üzere, kabul etmiş...”

Bütün bu duydukları, Necla’yı fazlasıyla şa-
şırtmıştı. Yok, şaşırmıştı demek çok hafif kaçır:
Şoke olmuştu.

“Adamı bulacak mısın? Peki, kız ne olacak?”
diye peş peşe sordu şaşkınlığını atlatınca.

Başkomiser duraksadı, bu soruyu kendisine
daha önce sorduğu fazlasıyla belliydi. Sırtını
koltuğa yaslayıp çayından bir yudum aldı. Başı-
nı olumsuz anlamında salladı.

“Kızın hiç şansı yok, makasta sadece onun
parmak izleri var ve söylediği adam için de bir
görgü tanığı yok... Ortada kayıp bir Punisher
var, senin anlayacağın!”

Necla belli belirsiz gülümsedi. “Son bir soru
Tahsin, sonra daha eğlenceli şeylerden bahsede-
lim...” dedi. “Neden makas?”

“Çünkü bu şerefsiz, kıızı, dükkânı kapatmak
üzere olduğu bir gün tek yakalayıp pis işini
görürken...”

Tahsin yutkundu, bazı şeyleri çay içerken
arka plana atacak kadar profesyonelleşmişti.

“Kızı, hep kullandığı o makasla tehdit etmiş...
Düşünebiliyor musun Necla; tecavüzden beri
üç aydır kızcağız her gün işyerinde o makası
kullanmış... Her gün...”

(...)

Hapishane avlusuna vuran güneşin altında,
diğer mahkûmlar kendilerinden yaşça küçük
olmasına rağmen cinayetten içeri giren yeni
kaderdaşlarına uzaktan bakıyordu. Ayşe, gökyü-
züne kafasını kaldırıp güneşin yüzünü yalayıp
geçmesine izin verdikten sonra ürpertiyle oldu-
ğu yerde titredi.

Hava, bunaltıcı derecede sıcak geliyordu.
Boncuk boncuk terler sırtına doğru inerken,
“Keşke bu kadar sıcak olmasa,” diye içinden
geçirdi.

Ya da en azından elindeki eldivenleri çıkara-
bilseydi keşke...

Ellerini yavaşça kulaklarına doğru götür-
dü. O sesler bir türlü kulağından çıkmıyordu.
Aşağılık adamın, son nefesini vermeden katiline
doğru bakarak, “Yapma Ayşe!” diye bağırdığı o
son yalvarışları...

Keşke çıksaydı.

Yerli polisiyenin tütünlü sesi...

Cinayetle açılan perde, Nusret Çakmak'ın yeni serüveni, bıraktığı yerden.

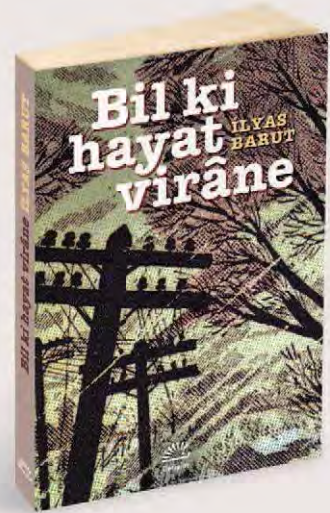
Yerli polisiyenin tütünlü sesi, mağlup ve öfkeli. *O Sızı Hep Yoklar*, Bandırma'da, Çanakkale'de geziniyor, karanlık sokakları, merhameti, nedameti, eski defterleri, büyük paraları, küçük hesapları kurcalıyor.

İlyas Barut, ağır akan bir nehir gibi taşrayı, alaturkayı, suç ve cezayı anlatıyor. "Geçmiş, belli belirsiz hatırladığımız, bazen kafamıza göre tamamladığımız bir rüya galiba."

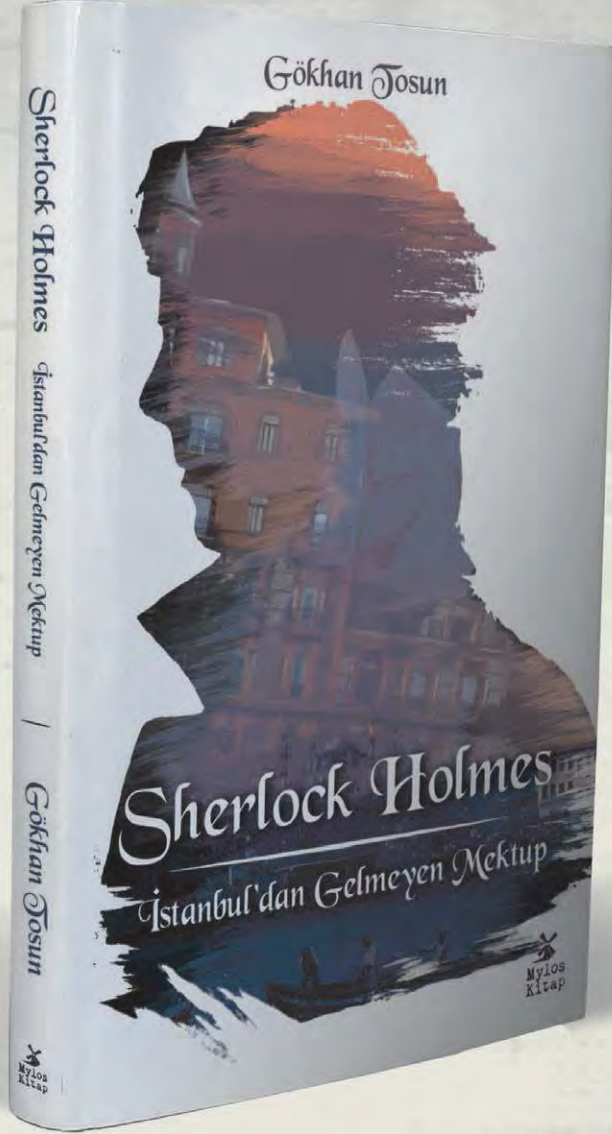
İLYAS BARUT
O SIZI HEP YOKLAR
Türkçe Edebiyat, 252 sayfa

İLYAS BARUT
BİL Kİ HAYAT VİRÂNE
Türkçe Edebiyat, 236 sayfa

TÜM
KİTAPÇILARDA!

"Sir Arthur Conan Doyle'un Sherlock Holmes'ü polisiye romanın en başat figürlerinden biridir. Doyle dışında oğlu da dahil pek çok kişi Sherlock Holmes öyküleri kaleme almıştır. Bunların içinde çok değerlileri de vardır. Türkçede de bazı popüler polisiye roman yazarları Holmes öyküleri kaleme almıştır ama bunlardan polisiye edebiyat içinde söz edecek kadar değerlilerine rastlanmaz. **Gökhan Tosun'un İstanbul'dan Gelmeyen Mektup'u** onlarcasını okuduğum Doyle dışında yazılmış Sherlock Holmes öykülerinin en başarılılarından biri ve Türk polisiye edebiyatında bu vadideki ilk ciddi örnek." **Erol Üyepazarcı**

Gökhan Tosun

Sherlock Holmes

İstanbul'dan Gelmeyen Mektup

mylosyayingrubu.com | [f](#)/MylosKitap | [t](#)/MylosKitap | [i](#)/myloskitap